

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ALJAŽ ZUPAN

**PROBLEMATIKA LJUBLJANSKE BANKE V SLOVENSKO-
HRVAŠKIH ODNOSIH**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ALJAŽ ZUPAN

Mentor: prof. dr. Bojko Bučar

**PROBLEMATIKA LJUBLJANSKE BANKE V SLOVENSKO-
HRVAŠKIH ODNOSIH**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

KAZALO

Seznam kratic	III
Seznam tabel	IV
Uvod	1
I. DEL	5
1. Predstavitev jugoslovanskega bančnega sistema do leta 1989	5
1.1. Jugoslovanski bančni sistem in federalizacija centralno-bančnega sistema leta 1974	7
1.2. Spremembe deviznega tečaja kot vzrok težav komercialnih bank	8
1.3. Tržni načini zavarovanja pred tečajnimi tveganji	10
1.4. Sistem redeponiranja	10
1.4.1. Razlogi zahtev komercialnih bank za prenos	11
1.4.2. Bistvo redeponiranja deviz pri Narodni banki Jugoslavije	12
1.4.3. Postopek redeponiranja	14
1.4.4. Podrobnejši pregled zakonodaje za področje redeponiranja deviz pri Narodni banki Jugoslavije	16
1.4.5. Pogodbe s komercialnimi bankami o redeponiranju deviznih hranilnih vlog	17
2. Jugoslovanska politična in gospodarska kriza	18
2.1. Družbena lastnina in samoupravljanje	19
2.2. Gospodarske razmere v Republiki Hrvaški	19
3. Tečajne razlike se pokrivajo iz zveznega proračuna	20
4. Bančna reforma leta 1989	21
5. Prehod od Ljubljanske banke Osnovne banke Zagreb k Ljubljanski banki Glavni podružnici Zagreb	23
6. Razpad države in skupnega monetarnega	

sistema ter vdor v primarno emisijo dinarjev	24
7. Poslovanje Ljubljanske banke do razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije	29
8. Poslovanje Ljubljanske banke Glavne podružnice Zagreb po osamosvojitvi Republike Hrvaške	34
II. DEL	37
9. Republika Slovenija in reševanje problematike deviznega varčevanja	37
9.1. Zakonodaja v Republiki Sloveniji	37
9.2. Sodna praksa v Republiki Sloveniji	41
10. Republika Hrvaška in reševanje deviznega varčevanja	44
10.1. Zakonodaja v Republiki Hrvaški	44
10.1.1. Teritorialno načelo	45
10.2. Sodna praksa v Republiki Hrvaški	48
10.3. Stališča hrvaških deviznih varčevalcev	52
10.4. Ravnanje hrvaških oblasti v primeru Jugobanke d.d.	53
10.5. IPK Osijek in Istraturist	54
10.5.1. IPK Osijek	55
10.5.2. Istraturist	55
11. Posebna vprašanja	56
11.1. Sodna praksa v Zvezni republiki Nemčiji, Avstriji in Italiji	57
11.2. Problematika mešanih bank v tujini	57
12. Pogajanja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško	59
12.1. Pogajanja o nasledstvu	63
12.2. Premično premoženje	67
13. Tožba pred Evropskim sodiščem za človekove pravice	68
13.1. Razlaga slovenskih argumentov	70
13.1.1. Argumenti Republike Slovenije za razglasitev pritožb vlagateljev za nesprejemljive	70
13.1.2. Argumenti Republike Slovenije za zavračanje	

domnevnih kršitev Konvencije in odgovori Republike Hrvaške nanje	73
14. Svet Evrope in Ljubljanska banka d.d.	77
Zaključek	80
VIRI	85

Seznam kratic

BDP	bruto domači proizvod
BiH	Bosna in Hercegovina
BIS	Bank for International Settlements (Banka za mednarodne poravnave)
BS	Banka Slovenije
DEM	Deutsche Mark (nemška marka)
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
FBI	Federal Bureau of Investigation (Zvezni preiskovalni urad)
HNB	Hrvatska narodna banka
ICFY	International Conference on the former Yugoslavia (Mednarodna konferenca o nekdanji Jugoslaviji)
LB	Ljubljanska banka
LB GP	Ljubljanska banka Glavna podružnica
LB OB	Ljubljanska banka Osnovna banka
LB ZB	Ljubljanska banka Združena banka
MDS	Mednarodni denarni sklad
NBJ	Narodna banka Jugoslavije
NBS	Narodna banka Slovenije
NFS	Novi finančni sporazum
NLB	Nova Ljubljanska banka

OZN	Organizacija združenih narodov
RH	Republika Hrvaška
RS	Republika Slovenija
SDK	Služba družbenega knjigovodstva
SFRJ	socialistična federativna republika Jugoslavija
SIT	slovenski tolar
STA	Slovenska tiskovna agencija
UBB	Ujedinjena beogradska banka
USD	US dolar (ameriški dolar)
UZITUL	Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustanovne listine
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike
ZIS	Zvezni izvršni svet
ZOR	Zakon o obligacijskih razmerjih
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija
ZRN	Zvezna republika Nemčija
ZSSuk	Zakon o skladu za sukcesijo RS

Seznam tabel

TABELA 1: Načini kako lahko NBJ prek bilance uspeha pokrije tečajne razlike in s krediti nevtralizira denarne posledice pokrivanja teh razlik	9
TABELA 2: Bilance LB GP Zagreb v tisočih DEM	34
TABELA 3: Struktura varčevalcev, ki so ohranili račune pri LB GP Zagreb na dan 31. 12. 1997	35
TABELA 4: Datumi osamosvojitve posameznih držav naslednic	62

Uvod

Problem deviznih varčevalcev zagrebške podružnice – Ljubljanske banke Glavne podružnice Zagreb (LB GP Zagreb) obremenjuje slovensko-hrvaške odnose še iz časa nekdanje SFRJ. Kljub velikim naporom obeh držav je ostal do danes nerazrešen. To sicer ni edino odprto vprašanje v odnosih med Republiko Slovenijo (RS) in Republiko Hrvaško (RH), a je vsekakor eno najbolj trdovratnih. Na prvi pogled se zdi zelo enostavno, saj če poenostavim, komercialna banka dolguje svojim varčevalcem njihove devizne prihranke. Kako je torej mogoče, da tako enostaven problem predstavlja nerešljivo uganko za odločevalce iz obeh držav?

Nekdanja Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ) je bila država eksperimentov, ki je ves čas svojega obstoja iskala čarobno formulo, kako obstati. Iskala je rešitev za mednacionalne napetosti in možnosti za hiter gospodarski razvoj. Nekaj desetletij po njenem nastanku se je zdelo, da so jo njeni voditelji uspeli najti, a se je iluzija razblinila v osemdesetih letih in prerasla v krvavi razpad države v devetdesetih letih dvajsetega stoletja.

Zgodba o LB je neločljivo povezana z jugoslovanskim političnim in gospodarskim dogajanjem. V nekdanji državi je bilo velikokrat nemogoče potegniti ločnico med sfero političnega in sfero ekonomskega, saj je obe združevala močna vez ideologije. Zato sem svojo raziskavo problematike deviznih varčevalcev LB GP Zagreb začel globoko v času nekdanje SFRJ. Za razumevanje vzrokov problema in njegove geneze je bilo potrebno začeti z letom 1974, ko je nekdanja SFRJ doživela velike institucionalne spremembe. Takrat so se ustvarili temelji, ki so se pozneje spremenili v plodna tla za politične prepire med jugoslovanskimi republikami, ki so prerasle vpliv zveznih institucij.

Nekdanja SFRJ je bila sorazmerno slabo razvita država, ki je za svoj razvoj nujno potrebovala zahodno tehnologijo. Da bi imela dostop do nje, je nujno potrebovala konvertibilno valuto, kar dinar ni bil. Glede na to, da jugoslovansko gospodarstvo ni bilo močan izvoznik blaga in storitev, so denarna sredstva črpali iz tujih posojil, turizma in deviznih prihrankov jugoslovanskih državljanov, ki so bili na začasnem delu v zahodni Evropi, predvsem v Zvezni republiki Nemčiji (ZRN). Za devizno varčevanje, ki je glavni objekt zanimanja moje naloge, sta bila pomembna predvsem slednja dva vira – tujski turizem in jugoslovanski delavci v tujini, saj se je iz njiju prečrpalo največ denarnih sredstev v devizno varčevanje v jugoslovanske komercialne banke, med katerimi je zaradi svoje sorazmerno velike konkurenčnosti prednjačila Ljubljanska banka Združena banka Ljubljana (LB ZB

Ljubljana) in osnovne banke v njeni skupini. Za normalno delovanje jugoslovanskega gospodarstva so bili vsi viri deviz zelo pomembni, vendar so bili različno urejeni, kar še posebej velja za tuja posojila, ki so bila pravno zelo natančno urejena, tako da dolgovi iz tega naslova niso sporni in so v skladu s posebej razvitim ključem razdeljeni med države naslednice. Potrebno je poudariti, da niti pri razdeljevanju tega bremena med države naslednice ni šlo vse gladko in je bila potrebna velika angažiranost tretje strani, da so dosegli soglasje. Precej manj organizirano se je reševalo vprašanje deviznih prihrankov, ki pa so, še posebej v jugoslovanskem primeru, po vsebini primerljivi s tujimi posojili. Lahko bi jim rekli kar domača devizna posojila. Področje deviznega varčevanja občanov se je urejalo in večinoma tudi uredilo, po različnih načelih in modelih. Ponekod, npr. v RS, so vprašanje uredili v paketu za vse varčevalce, ki so devize položili v poslovalnici na ozemlju RS, ne glede na sedež komercialne banke in državljanstvo varčevalca. Drugje, npr. v RH, so ta model omejili na hrvaške državljane, ki so devize varčevali v komercialnih bankah s sedežem na ozemlju RH.

Vprašanje hrvaških varčevalcev LB d. d. je eminentno politično vprašanje v odnosih med RS in RH še iz obdobja izpred osamosvojitve obeh držav. Do sedaj državi še nista dosegli soglasja, kako se lotiti reševanja problema, kaj šele, kako ga rešiti. Moj namen ni poiskati rešitev meddržavnih problemov, vseeno pa bom poskusil predstaviti problematiko in načrtati meje, znotraj katerih bi bilo potrebno poiskati konsenz. V ta namen si bom postavil dve hipotezi, ki me bosta vodili pri raziskavi.

1. Problem hrvaških varčevalcev LB d. d. je potrebno rešiti s pogodbo med RS in RH.

Problem ni nastal prvenstveno zaradi ravnanja LB d. d., ampak zaradi narave jugoslovanskega gospodarskega sistema in še posebno zaradi jugoslovanske politične in gospodarske krize. Ko je problem nepoplačanih deviznih hranilnih vlog, ki je bil prisoten v vseh naslednicah nekdanje SFRJ, že obstajal, so ga le-te različno reševale. Ker gre za problem, ki je nastal zaradi skupnega delovanja, bi ga bilo potrebno tudi dogovorno reševati, če že nekatere države niso želele prevzeti celotnega bremena po teritorialnem načelu, ki se večinoma uporablja pri vprašanjih nasledstva.

2. RH nosi glavno krivdo, da problem ni bil primerno in pravično rešen, kar je potrebno upoštevati pri pogajanjih.

RH je diskriminatorno reševala problem deviznih varčevalcev na svojem ozemlju, poleg tega pa je preprečila LB GP Zagreb, da bi z normalnim bančnim poslovanjem sama poplačala obveznosti do svojih deviznih varčevalcev.

Poleg teh dveh hipotez sem pri raziskavi upošteval tudi širši jugoslovanski kontekst, saj pri preučevanju poslovanja komercialne banke ne morem odmisлити splošnega ekonomsko-političnega okolja, v katerem neka komercialna banka deluje.

Naloga je sestavljena iz treh sklopov. V prvem sklopu opisujem dejstva in razvoj dogodkov do razpada nekdanje SFRJ, v drugem pa po osamosvojitvi bivših jugoslovanskih republik. Prvi sklop začenjam s predstavitvijo jugoslovanskega bančnega sistema, ki je bil drugače zasnovan od tistih v tržnih gospodarstvih. V prvem poglavju poleg jugoslovanskega bančnega sistema predstavljam tudi sistem deviznih tečajev in pasti spreminjajočega se deviznega tečaja. Ravno ta nihanja vrednosti dinarja v primerjavi s tujimi valutami so povzročala velike težave jugoslovanskim komercialnim bankam in zaradi njih je nekdanja SFRJ vzpostavila precej zapleten mehanizem redeponiranja deviznih hranilnih vlog pri Narodni banki Jugoslavije (NBK), ki je na koncu devetdesetih let otežal položaj deviznih varčevalcev. Zaradi že omenjene zapletenosti in pomena sistema redeponiranja, sem se odločil, da ga podrobneje razčlenim v šestih podpoglavjih. V drugem poglavju se posvečam jugoslovanski krizi, ki ni potisnila na površje samo mednacionalne napetosti, marveč tudi pomanjkljivosti jugoslovanskega gospodarskega sistema. Ena od posledic tega sistema je bil tudi nemogoč položaj komercialnih bank in posledično njihovih varčevalcev. V tretjem poglavju so opisane spremembe sistema, saj je bil leta 1988 uveden nov mehanizem, ki je predpisal neposredno financiranje tečajnih razlik iz zveznega proračuna. V četrtem poglavju je opisana bančna reforma, ki je bila del korenitih gospodarskih reform takratnega predsednika Zveznega izvršnega sveta (ZIS) Ante Markovića, v petem poglavju pa je opisan sam akt pretvorbe do tedaj samostojne pravne osebe, Ljubljanske banke Osnovne banke Zagreb (LB OB Zagreb), med njenimi ustanovitelji LB ZB Ljubljana sploh ni bilo, v podružnico novonastale LB d. d. Ta pretvorba je za RS najbolj neugoden akt, ki je bil sprejet iz ne povsem razumljivih vzrokov in je najmočnejši argument v rokah sosednje države. V šestem poglavju je orisan eden najbolj ekscentričnih momentov jugoslovanske krize pred razpadom nekdanje države. Gre za vdor v primarno emisijo dinarjev, ki je svoje poglavje v tej nalogi dobil zaradi svojega prispevka pri kopnenju deviznih rezerv nekdanje skupne države, ki so izvirale iz deviznega varčevanja in pri dodatnem destabiliziranju gospodarskega okolja nekdanje SFRJ. V sedmem poglavju je opisano poslovanje LB d. d. v RH do razpada skupnega monetarnega sistema s poudarkom na njenih težavah, v osmem pa njeno poslovanje v novonastali RH.

Drugi del naloge se pričinja z devetim poglavjem, kjer je v dveh podpoglavjih predstavljen slovenski pristop k reševanju deviznih vlog. V prvem je razčlenjena slovenska zakonodaja s tega področja, v drugem pa sodna praksa. Deseto poglavje opisuje hrvaški pristop skozi zakonodajo in sodno prakso. V okviru desetega poglavja je opisan primer Jugobanke d. d., ki bi danes lahko bila v podobnem položaju kot LB d. d., če je RH ne bi drugače obravnavala kot je LB d. d. Poglavje zaokroža opis dveh primerov hrvaških dolžnikov LB d. d. V enajstem poglavju sta obdelani vprašanji, ki nista vezani na ozemlje bivše SFRJ, a sta vsebinsko povezani s problematiko – sodni procesi v ZRN, Avstriji in Italiji ter problematika mešanih bank v tujini, katerih lastnice so bile jugoslovanske komercialne banke in kamor naj bi se stekal denar iz deviznih hranilnih vlog. Dvanajsto poglavje je posvečeno pogajanjem med vladama RS in RH. Izjema so pogajanja, ki so zaradi večje preglednosti predstavljena v nekaterih drugih poglavjih. V prvem podpoglavju pišem o nasledstvenih pogajanjih, katerih logika in zaključki bi nam lahko pomagali pri razumevanju problematike deviznih varčevalcev. Drugo podpoglavje omeji nasledstvena pogajanja na premočno premoženje, kamor spadajo tudi devizne vloge. Zelo natančno je v trinajstem poglavju obravnavan sodni proces pred Evropskim sodiščem za človekove pravice (ESČP), kjer skupina hrvaških varčevalcev LB d. d. toži RS. Drugi del zaokroža štirinajsto poglavje, ki obravnava medijsko odmevno analizo, ki jo je Parlamentarna skupščina Sveta Evrope predstavil njen posebni poročevalec Erik Jurgens in je pomembna tudi zaradi nekaterih novih opažanj. Nalogo sklene z zaključkom, v katerem so predstavljene sklepne misli.

Diplomsko nalogo sem strukturiral tako, da popisujem in analiziram zgodovinska in pravna dejstva v jugoslovanski zgodovini, za katere sem prepričan, da so najbolj prispevala k nastanku problema, in obenem vsadila seme razdora, ki je vzknilo po razpadu nekdanje SFRJ in se zavoljo nedoraslosti nekaterih glavnih akterjev ves čas regeneriralo.

Pozoren in dovolj poučen bralec bo pravilno ugotovil, da je s problematiko deviznih varčevalcev LB d. d. na Hrvaškem tesno povezan še niz drugih dogodkov, katerim sem se namenoma izognil, ker bi sicer naloga bistveno preseгла svoje okvire. Tako se na tem mestu tudi ne oziram na širši kontekst slovensko-hrvaških odnosov in nujnosti negovanja dobrososedskih odnosov med državama, ki sta ena drugi izjemno pomembni gospodarski partnerici.

I. DEL

1. Predstavitev jugoslovanskega bančnega sistema do leta 1989

V tem poglavju bom na kratko predstavil glavne značilnosti jugoslovanskega bančnega sistema, ki je imel veliko posebnosti, kar je bilo posledica jugoslovanskega družbeno-političnega sistema, in se pri tem omejil na tiste, ki so pomembne za mojo nalogo. Jugoslovanska družba je bila socialistična in je uvedla dva svojevrstna gospodarska poizkusa: samoupravljanje in družbeno lastnino. Oba pojava sta vplivala na samo logiko delovanja jugoslovanskega gospodarstva, kar se je odražalo tudi v bančnem sektorju. Posebnost bančnega sistema nekdanje SFRJ so bili tudi njegovi subjekti. Jugoslovanska zakonodaja je do reforme leta 1989 poznala tri vrste komercialnih bank, ki so bile v medsebojnem hierarhičnem odnosu, in sicer *združene*, *osnovne* in *interne* banke.

1. Najvišje mesto v sistemu so zasedale *združene banke*.

Zanje velja, da niso smele opravljati vseh bančnih poslov, saj so glavni del bančnih operacij izvajale osnovne banke. Usklajevale so različne osnovne banke in opravljale nekatere skupne posle, ki so jih lahko opravile bolj gospodarno kot osnovne banke.

Naloge, ki so jih opravljale združene banke: 1. Združevanje sredstev za določene namene; 2. najemanje in podeljevanje kreditov v SFRJ in v tujini; 3. izdajanje in promet vrednostnih papirjev; 4. dajanje garancij in avalov; 5. devizno poslovanje; 6. devizno poslovanje in organiziranje zbiranja hranilnih vlog v tujini (Lazarević 2000: 399).

V primeru LB je to vlogo igrala LB ZB Ljubljana.

2. Stopnjo nižje so se nahajale *osnovne banke*.

Te banke so imele v jugoslovanskem bančnem sistemu posebno mesto, zato so tudi zasedale precej prostora v zakonodaji.¹ Med ustanovitelji osnovne banke so lahko bile organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti ter ostale takratne družbene pravne osebe. Te pravne osebe so si lahko same izbrale osnovno banko, s katero so sodelovale. Ustanovitelji so lahko osnovno banko upravljali, določali njeno poslovno politiko in sodelovali pri delitvi dohodkov. So pa bili tudi nosilci obveznosti in tveganja v primeru

¹ Osnovne banke so imenovali tudi *temeljne* banke.

neuspešnega poslovanja banke. Zakonodaja je bila izredno pomanjkljiva, saj sploh ni navajala pogojev za ustanovitev osnovne banke, kar je postalo jasno kmalu po njenem sprejetju. Krog upravljalcev banke je vključeval preveč raznoliko skupino oseb, ki niso imele skupne ali podobne razvojne vizije, ampak so imele le interes pridobivanja ugodnih posojil za tekoče poslovanje. Banko so torej upravljali in določali njeno poslovno politiko veliki povpraševalci kapitala, katerih temeljni interes ni bil razvoj banke, ampak črpanje posojil za lastne potrebe. Le-te velikokrat tudi niso bile ekonomsko upravičene (Lazarević 2000: 397-399).

V bančni skupini LB je bila LB OB Zagreb osnovna banka.

3. Najnižje mesto v tem mehanizmu so zasedale *interne banke*.

Te banke za to nalogo niso pomembne, zato jih ne bom posebej predstavljal.

Kot ugotavlja izvedenec za centralno-bančne sisteme Hans du Marchie Sarvaas (Jurgens 2004), je imel jugoslovanski bančni sistem posebno vlogo, ki je bila neznana v tržnih gospodarstvih zahodne Evrope. Pred letom 1989 je imelo le 9 komercialnih bank dovoljenje za devizne transakcije. Te banke so tudi načelovale bančnim skupinam, ki so jih sestavljale še osnovne banke. Državljeni so imeli interes varčevati v devizah, saj so jim bile zanje priznane visoke obrestne mere, ki so presegale primerljive obrestne mere v zahodno-evropskih državah, in ker so zanje imeli jamstvo federacije. Tudi banke so bile zainteresirane za zbiranje deviz, saj so jih redeponirale pri NBJ, zanje pa dobile poceni dinarska posojila. V pogojih visoke inflacije je bilo njihovo plasiranje na trg preko posojil zelo donosen posel, vendar so komercialne banke zelo visok delež deviz namenjale za servisiranje poslov s tujino, ki so jih imela podjetja – njihovi komitenti. Jugoslovanski bančni sistem je po Sarvaasovem mnenju temeljil na iluziji, da bo federacija nekoč sposobna rešiti naraščajoče težave, povezane z vrnitvijo deviznih hranilnih vlog, skupaj z negospodarno določenimi obrestmi.

Jugoslovanske komercialne banke so že v začetku 60-ih let imele precejšnje težave s politiko NBJ. Od takrat so bile prisiljene sprejemati devizne hranilne vloge, obenem pa jim je bilo prepovedano, da bi izdajale svojim komitentom posojila v tujih valutah ali da bi se na drug način ubranile negativnih učinkov tečajnih razlik. Posledično so komercialne banke v svojih poslovnih bilancah izkazovale izgube iz naslova deviznih sredstev. Če devizna sredstva ne bi bila knjižena kot »pozitivna«, bi se te komercialne banke znašle na robu zloma (Ribnikar in Košak 2004: 152). Ta problem je bil pozneje urejen s posredovanjem federacije oziroma NBJ in ga bom v nadaljevanju podrobneje predstavil.

Kot lahko ugotovim, so komercialne banke v nekdanji SFRJ opravljale običajni finančni servis za ostale gospodarske subjekte in poleg tega nosile še tveganje za njihove poslovne odločitve. Sam status in vloga komercialnih bank v jugoslovanskem gospodarstvu sta bankam napovedovala velike težave v času morebitne gospodarske krize. S to dediščino so bile komercialne banke in njihovi varčevalci vnaprej določeni kot vzmet, ki bi v dobro vse države blažila finančne šoke.

1.1. Jugoslovanski bančni sistem in federalizacija centralno-bančnega sistema leta 1974

SFRJ je leta 1974 uvedla ustavne reforme, s katerimi je decentralizirala in federalizirala politično-upravni ter posledično gospodarski sistem. Centralno-bančni sistem se ni izognil spremembam. Poleg že obstoječe NBJ je bilo že leta 1972 ustanovljenih še osem novih narodnih bank. Vsaka od šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin je dobila lastno narodno banko, ki je bila odgovorna matični republiški oziroma pokrajinski skupščini. Vsak od guvernerjev narodnih bank federalnih enot je bil tudi član Sveta guvernerjev NBJ. Na začetku je bila v uporabi pravica do veta na odločitve Sveta guvernerjev NBJ. Katerikoli od teh osmih guvernerjev je lahko preprečil odločitev NBJ.²

Ustava socialistične federativne republike Jugoslavije, Ur. l. SFRJ, št. 9/74 (21. 2. 1974) je podrobneje urejala enotni monetarni trg v členih od 260 do 263. Ukrepe s področja skupne monetarne politike so sprejemali NBJ in narodne banke federalnih enot.³ Federalizacija ni ogrožala enotnosti nosilcev politične moči dokler je bil Josip Broz predsednik SFRJ. Ko ni bilo več nespornega centra moči, se je federalni sistem začel uveljavljati tudi v političnem delovanju. Nastajati so začeli republiški centri moči, ki so šibili zvezno administracijo. Te globoke administrativno-politične spremembe vidim kot začetek nove dobe, saj so ustvarile novo politično platformo, ki je takrat še vedno bila napolnjena s skupno ideološko maso. Vsesplošne politične in gospodarske spremembe v nekdanji državi so v drugi polovici osemdesetih let močno spremenile njeno ideološko vsebino, ki je začela izrinjati staro. Proti koncu osemdesetih let je že zaživela vsebinsko povsem nova država. Tem spremembam niso

² Pravica do veta je sčasoma postajala vse manj priljubljena in prevladovati je začela dvotretjinska večina. Veto se je opuščal, ker je otežal redistribucijo dohodka iz bogatejših zveznih enot v revnejše. *Zakon o Narodni banki Jugoslavije in enotnem monetarnem poslovanju narodnih bank republik in narodnih bank avtonomnih pokrajin*, Ur. l. SFRJ št. 23/72 (4. 5. 1972) predpisuje pravila glasovanja v 63. in 64. členu.

³ Člen 260 med drugim predpisuje: »V skladu s skupno emisijsko politiko uravnava Narodna banka Jugoslavije količino denarja v obtoku ter skupaj z narodnimi bankami republik in narodnima bankama avtonomnih pokrajin sprejema ukrepe za izvajanje te politike.«

dovolj hitro sledile vse institucije v državi in med zamudniki je bil tudi bančni sistem, tako glede ideološko pogojenega parazitskega odnosa podjetij in državnih oblasti do komercialnih bank, kot tudi same pravne urejenosti bančnega sistema, ki ni bil prilagojen časom, ko se gospodarske težave niso več gladile z ideološko-političnimi sredstvi. Da bi bolje razumeli razvoj problematike, bom v nadaljevanju opisal nekatere pojave v času, ko še nihče ni slutil velikih težav na koncu osemdesetih let.

1.2. Spremembe deviznega tečaja kot vzrok težav komercialnih bank

Problem deviznega varčevanja seveda nima le ideološko-političnega predznaka, ampak ima tudi povsem ekonomsko razsežnost. V tem kontekstu ima velik pomen enostaven ekonomski zakon, in sicer zakon ponudbe in povpraševanja. Devize, ki jih je SFRJ na že omenjene načine pridobivala, so postale del njenih deviznih rezerv. Več deviz, kot je imela, manj so bile vredne v primerjavi z jugoslovansko valuto in obratno. Ekonomska znanost ta pojav imenuje gibanje deviznega tečaja. Devizni tečaj je v vsaki državi odločilen makro-ekonomski instrument, ki med drugim vpliva na konkurenčnost izvoznikov. V nekdanji SFRJ je bilo to izredno pomembno, saj je država zelo potrebovala tuje konvertibilne valute, ki so jih v relativno majhni meri priskrbeli izvozniki blaga in storitev. Velika nihanja deviznega tečaja lahko izredno negativno vplivajo na poslovanje podjetij, kakor tudi na komercialne banke, ki trgujejo z devizami na notranjem deviznem tržišču. Na določanje deviznega tečaja vpliva mnogo dejavnikov, med katerimi so posebej pomembni naslednji (Mrak 2002: 58-64):

- *Razlike v stopnjah inflacije:* jugoslovanska inflacija je bila v osemdesetih letih izredno visoka in kot taka je pritiskala na spremembo deviznega tečaja. Ker so se cene jugoslovanskih izdelkov zaradi inflacije neprestano in hitro zviševale, se je povečalo povpraševanje po npr. nemških izdelkih, katerih cene so bile stabilne. Po drugi strani pa se je zmanjševal izvoz jugoslovanskega blaga na nemški trg. To je povzročilo povečan odliv in zmanjšan priliv DEM ter privedlo do depreciacije dinarja. Na depreciacijo dinarja je vplivalo tudi povečanje dinarjev v obtoku, ki je povzročilo povečano povpraševanje na domačem trgu. Relativni odnos gibanja cen med dvema državama je dolgoročno izredno pomemben dejavnik vplivanja na bilateralni devizni tečaj dveh valut.

- *Razlike v ravni dohodka*: tudi ta dejavnik je izredno pomemben. V SFRJ sicer ni bil zelo izrazit padec dohodka, ker do tega zaradi ideoloških značilnosti jugoslovanske družbe ni moglo priti. Je pa zato prišla do izraza povečana inflacija.
- *Pričakovanja*: tudi ta dejavnik je lahko povezan s povečano količino denarja v obtoku in je torej zelo pomemben v jugoslovanskem primeru. Dodatno težo so mu dajale tudi vladne napovedi o reformah.
- *Psihološki in politični dejavniki*: politične krize igrajo izredno pomembno vlogo pri določanju deviznega tečaja. V jugoslovanskem primeru so ti dejavniki imeli posebno mesto, saj je SFRJ proti koncu osemdesetih let razjedala izredno huda gospodarsko-politična kriza.

Kot piše Ribnikar (1989: 101-103), NBJ v obdobju med letoma 1981 in 1985 ni pokrivala vseh tečajnih razlik, čeprav bi jih bila morala, ampak le realizirane tečajne razlike.⁴ Obenem opozarja, da bi s tem, ko bi NBJ pokrivala vse tečajne razlike, prihajalo do problemov glede likvidnosti bančnega sistema. Te probleme bi NBJ lahko reševala z višanjem stopnje decentraliziranosti denarnega sistema oziroma z večanjem denarnega multiplikatorja in delno z večanjem primarnega denarja na normalen način – s krediti. Če pa teh ukrepov NBJ ne bi bila izvedla, bi ji preostalo le še, da bi za pokrivanje izgube odtegnila dohodek določenim subjektom. Ribnikar (1989: 103) navaja dva subjekta – državo in poslovne banke. Če bi dohodek odtegnila poslovnim bankam, bi v končni fazi bili oškodovani varčevalci oškodovanih komercialnih bank. Na voljo daje štiri možnosti, ki so zapisane v spodnji tabeli:

TABELA 1: Načini, kako lahko NBJ prek bilance uspeha pokrije tečajne razlike in s krediti nevtralizira denarne posledice pokrivanja teh razlik.

	Prek bilance uspeha pobere od	Nadomesti denarne posledice s krediti
I	Države	Državi
II	Države	Poslovnim bankam
III	Poslovnih bank	Poslovnim bankam
IV	Poslovnih bank	Državi

Vir: Ribnikar (1989: 103).

⁴ Ribnikar (1989: 101) navaja tečajne razlike iz poslovanja s tujino in poslovanja z občani.

1.3. Tržni načini zavarovanja pred tečajnimi tveganji

Tečajna tveganja niso nekaj, kar je doživljala samo SFRJ. Tržni mehanizem na različne načine rešuje ta problem. Lahko se odločimo za hedging ali špekulacijo. Hedging so aktivnosti, s katerimi se udeleženci na deviznem trgu želijo izogniti tečajnemu tveganju, zato zapirajo svojo odprto devizno pozicijo.⁵ Špekulanti pa trgujejo z devizami in upajo, da bodo izbrali prave trenutke nakupa in prodaje. Če neko valuto prodajo po višjem deviznem tečaju, kot jo kupijo, imajo dobiček, sicer pa izgubo.⁶ Na trgu ima ekonomski subjekt več možnosti zapiranja odprte devizne pozicije oziroma izogibanja tečajnim tveganjem. Lahko se zavaruje pred tečajnim tveganjem (Mrak 2002: 112-115):

- na promptnih deviznih trgih,
- na terminskih deviznih trgih,
- s standardiziranimi terminskimi pogodbami,
- z opcijami itd.

SFRJ je svojim komercialnim bankam torej zagotovila svojevrstni državni hedging, saj je bilo špekuliranje tako za njih, kot za državo nesprejemljivo. Hedging je izvedla država, saj v takratnih razmerah ni bilo moč pričakovati, da bi v te namene izvedli tržne operacije, ki so bile v socialističnih režimih nezaželjene, pa tudi zaradi nerazvitosti tržnih institucij. Kako je izgledal ta državni hedging, ki je poznan kot sistem redeponiranja deviznih vlog občanov pri NBJ, si bomo ogledali v nadaljevanju.

1.4. Sistem redeponiranja

Devizne rezerve so bile za SFRJ izredno pomemben vir nemotenega delovanja države. Izvirale so iz tujih posojil, izvoza blaga in storitev (tujskega turizma) in sredstev občanov. V zahodni Evropi je delalo veliko jugoslovanskih državljanov, ki so se nameravali vrniti domov. Ravno zato so velik del svojih dohodkov varčevali, najraje v jugoslovanskih komercialnih

⁵ Zaprta pozicija pomeni, da ima nek ekonomski subjekt izenačeni ravni terjatev in obveznosti v določeni valuti.

⁶ Posebej poučna je afera Riječke banke iz leta 2002. Glavni devizni trgovec Riječke banke, Edo Nodilo, je svoji banki z zgrešenimi špekulacijami povzročil ogromno škodo. HNB jo je leta 2002 ocenila na 97 milijonov USD, reško sodišče pa je leta 2004 potrdilo izgubo v višini 87,7 milijona USD. Špekulant je redno prekoračeval dnevne limite, posle pa je sklepal navkljub neugodnim tečajnim razlikam (Weiss 2004: 12).

bankah. Je pa devizno poslovanje v SFRJ vedno spremljalo tečajno tveganje. Položaj je še dodatno otežalo dejstvo, da država ni dovoljevala komercialnim bankam, da bi izdajale devizna posojila ali se drugače varovala pred tečajnimi spremembami, npr. da bi samostojno nalagala devize v tuje komercialne banke (Rant 2004: 85).

SFRJ je tečajno tveganje reševala v različnih obdobjih različno:

1. obdobje od 1951 do 1970: tečajne razlike, nastale v deviznem poslovanju, ki je vključevalo tudi devizne račune občanov, je v celoti pokrivala federacija.⁷ V ta namen je SFRJ najela dolgoročno posojilo pri NBJ, ki ga je odplačevala iz proračuna vse do leta 1974.⁸
2. obdobje od 1971 do 1972: vse negativne tečajne razlike je pokrila federacija. V ta namen je najela posojilo pri NBJ, komercialnim bankam pa je izdala obveznice.⁹
3. obdobje od 1973 do 1974: negativne tečajne razlike je pokrila federacija z izdajanjem obveznic komercialnim bankam (ročnost 20 let). Pozitivne tečajne razlike so bile prihodek federacije.
4. obdobje od 1976 do 30. 9. 1978: sprva je bilo to obdobje določeno do 18. 3. 1977, vendar je bilo naknadno podaljšano. Izgube iz negativnih tečajnih razlik je federacija v tem obdobju pokrivala le delno, zato je večji del izgub ostajal na plečih komercialnih bank. Poleg dejstva, da federacija prvič ni več pokrivala teh izgub, je pomembna tudi želja države, da bi v prihodnje komercialne banke same v celoti pokrivalo izgube (NBJ 1991: 2-3).

1.4.1. Razlogi zahtev komercialnih bank za prenos

Država je po letu 1976 želela, da bi komercialne banke same nosile tveganje tečajnih razlik za devizne hranilne vloge občanov oziroma celotnega deviznega poslovanja. To je takoj sprožilo vprašanje interesa komercialnih bank za devizno poslovanje in sploh nadaljevanje deviznega varčevanja. Komercialne banke niso imele interesa poslovati z devizami, saj so imele s tem prevelike stroške. Potrebno je bilo upoštevati stroške zbiranja deviz, pasivne

⁷ Leta 1951 so bile tečajne razlike pri deviznih računih občanov prvič obračunane.

⁸ Leta 1974 je bil sprejet poseben zakon, ki je za vse kredite federaciji razveljavil obvezo vračanja.

⁹ Zakonsko osnovo je zagotavljal *Zakon o ureditvi obveznosti federacije za tečajne razlike*, Ur. l. SFRJ, št. 39/72 (27. 7. 1972), ki v 2. členu določa: »S sredstvi federacije, zagotovljenimi po tem zakonu, poravna federacija svoje obveznosti do Narodne banke Jugoslavije in poslovnih bank za tečajne razlike, nastale do 31. decembra 1971 zaradi spremembe paritete dinarja dne 24. januarja 1971 in 22. decembra 1971, kakor tudi za tekoče tečajne razlike, ki so nastale v letu 1971.«

obresti in ostale stroške, ob hkratnem trendu zmanjševanja aktivnih obresti. Poleg teh obremenitev so po novem komercialne banke morale jemati v zakup še negativne tečajne razlike, ki so se v naslednjih letih še izdatno povečale. Devizna sredstva so bila za SFRJ izrednega pomena, zato je vlada začela uvajati drugačno ureditev problema. Med razpravo o težavah se je pojavilo spoznanje, da bi bilo najbolje komercialne banke rešiti bremena tečajnih razlik. Elegantna in učinkovita rešitev bi bila ta, da bi komercialne banke redeponirale devizna sredstva pri NBJ. V tistem času je bila ta rešitev izredno ugodna za komercialne banke, ki so se upravičeno bale možnih pretresov ob velikih tečajnih razlikah. Pomembno je poudariti, da ta rešitev ni nastala v formalnih procesih odločanja v NBJ, kakor tudi ne v strokovnih službah NBJ. Ravno tako o tem ni uradno razpravljala Svet guvernerjev NBJ. Zamisel se je razvila med razpravami v zvezni skupščini o osnutku *Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*, Ur. l. SFRJ, št. 15/77 (11. 3. 1977) in je torej bila politično sprejeta zakonska obveza za NBJ. Podrobno je določena v 51. členu tega zakona (NBJ 1991: 3-4), ki je predpisoval dve pomembni točki: 1. banke imajo **možnost** redeponiranja pri NBJ, ta pa ima **obvezo** devizna sredstva sprejeti na svoj račun; 2. NBJ ima **obvezo** kreditnim bankam izdati brezobrestno dinarsko posojilo v protivrednosti višine redeponiranih deviz.¹⁰

Zakon o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino ni določal, katere devize se v skladu z njegovimi določili lahko redeponirajo pri NBJ, niti roka in pogojev vrnitve teh deviz. Ravno tako ta zakon ni izrecno pooblašča nobene institucije, da predpiše podroben postopek redeponiranja in vračanja deviz, niti dajanja in vračanja brezobrestnega posojila. Zakon je molčal tudi o pokrivanju tečajnih razlik pri NBJ.

1.4.2. Bistvo redeponiranja deviz pri Narodni banki Jugoslavije

Bistvo sistema redeponiranja deviz pri NBJ je bilo v tem, da ta prevzame nase celotno breme tečajnih razlik. Brez tega bi bilo devizno poslovanje za komercialne banke poslovno nezanimivo in bi te tako ne želele opravljati te dejavnosti, ki pa je bila v nacionalnem interesu SFRJ. Dejansko je ta sistem omogočal stanje, da so vse obračunane negativne tečajne razlike

¹⁰ Člen 51: »Tečajne razlike pri poslovanju z devizami prevzemajo domače osebe v sorazmerju z zneskom deviz, ki jih uporabljajo, če jih niso odstranile z ustreznim pravnim poslom. Narodna banka Jugoslavije mora na zahtevo sprejeti v depozit devize, ki jih imajo občani na računih pooblaščenih banke, in hkrati odobravati brezobrestni kredit v višini dinarske protivrednosti tisti pooblaščenim banki, katere devize sprejema v depozit. Višino dinarske protivrednosti iz drugega odstavka tega člena določa Narodna banka Jugoslavije v skladu s tečajem, ki velja na dan, ko sprejme devize v depozit.«

za denarna sredstva na deviznih hranilnih računih bile enake obračunanim pozitivnim tečajnim razlikam, ki jih je komercialnim bankam priznala NBJ za devize redeponirane na njenem računu. Tako so komercialne banke nosile tveganje le za devize, ki jih niso prenesle na NBJ. Brezobrestna dinarska posojila NBJ so komercialne banke plasirale na trgu v obliki posojil, za katera so seveda obračunale obresti. S prihodkom iz teh obresti so pokrivale stroške zbiranja deviznih hranilnih vlog, pasivne obrestne mere, ki so jih priznavale deviznim varčevalcem in druge stroške (NBJ 1991: 4-5).

Ta sistem je deloval le v času, ko so bile tečajne razlike majhne. Kmalu je pripeljal do paradoksalnega stanja, ki je bil za komercialne banke uničujoč. Kot piše Ribnikar (1989: 95-97), je šlo pri tem odnosu med poslovno banko in NBJ za nekakšno kontinuirano dobivanje in kontinuirano vračanje posojil. Razlika med kumulativama teh dveh tokov je bila stanje posojil. Problem se je pojavil, ker banke niso dobivale dovolj brezobrestnih dinarskih posojil. Dejavniki, ki so zmanjševali delež posojil od kumulativnih deviznih sredstev, ki jih je imela NBJ, so naslednji:

1. čas od deponiranja deviz, ki jih sedaj varčevalci dvigajo,
2. splošno zmanjševanje obsega dvigov in pologov deviznih sredstev s strani varčevalcev.

Poslovna banka je torej izdala dinarska posojila svojim komitentom. Za 100 dinarjev deviznih vlog, ki jih je imela na računu pri NBJ, je poslovna banka leta 1985 dobila 20 dinarjev brezobrestnega dinarskega posojila. Teh 20 dinarjev je seveda morala oplemenititi, da bi pokrila obresti na devizne hranilne vloge, ki jih je bila dolžna svojemu deviznemu varčevalcu. Kar je bilo seveda nemogoče. Poleg tega škodljivega mehanizma, je od leta 1978 naprej zaznati še en trend – naraščanje obveznih rezerv poslovnih bank za devizne vloge občanov. Do konca 1985 je ta delež narasel že na več kot 80 % (Ribnikar 1989: 95-97).

Toda kaj je počela NBJ s sredstvi, ki jih je na tak način odvzela poslovnim bankam in ki so bila zelo velika? Ribnikar meni, da bi bila morala ustvarjati rezervo, da bi lahko pokrila tečajne razlike, ko bi nastale, oziroma bi jih že bila morala pokrivati. Tega žal ni počela. Namesto tega je bil denar sproti porabljen za zelo poceni posojila, problem kritja tečajnih razlik pa je ostal nerazrešen. S takim (ne)delovanjem so po Ribnikarjevem mnenju nosili breme vsi davkoplačevalci (Ribnikar 1989: 98-100).

Dolgoročno so torej breme nosili vsi, kratkoročno pa so pridobili posojilojemalci na račun poslovnih bank in njihovih komitentov. Zgoraj opisani model jasno potrjuje moje mnenje, da bi v primeru gospodarske krize komercialne banke in njihovi varčevalci igrali vlogo blažilca finančnih udarcev v dobro celotne države. Pomembna je Ribnikarjeva misel, da

bi v končni fazi račun plačali vsi. Podjetja brez pomoči komercialnih bank namreč ne morejo nemoteno poslovati za daljši čas.

1.4.3. Postopek redeponiranja

Zakon o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino ni natančno predpisoval postopka redeponiranja, zato se to ni začelo z njegovim sprejetjem. Najprej je bilo treba pooblastiti pravno osebo, ki bi natančno določila postopek redeponiranja, ki je bil seveda nujen. Zvezni sekretariat za finance ni imel teh pristojnosti. Zato je Svet guvernerjev NBJ, ki je izhajal iz splošnih pristojnosti izvajanja monetarno-kreditne in enotne devizne politike ter splošnih pooblastil za izvajanje *Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*, v prvi polovici 1978 sprejel *Sklep o načinu sprejemanja deviz, ki jih imajo občani na računih pooblaščenih banke, v depozit in odobravanju brezobrestnega kredita pooblaščenih banki, ki deponira devize*, Ur. l. SFRJ, št. 13/78 (17. 3. 1978) (NBJ 1991: 5).

Ta Sklep in navodila, sprejeta na njegovi osnovi, so določili, da so komercialne banke lahko redeponirale devize pri NBJ samo z efektivnim prenosom deviz iz svojih računov pri bankah v tujini, oziroma da so prenesle devize na NBJ iz svojih tekočih deviznih računov pri centralni banki. NBJ je tem komercialnim bankam izdala brezobrestno dinarsko posojilo v višini, ki jo je NBJ določila glede na menjalni tečaj na dan redeponiranja deviz. Če je NBJ vrnila devize komercialni banki, je morala ta vrniti brezobrestno dinarsko posojilo v višini vrnjenih deviz. Ravno tako se je uporabil menjalni tečaj na dan redeponiranja deviz. Komercialne banke so lahko redeponirale vsa devizna sredstva, ki so jih komercialne banke imele na deviznih računih občanov, in novi priliv deviz, kateremu so bile dodane obresti za devizne hranilne vloge (NBJ 1991: 5-6).

Na začetku so komercialne banke voljno sodelovale v novem mehanizmu, ki jih je zaščitil pred morebitnimi nevspešnostmi. Večina komercialnih bank na računih seveda ni imela celotnega zneska deviznih hranilnih vlog. V predhodnem obdobju so komercialne banke veliko deviz prodale svojim komitentom (gospodarskim družbam), ki so jih potrebovali za svoja plačila v tujino. Tako na začetku uveljavitve mehanizma redeponiranja komercialne banke niso mogle efektivno prenesti celotnega zneska deviz v svoji posesti na NBJ. Takrat je bilo le nekaj komercialnih bank dejansko sposobnih prenesti večje količine deviz na NBJ, ki kot rečeno, ni želela prevzeti jamstva za devize, ki jih banke niso imele na razpolago, saj so jih prodale (NBJ 1991: 6).

To dejstvo je bilo neprijetna lastnost novega mehanizma za komercialne banke, ki tako niso mogle povečevati vrednosti deviz, niti niso mogle uveljavljati novega mehanizma

varovanja pred tečajnimi nihanji. Rešitev so iskale s kupovanjem deviz od NBJ na deviznem trgu in njihovem redeponiranju pri NBJ. Takrat se je ocenjevalo, da bi bilo mogoče po sistemu redeponiranja zagotoviti prenos celotnih deviznih hranilnih vlog na NBJ do konca leta 1978. To pričakovanje je bilo tedaj utemeljeno, saj so se devize hitro prelivale iz deviznih računov NBJ na devizne račune komercialnih bank v tujini in od tam nazaj na devizne račune NBJ. Po obratnem toku, vendar brez ovinkov v tujino, so potovala dinarska sredstva. Iz žiro računov komercialnih bank na žiro račun NBJ in od tam nazaj h komercialnim bankam v obliki brezobrestnega posojila. Ironija tega izigravanja določil *Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino* je bila v tem, da je s tem izgubljalo jugoslovansko gospodarstvo, saj so tuje banke pobirale znatne provizije za ta pretok deviz na svojih deviznih računih, svoj delež pa si je vzela tudi Služba družbenega knjigovodstva (SDK) za dinarski pretok na žiro računih. Zaradi tega so nekatere komercialne banke preko Združenja bank Jugoslavije zahtevale, da se upošteva zgolj knjigovodska vrednost deviz na deviznih hranilnih računih občanov, ravno tako pa tudi za sredstva iz naslova obresti za te vloge (NBJ 1991: 6-7).

NBJ (1991: 7) je zahtevo obravnavala upoštevaje različne vidike problematike, predvsem pa diktirajo 51. člena *Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*, ki je predpisoval, da se komercialnim bankam omogoči prenos celotnih deviznih sredstev na NBJ. NBJ je upoštevala tudi dejstvo, da so na ta način tuje banke pobirale zelo visoke devizne provizije, SDK pa dinarske. Na podlagi teh argumentov je Svet guvernerjev NBJ sprejel *Sklep o dopolnitvi Sklepa o načinu sprejemanja deviz, ki jih imajo občani na računih pooblaščenih banke, v depozit in odobravanju brezobrestnega kredita pooblaščenih bank, ki deponira devize*, Ur. l. SFRJ, št. 26/78 (19. 5. 1978). Ta Sklep je predpisal dva načina redeponiranja deviz iz deviznih računov občanov pri NBJ:

- *Obračunsko (pro-forma) redeponiranje*: na ta način so se redeponirale devize, zbrane v predhodnem obdobju, kakor tudi obresti za devizno varčevanje, ki so jih pripisali na začetku vsakega leta za preteklo leto. To je bila kupoprodaja in redeponiranje deviz brez uporabe deviznih računov komercialnih bank in NBJ v tujini ter koriščenje brezobrestnega dinarskega posojila in plačevanje dinarske protivrednosti NBJ za vrnjene devize brez uporabe žiro računov (Banka Slovenije 1996: 1).
- *Dejansko (efektivno) redeponiranje*: v tujini se je redeponiral skupni mesečni neto priliv na deviznih računih občanov po mesečnih obračunih. Devize iz depozita so se vračale v skladu s spremembami na deviznih računih na način, s katerim so bile devize

redeponirane (efektivno ali obračunsko), glede na odstotek posameznega redeponiranja. Ta način je redno potekal do 15. 10. 1988 (Banka Slovenije 1996: 1).¹¹

1.4.4. Podrobnejši pregled zakonodaje za področje redeponiranja deviz pri Narodni banki Jugoslavije

Redeponiranje deviz pri NBJ podrobneje obravnava 103. člen *Zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 66/85 (11. 12. 1985).¹² Po njem se je redeponiranje nadaljevalo, vendar s posebnim določilom, da mora NBJ na zahtevo pooblaščenih banke sprejeti v depozit devize, ki so jih občani in tuje fizične osebe efektivno položili na devizne račune ali devizne hranilne vloge od 1. 1. 1986 dalje. ZIS je izdal *Odlok o načinu in pogojih za deponiranje in vračanje deviz občanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 73/85 (30. 12. 1985).¹³ Pooblastila za določanje pogojev in načina za vračanje kreditov, ki so jih prejemale komercialne banke v zameno za depozite pri NBJ do 31. 12. 1985, in vračanje deviznih depozitov pri NBJ do 31. 12. 1985, je ZIS dal 193. člen *Zakona o deviznem poslovanju*.

Opisani model reševanja težav komercialnih bank zaradi tečajnih nihanj je ugasnil 15. 10. 1988. Zakonsko osnovo njegove ukinitve najdemo v *Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 59/88 (7. 10. 1988).¹⁴ Zvezna skupščina je 29. 10. 1988 sprejela *Zakon o začasnih ukrepih za kritje tečajnih razlik pri Narodni banki Jugoslavije in o prenosu na federacijo dela terjatev po bilanci deviznih rezerv pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 64/88 (30. 10. 1988). V skladu s tem zakonom je federacija od NBJ prevzela servisiranje vseh tekočih obveznosti za leto 1988, ki so izhajale iz redeponiranih deviznih prihrankov. Člen 10 je določal, da je imela komercialna banka, ki je devizne prihranke redeponirala pri NBJ v skladu s starim sistemom redeponiranja, pravico zahtevati kritje dela stroškov, ki so nastali zaradi zbiranja deviznega varčevanja. NBJ je

¹¹ V vsem času po letu 1978 je bilo po grobi oceni redeponiranih na ta način le 14 % deviz (ECHR 2004: 8).

¹² Zakon je bil spremenjen 26. 12. 1986 z *Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 71/86 (29. 12. 1986) in 12. 1. 1988 z *Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 3/88 (13. 1. 1988).

¹³ Odlok je bil prvič spremenjen 19. 2. 1987 z *Odlokom o spremembah in dopolnitvah odloka o načinu in pogojih za deponiranje in vračanje deviz občanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 13/87 (27. 2. 1987), naslednjič pa še 26. 3. 1987 z *Odlokom o spremembi odloka o načinu in pogojih za deponiranje in vračanje deviz občanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 21/87 (27. 3. 1987).

¹⁴ Člen 2 tega zakona pravi: »103. člen se spremeni, tako da se glasi: »Banka, pooblaščen za posle s tujino, ima lahko devize iz 71. člena tega zakona, prejete iz naslova efektivnega povečanja deviznih prihrankov, ter devize iz 72. člena tega zakona na računih v tujini, jih proda Narodni banki Jugoslavije ali na enotnem deviznem trgu s pravico do ponovnega odkupa po tečaju na dan nakupa deviz oziroma jih lahko proda na termin.«

plačevala komercialnim bankam obresti za redeponirane devizne prihranke vsake tri mesece. Drugi odstavek 10. člena pa pravi, da komercialne banke plačujejo obresti NBJ za kredite, ki so jim bili odobreni iz naslova redeponiranih deviznih obresti, vsake tri mesece (Banka Slovenije 1996: 2-4).

1.4.5. Pogodbe s komercialnimi bankami o redeponiranju deviznih hranilnih vlog

Da bi se ob spremembi zakona ali sklepa Sveta guvernerjev NBJ uredila razmerja med komercialnimi bankami in NBJ oziroma Narodno banko Slovenije (NBS), so se sklepale pogodbe. S temi pogodbami se je pravno urejalo postopke redeponiranja deviznih hranilnih vlog občanov pri NBJ.

Temeljne banke s sedežem v RS, ki so pogodbo sklenile z NBS, so bile LB SB Celje, LB Banka Domžale, LB SB Koper, LB TBG Kranj, LB TBG Krško, LB TB Nova Gorica, LB TDB Novo mesto, LB TKB Slovenj Gradec, LB TBZ Trbovlje in LB TB Velenje. To so bile banke z malim pooblastilom. To je pomenilo, da so lahko sprejemale devize od občanov, niso pa smele imeti deviznih računov v tujini. Veliko pooblastilo pa je imela LB ZB Ljubljana, zato je NBS z njo sklenila pogodbo, da bodo banke z malim pooblastilom redeponirale devizne hranilne vloge pri NBJ s posredovanjem LB ZB Ljubljana.¹⁵

Za primer si oglejmo dopis LB ZB Ljubljana NBS. V njem je LB ZB Ljubljana predlagala NBS v podpis pogodbo o redeponiranju deviznih sredstev občanov iz naslova povečanja teh sredstev na podlagi 51. člena *Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*.¹⁶ LB ZB Ljubljana je nadalje sporočila NBS, da so komercialne banke devize redeponirale najkasneje do 31. 12. 1981, in jo prosila, naj tudi z osnovnimi bankami sklene ustrezne pogodbe. NBS naj bi nakazala avans osnovnim bankam v višini 50 % na osnovi obračunov, ki jih bo poslala LB ZB Ljubljana.¹⁷

¹⁵ Kreditna banka Maribor je imela veliko pooblastilo, zato je sama deponirala devize pri NBJ. Jugobanka TB Ljubljana, predhodnica Abanke, je deponiranje opravila preko Jugobanke Beograd. Poseben primer je Beogradska banka TB Ljubljana, ki je deponirala devize preko Beogradske banke Beograd, vendar so ji bile devize vrnjene zaradi stečaja.

¹⁶ Pogodba se nanaša na deponiranje deviz, ki so jih zbrale temeljne banke na ozemlju RS in sicer: za Temeljno Pomursko banko Murska Sobota in Stanovanjsko banko za vse konvertibilne valute; za Splošno banko Koper DEM in švicarske franke; za Splošno banko Celje, Banko Domžale, Temeljno Gorenjsko banko Kranj, Temeljno posavsko banko Krško, Gospodarsko banko Ljubljana, Temeljno banko Nova Gorica, Temeljno dolensko banko Novo mesto, temeljno Koroško banko Slovenj gradec, Temeljno banko Zasavje – Trbovlje in Temeljno banko Velenje za DEM.

¹⁷ Take pogodbe in dodatke so temeljne banke z NBS sklenile 17. 4. 1978, 14. 12. 1981, 29. 10. 1982, 18. 4. 1984, 28. 9. 1984, 26. 12. 1984, 31. 12. 1984, 13. 9. 1985, 18. 4. 1986 in 16. 6. 1987. LB ZB Ljubljana pa je podpisala tri take pogodbe z NBS. Sklenila jih je 14. 12. 1981, 29. 10. 1982 in 28. 9. 1984. Deponiranje za temeljne banke je nadaljevala vse do 15. 10. 1988.

Redeponiranje za osnovne banke zunaj ozemlja RS se je začelo šele s pogodbo, sklenjeno 18. 4. 1986. To je počela za naslednje temeljne banke: LB Beograd, LB Podravska banka Koprivnica, LB OB Novi Sad, LB OB Priština, LB OB Sarajevo, LB OB Skopje, LB OB Titograd in LB OB Zagreb. Ker so to bile samostojne pravne osebe zunaj pristojnosti slovenskih republiških oblasti, so te banke sklenile ustrezne pogodbe z matičnimi narodnimi bankami. Ravno tako je pogodbe z njimi za te banke sklenila LB ZB Ljubljana. Za LB OB Zagreb sta bili obe pogodbi, tako z LB ZB Ljubljana, kot z LB OB Zagreb, podpisani s Narodno banko Hrvatske (NBH) (Banka Slovenije 1996: 4-6).

2. Jugoslovanska politična in gospodarska kriza

Preden nadaljujem z razlago novih načinov reševanja težav, nastalih zaradi tečajnih razlik, si najprej oglejmo politično-ekonomski kontekst, v katerem so se dogajale navedene spremembe. Znano je, da je SFRJ dočkala svoj razpad v gospodarskem razsulu. Čeprav je njen razvojni model dokaj uspešno deloval v prvih desetletjih po njegovi vzpostavitvi, je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja doživljal svoje temne trenutke. Obdobje sorazmerno uspešnega gospodarskega razvoja se je končalo konec leta 1979. Takrat je država še vedno beležila rast proizvodnje v višini 7,2 %. Sledilo je obdobje stalne gospodarske krize, ki se je kmalu začela prelivati tudi v ostale segmente družbe.

SFRJ je po podatkih Svetovne banke leta 1986 sodila med 17 najbolj zadolženih držav na svetu. Med letoma 1975 in 1980 je jugoslovanski zunanji dolg narasel od 5 milijard in 817,6 milijonov USD na 15 milijard in 585,5 milijona USD. Leta 1975 je SFRJ za vračanje zunanjega dolga plačala 25,5 milijonov USD, leta 1986 pa je ta vsota narasla na kar 1 milijardo in 985,8 milijona USD (Petranović 1988: 1333). Stopnja zadolženosti, ki je pomenila razmerje med celotnimi povračili tujim posojilodajalcem in celotnim deviznim prilivom, je bila leta 1981 25 %, leta 1984 pa že 45 % (Petranović 1988: 1204). Inflacija je od začetka osemdesetih let za SFRJ predstavljala eno največjih makroekonomskih težav.¹⁸ V zadnjem četrtletju je dosegla raven 1.306 % na letni ravni, januarja 1990 pa je dosegla skoraj 3.500 % (Silva – Jauregui 2004: 119).

Huda gospodarska kriza je bila tisti element, ki je zaostroval politično krizo in potiskal novonastale republiške centre moči v skrajnosti. Ustvarjati se je začela negativna klima, ki je

¹⁸ Po besedah Janeza Zemljariča, tedanjega podpredsednika ZIS, je bil glavni makroekonomski cilj SFRJ v letu 1987 ukrotitev inflacije. Veliko breme je predstavljal tudi tuji dolg (Petranović 1988: 1319).

me glila gospodarske in politične odnose. Kot sem že omenil, pa v teh kaotičnih razmerah nekateri segmenti družbe, med njimi tudi bančni sistem, niso sledili spremembam.

2.1. Družbena lastnina in samoupravljanje

Z makroekonomskega vidika je bil glavni vzrok za krizo neprimerna monetarna politika, katere najpomembnejši element je bila nesposobnost spopasti se z inflacijskimi pritiski. Ti pritiski so v jugoslovanskem primeru izvirali iz narave družbene lastnine. Inflacijo so močno potiskale v višave neprestane zahteve po zviševanju plač, kar se je moralo odražati pri primanjlovanju sredstev za naložbe. Ker brez naložb ni bilo razvoja, so sredstva zanje priskrbeli z visoko inflacijo. Seveda pa so se uporabljala tudi realna sredstva, ki jih je država pridobivala s tujimi posojili. Menjalni tečaj dinarja je bil fiksiran, kar je pripeljalo do apreciacije domače valute. Neposredna posledica je bilo oviranje jugoslovanskega izvoza, kar se je odrazilo v zunanjetrgovinskem primanjlovanju. Ko so tuji posojilodajalci prenehali financirati SFRJ, se je sistem neizogibno moral sesuti (Gligorov 2004: 24-25).

Dokler so tuji posojilodajalci pošiljali denar Jugoslaviji, ga je ta trošila za investiranje v gospodarski sektor. Ob sistemu redeponiranja deviz je v Jugoslaviji obstajal tudi njemu soroden mehanizem subvencioniranja tujih posojil. Med letoma 1983 in 1990 je vrsta zveznih zakonov narekovala NBJ, naj garantira za stara in nova tuja posojila. Obenem je država subvencionirala podjetja v najpomembnejših sektorjih, ki so koristila tuja posojila. Večinoma je šlo za podjetja iz manj razvitih območij SFRJ (Rant 2004: 86).

Izredno pomemben element jugoslovanske krize so bile tudi izredno šibke institucije zvezne oblasti. To se je kot posebej pereč problem pokazalo konec osemdesetih let, ko se je zgodil še zadnji poskus, da bi se SFRJ rešilo iz globoke krize.

2.2. Gospodarske razmere v Republiki Hrvaški

Leta 1990 je šlo hrvaškemu gospodarstvu še slabše kot povprečju v SFRJ. Industrijska proizvodnja se je v RH zmanjšala za 11,3 %, v SFRJ pa za 10,9 %. V januarju 1991 je gospodarstvo doživelo brodolom: proizvodnja se je v RH zmanjšala za 46 % na letni ravni, v SFRJ pa za 34 %. Število brezposelnih v RH je iz 150.000 sredi leta 1990 poskočilo na 225.000 na začetku marca 1991. Konec januarja 1991 so imela hrvaška podjetja 10 milijard dinarjev neporavnanih obveznosti, kar je predstavljalo 23 % celotne jugoslovanske vsote.

Tudi zunanjetrgovinska razmerja so bila za RH pereč problem. RH je k celotnemu jugoslovanskemu zunanjetrgovinskemu primanjkljaju leta 1991 prispevala kar eno tretjino. V primerjavi z letom 1989 se je leta 1991 pokritost uvoza z izvozom drastično zmanjšala z 80 % na 66 % in je tako precej zaostajala za jugoslovanskim povprečjem, ki je bil 84 %.

Kljub tem poraznim makroekonomskim rezultatom je RH spodbujala rast osebnih dohodkov. Čisti osebni dohodki so se leta 1990 v primerjavi z letom 1989 zvišali za 6,65-krat, v SFRJ pa za 5,95-krat. Bolj od jugoslovanskega povprečja je zrasla tudi javna poraba in sicer za 7,4-krat, v SFRJ pa za 6,95-krat. Znotraj tega zneska so zelo hitro rasli proračunski izdatki, saj je znesek januarja 1991 presegal tistega iz januarja 1990 za 3,6-krat. V SFRJ je rasel počasneje, saj se je povečal za 1,94-krat (Buvač 1991: 23).

Na podlagi teh podatkov lahko sklenem, da je ravnanje hrvaške vlade zelo pripomoglo k splošnemu slabemu stanju jugoslovanskega gospodarstva v obdobju vsesplošne jugoslovanske agonije.

3. Tečajne razlike se pokrivajo iz zveznega proračuna

Leta 1989 je zvezna skupščina sprejela *Zakon o začasnih ukrepih o urejanju tečajnih razlik in obresti iz naslova deviznih obveznosti pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 16/89 (10. 3. 1989), s katerim je federacija prevzela od NBJ obveznost pokrivanja tečajnih razlik za znesek neto zmanjšanega deviznega varčevanja za redeponirane devize varčevalcev. Člen 3 je definiriral redeponirane devizne prihranke kot »stanje teh prihrankov pri Narodni banki Jugoslavije na dan 31. decembra 1988, ki je bilo izvršeno v obdobju od 30. junija 1978 do 14 oktobra 1988 efektivno in obračunsko.« Sledil je *Zakon o začasnih ukrepih o spreminjanju tečajnih razlik iz deponiranih deviznih prihrankov pri Narodni banki Jugoslavije v javni dolg federacije*, Ur. l. SFRJ, št. 85/89 (22. 12. 1989). S tem zakonom so obračunane tečajne razlike iz naslova deviznega varčevanja od 1. 1. 1990 postale javni dolg federacije oziroma terjatev NBJ do federacije.¹⁹ To terjatev je federacija izplačevala iz zveznega proračuna. Isti dan je zvezna skupščina sprejela še *Zakon o začasnih ukrepih o spremembah in dopolnitvah zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 85/89 (22. 12. 1989). V novem 193.a členu je zakonodajalec določil, da »pooblašćene banke deponirajo pri

¹⁹ Zakon v 2. členu določa višino deponiranih deviznih prihrankov pri NBJ na dan 31. 12. 1989 v znesku 9.871.000.000 USD. Obračunane tečajne razlike na dinarsko protivrednost te vsote se spremenijo v javni dolg.

¹⁹ Ta sklep je bil 2. 10. 1991 dopolnjen še s *Sklepom o dopolnitvi sklepa o pogojih in načinu dajanja kreditov bankam in drugim finančnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. SFRJ, št. 72/91 (4. 10. 1991).

Narodni banki Jugoslavije izjemoma za leto 1989 devize iz naslova obračunanih obresti za devize občanov, deponirane pri Narodni banki Jugoslavije, ki jih imajo občani na deviznih računih in kot devizne hranilne vloge. Način deponiranja deviz pri Narodni banki predpiše Narodna banka Jugoslavije.«²⁰

Zgoraj omenjeni *Zakon o začasnih ukrepih o spreminjanju tečajnih razlik iz deponiranih deviznih prihrankov pri Narodni banki Jugoslavije v javni dolg federacije*, sprejet konec leta 1989, je ugasnil konec leta 1990. Nov zakon ni bil sprejet. Za obdobje med 1. 1. 1991 in monetarno osamosvojitvijo RS velja, da na zvezni ravni ni bilo zakonsko urejeno področje servisiranja depozitov. Da bi premostila pravno luknjo zaradi odsotnosti zveznega zakona, je NBJ konec januarja 1991 izdala *Sklep o pogojih in načinu dajanja kreditov bankam in drugim finančnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. SFRJ, št. 8/91 (1. 2. 1991).²¹ NBJ je sicer nadaljevala s tovrstnimi sklepi, a jih RS po monetarni osamosvojitvi ni več implementirala v skladu z dvema dokumentoma Banke Slovenije (ibid.).²²

4. Bančna reforma leta 1989

Jugoslovanska vlada pod vodstvom Ante Markovića je leta 1989 začela s korenitimi gospodarskimi reformami, ki so zajele tudi bančni sektor.²³ V nadaljevanju bom naštel najpomembnejše zakonske akte s področja bančne reforme.

- *Zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah*, Ur. l. SFRJ, št. 10/89 (17. 2. 1989).

Ta zakon je določal spreminjanje bivših oblik komercialnih bank v delniške družbe. Zakon je določal, da lahko obstoječe banke nadaljujejo z delom po *Zakonu o temeljih bančnega in kreditnega sistema*, Ur. l. SFRJ, št. 70/85 (20. 12. 1985) le do 31. decembra 1990.²⁴ Za interne banke je ta zakon določal ukinitvev najpozneje do konca leta 1990.

²⁰ V skladu s 193a. členom je Svet guvernerjev NBJ izdal *Navodilo o načinu plačevanja realiziranih tečajnih razlik in obresti za znesek javnega dolga*, Ur. l. SFRJ, št. 33/90 (22. 6. 1990), s katerim je predpisal način deponiranja (Banka Slovenije 1996: 3-4).

²¹ Ta sklep je bil 2. 10. 1991 dopolnjen še s *Sklepom o dopolnitvi sklepa o pogojih in načinu dajanja kreditov bankam in drugim finančnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. SFRJ, št. 72/91 (4. 10. 1991).

²² Ta predpisa sta *Sklep o prenehanju veljavnosti sklepa o pogojih in načinu dajanja kreditov bankam in drugim finančnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. RS, št. 21/91-I (28. 10. 1991) in *Ugotovitveni sklep o prevzemu določenih terjatev in obveznosti od Narodne banke Jugoslavije*, Ur. l. RS, št. 21/91-I (28. 10. 1991).

²³ V Beogradu so nasprotniki reform 20. 12. 1989 izvedli enoinpolurno stavko, v kateri je sodelovalo 600.000 ljudi (Marković 2003).

²⁴ Zakon je doživel še naslednje spremembe in dopolnitve: Ur. l. SFRJ št. 9/86 (28. 2. 1986), 34/86 (24. 6. 1986), 72/86 (31. 12. 1986) in 65/87 (5. 10. 1987).

- *Zakon o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989).²⁵

Za razumevanje problematike starih varčevalcev LB je izredno pomemben 25. člen, ki je dovoljeval sanacijo bank, če so v skladu z novo zakonodajo postale podružnice.²⁶ Pomen tega člena je v dejstvu, da je zakonodajalec očitno priznaval posebnost jugoslovanskega bančnega sistema. Osnovne banke so bile samostojne pravne osebe s svojo poslovno politiko, ki je bila neodvisna od združenih bank, pod katere okrilje so formalno spadale. Zato je zvezna skupščina tudi predpisala možnost posebne sanacije bivših osnovnih bank, ki bi jih novonastale delniške družbe pripojile. S tem določilom so po mojem mnenju hoteli spodbuditi konsolidacijo bančnih skupin. Težko si je zamisliti interes neke komercialne banke, da pod svoje okrilje sprejme brez pomoči države banko v razsulu.

- *Zakon o Agenciji federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989).

S tem zakonom in z *Zakonom o zagotavljanju sredstev za ustanovitev in delo Agencije federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989) je bila ustanovljena Agencija federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank (v nadaljevanju Agencija), ki naj bi skrbela za varnost depozitov in sanacijo bank. S prvim zakonom je bilo predpisano, da naj komercialne banke svoje depozite zavarujejo pri Agenciji. V primeru stečaja banke bi potem ta izplačala varčevalcem njihove vloge. V primeru sanacije komercialne banke bi Agencija imela veliko vlogo, saj bi kupovala njene izgube in z njimi trgovala, kakor tudi kupovala delnice komercialne banke v sanaciji. Oba zakona sta bila očitno sprejeta v duhu korenitih gospodarskih reform in sta priznavala možnost stečajev komercialnih bank, kar je bilo dotlej nepojmljivo.

Markovićeve reforme so bile namenjene posodobitvi države in njenega gospodarstva. Z vidika komercialnih bank je pomembno dejstvo, da je z njimi zavel veter sprememb, ki je vodil v deideologizacijo statusa komercialnih bank. Ustvarjati so se začeli temelji za normalno poslovanje komercialnih bank. S popolno uveljavitvijo teh ne bi nikoli nastal problem deviznega varčevanja, saj bi sanacija bančnega sektorja, in z njo povezana potreba po deviznih sredstvih, potekala z instrumenti skupne monetarne politike ali vsaj z dogovorom med zveznimi oblastmi in vsemi federalnimi enotami.

²⁵ Dopolnjen je lib 18. 10. 1990 z *Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*, Ur. l. SFRJ, št. 63/90 (26. 10. 1990).

²⁶ 25. člen: »V letu 1990 se lahko sprejme sklep o uvedbi sanacijskega postopka tudi za banko, ki je postala del kake druge banke z uskladitvijo svoje organizacije, poslovanja in samoupravnih splošnih aktov z zakonom o bankah in drugih finančnih organizacijah.«

5. Prehod od Ljubljanske banke Osnovne banke Zagreb k Ljubljanski banki Glavni podružnici Zagreb

Eden najmočnejših hrvaških argumentov sloni na dejstvu, da so varčevalci imeli hranilne vloge v podružnici LB d. d. na Hrvaškem. Legitimno se zdi vprašanje, zakaj so se v vodstvu LB d. d. v Ljubljani sploh odločili pripojiti prej samostojno banko k slovenski banki. Vprašanje je toliko bolj utemeljeno, ker so se odločili pripojiti banko v težavah. Slovensko uradno mnenje je, da so bili v to prisiljeni, ker je jugoslovanska zakonodaja spodbujala to rešitev. LB OB Zagreb je imela hude finančne težave in kot taka je imela po jugoslovanski zakonodaji dve možnosti. Prvo, da gre v likvidacijo, in drugo, da postane podružnica druge banke, ki se je smela spremeniti v delniško družbo. Izbrana je bila druga možnost.

Odločitev o tem, ali osnovna banka lahko postane delniška družba in s tem ohrani samostojnost, je bila v rokah Sveta guvernerjev NBJ, ki je odločal z večinskim glasovanjem.²⁷ Več o ozadju odločanja v vrhu LB d. d. si lahko preberemo v članku Jožeta Biščaka in Igorja Drakuliča (1998: 34-36). Po pisanju Maga se je v zadevo post festum vmešala tudi Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic (v nadaljevanju Agencija za sanacijo bank), ki je tudi pripravila poročilo za poslance Državnega zbora RS, vendar nanj ni bilo odziva. Agencija za sanacijo bank je ugotovila, da se je »ideja o preoblikovanju dotedanjih temeljnih bank ali podružnice posameznih hčerinskih bank prvič pojavila 2. 10. 1989. Zapisana je bila v predlogu prilagajanja bank sistema Ljubljanske banke (takrat še LB ZB Ljubljana) novi bančni zakonodaji, to je takratnega zakona o bankah in drugih finančnih organizacijah. Toda pod pogojem, da so prej konsolidirane in očiščene bilance stanja temeljnih bank. Vendar je iz omenjenega predloga prilagajanja Ljubljanske banke novi zakonodaji razvidno, da sta bili LB-banka Zagreb in LB-banka Sarajevo predvideni kot samostojni, hčerinski banki LB« (Biščak in Drakulič 1998: 35). Avtorja ugotavljata, da za čas med 2. 10. 1989, ko se je ideja prvič pojavila, in 22. 11. 1989, ni nobenih podatkov o tej zadevi.

Nadalje se navaja zapisnik 37. seje poslovodnega odbora LB ZB Ljubljana z dne 22. 11. 1989 in elaborat o upravičenosti ustanovitve Ljubljanske banke kot delniške družbe z dne 24. 11. 1989, kjer sta LB OB Zagreb in LB OB Sarajevo prvič omenjeni kot podružnici. Zanimivo je, da je Agencija za sanacijo bank zapisala, da »iz prejetega gradiva ni jasno, kdo

²⁷ Hrvaška delegacija je marca 1991 presenetila s predlogom, da bi o teh in podobnih vprašanjih Svet guvernerjev NBJ odločal soglasno in ne več s preglasovanjem. To bi veljalo tako za ustanovitev nove banke, kot tudi za odločanje o upravičenosti sanacijskih ukrepov (Hrvaški predlog o NBJ. Delo, 19. 3. 1991: 2).

in kdaj je sprejel tak sklep in ali so za takšna preoblikovanja izpolnjeni pogoji iz elaborata o upravičenosti ustanovitve delniške družbe LB«.

V članku je tudi naslednji citat iz zapisnika 37. seje: »Stane Valant je informiral poslovodni odbor, da je treba elaboratu o ustanovitvi delniške družbe LB priložiti tudi poročilo o opravljeni ekonomsko-finančni reviziji, v katerem morata biti poleg LB-Združene banke konsolidirano zajeti tudi temeljni banki LB v Sarajevu in Zagrebu kot bodoči podružnici LB.« Valant v članku izjavlja, da je to bila »zahteva, ki jo je bilo treba izpolniti pred sprejemanjem odločitve o takšnih statusnih spremembah«.

Nadalje velja omeniti zanimivo primerjavo med statutarnim sklepom zbora in izpisa iz registra podjetij (vpis v register 29. 12. 1989) glede pooblastil LB GP Zagreb v pravnem prometu. V izpisu iz registra piše, da nastopa LB GP Zagreb v imenu LB d. d., v statutarnem sklepu banke pa, da LB GP Zagreb nastopa v lastnem imenu in za račun LB d. d. V članku je osvetljenih še nekaj zanimivih elementov o nastajanju zagrebške podružnice. LB d. d. namreč v trenutku osamosvojitve ni imela nobenih poslovnih enot na ozemlju RS, ampak le v ostalih republikah SFRJ in v tujini. Iz dokumentacije »ni očitno, da bi bile pred pripojitvijo v skladu s predlogom prilagajanja bank sistema LB novi bančni zakonodaji izdelane očiščene bilance prejšnjih temeljnih bank, ki bodo postale podružnice« (Biščak in Drakulič, 1998: 36). Skoraj neverjetno se zdi, da je bil za LB GP Zagreb očiščen zaključni račun sprejet šele tri mesece po preoblikovanju v podružnico LB d. d. Ne obstaja niti elaborat, ki bi preveril dejansko stanje v teh temeljnih bankah in predvidel finančne posledice preoblikovanja teh bank v podružnice LB d. d. Kot zaključujeta novinarja, je bila pripojitev narejena »precej po domače, ni pa jasno, kdo je zanjo odgovoren« (ibid.).

6. Razpad države in skupnega monetarnega sistema ter vdor v primarno emisijo dinarjev

Jugoslovansko krizo je naredil za edinstveno še en niz dogodkov, ki so si sledili konec leta 1990. Takrat se je zgodil tako imenovani »rop stoletja«, ki ga tukaj omenjam, ker je dodatno zamajal finančno stabilnost države in posegel v njene devizne rezerve.

Jugoslovansko gospodarstvo in družba sta bila vajena višanja plač. Ker država tega ni bila zmožna narediti na podlagi svoje ekonomske moči, se je velikokrat posluževala instrumenta povečevanja dinarjev v obtoku in drugih posegov v primarno emisijo dinarjev. Tako so v drugi polovici sedemdesetih let razširili njihovo uporabo za financiranje nakupa domače opreme in ladij, leta 1978 za zaloge nekaterih vrst kmetijskih pridelkov, leta 1980 pa

še za zaloge premoga. Leta 1981 je bila uvedena še možnost kreditiranja komercialnih bank iz primarne emisije. Komercialne banke so nato na tej podlagi občanom dale dinarske kredite, če so komercialni banki prodali devize s svojih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog (Lazarević 2000: 400).

Po besedah nekdanjega jugoslovanskega premiera Ante Markovića, je bila v času pred njegovo vlado splošno sprejeta praksa, da se za razne potrebe nepremišljeno tiska denar brez kritja. Še posebej se je posege v primarno emisijo dinarjev uporabljalo za pokrivanje proračunskih primanjkljajev, kakor tudi za financiranje kmetijskega sektorja in velikega sovjetskega dolga SFRJ (Marković 2003).

Posamezna narodna banka federalnih enot v nekdanji SFRJ je lahko nezakonito izvedla vdor v primarno emisijo denarja, ne da bi NBJ imela na voljo ustrezne instrumente, s katerimi bi ji to lahko predhodno preprečila. V enopartijskem sistemu je bila NBJ ključna institucija, ki je razporejala in nadzirala sredstva, ki so bila namenjena financiranju gospodarskega sektorja. Ravno zato je imel vsak član Sveta guvernerjev NBJ pravico do veta (Rant 2004: 85). Nezakoniti poseg v primarno emisijo denarja je sicer zelo občutljiva in tvegana operacija, ki si jo je danes težko zamisliti. V SFRJ so leta 1990 dozorele razmere tudi za to. To je bil zelo pomemben dogodek, ki je dodatno rezal vezi v jugoslovanski družbi in je pomenil hud udarec za medsebojno zaupanje med posameznimi republikami. Naročniki vdora so se očitno zavedali neizbežnosti razpada SFRJ in so prostodušno izvedli ta vdor.

Vse se je začelo na tajnem zasedanju Skupščine Republike Srbije, oziroma na tajni seji Zbora združenega dela, ki je potekala 27. in 28. 12. 1990. Srbski poslanci so sprejeli dva zakona, ki sta bila objavljena v posebni številki Uradnega lista Republike Srbije in sprva skrita pred javnostjo (*ZIS sprejel odločne ukrepe zoper srbsko samovoljnost*. Delo, 8. 1. 1991: 1):

1. *Zakon o zadolžitvi Republike Srbije pri Narodni banki Srbije*: določa, da naj Narodna banka Srbije odobri Republiku Srbiji pet milijard dinarjev posojila iz primarne emisije za dobo šestih mesecev in z obrestno mero v višini 50 % eskontne stopnje NBJ. Sredstva pridobljena iz tega naslova bi bila porabljena za pokojnine.
2. *Odlok o odobritvi posojila za likvidnost bank*: po njem naj bi Narodna banka Srbije posodila Republiku Srbiji osem milijard dinarjev posojila iz primarne emisije za dobo treh mesecev in z obrestno mero v višini eskontne stopnje NBJ. Uporabili naj bi jih za odplačevanje tujih posojil in za financiranje uvoza. Ker bi za to potrebovali devizna sredstva, naj bi jih s tem denarjem tudi kupili.

Zvezna vlada (ZIS) je razpravljala o tej zadevi in odredila NBJ naj zaščiti denarni in devizni sistem države, konvertibilnost dinarja in devizne rezerve. V ta namen je NBJ naročila naj:

1. sprejme odlok o začasni ustavitvi kreditiranja iz primarne emisije,
2. začasno ustavi intervencijo s prodajo deviz na enotnem deviznem trgu in
3. začasno ustavi aktivnosti, ki jih izvaja na trgu denarja in vrednostnih papirjev.

Kako resen incident je povzročila Republika Srbija, kaže tudi ocena ZIS, da so srbski ukrepi v nasprotju z ustavo SFRJ in se ne skladajo z zveznimi predpisi s tega področja.²⁸ Uresničitev teh ukrepov bi pomenilo nepooblaščen emisijo denarja v vrednosti 18 milijard 243 milijonov dinarjev. Kolikšen je bil pomen te vsote, kaže dejstvo, da je to bila skoraj polovica vseh načrtovanih posojil iz primarne emisije vsem komercialnim bankam v SFRJ v letu 1991.²⁹ ZIS je ocenil, da so ti ukrepi onemogočali izvajanje gospodarskih reform v letu 1991, saj so višali inflacijo, prerazporejali dohodek in omogočali ogrožanje deviznih rezerv države, ki bi se jih lahko kupilo s fiktivnimi dinarji.³⁰ Nove razmere so seveda dodatno spodbudile varčevalce, da dvignejo svoje hranilne vloge iz komercialnih bank, kar je le še en dogodek, ki je prispeval k nastanku problema deviznega varčevanja pri LB d. d.

ZIS je naročil NBJ naj v narodne banke vseh šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin pošlje svoje kontrolorje, ki naj bi vzpostavili nadzor nad njihovim poslovanjem in preverili, kdo vse je izvajal nezakonite postopke. Čeprav je splošno znano le to, da so napad izvedli »Srbi«, se pozablja, da niso bili edini. Ugotovitve izrednega nadzora NBJ so zatorej presenetljive. Delo (Jager 1991: 1, 3) jih je 19. 1. 1991 objavilo. Guverner NBJ je na tiskovni konferenci, sklicani v ta namen, dejal, da je skupni znesek operacij dosegel vrednost 15,5 milijarde dinarjev.³¹ Kdo je izvedel operacije? Republika Srbija, Avtonomna pokrajina

²⁸ Ustava socialistične federativne republike Jugoslavije, Ur. l. SFRJ, št. 9/74 (21. 2. 1974) je v 4. odstavku 260. člena predpisala: »Ukrepi za izvajanje skupne emisijske politike ne smejo nikogar spraviti v neenakopraven položaj glede opravljanja dejavnosti in pridobivanja dohodka.«

²⁹ Dogodek ni ostal neopažen pri Svetovni banki, ki je finančno podpirala jugoslovanske gospodarske reforme. »Jugoslavija lahko računa z novimi posojili Svetovne banke samo, če se bo držala denarne in fiskalne politike, ki ne pomeni tiskanja denarja brez kritja,« je povedala izvršna direktorica banke Evelyn Herfkens (Denarni vdor odmeva. Delo, 10. 1. 1991: 1).

³⁰ Srbska predpisa »ogrožata enotnost, stabilnost in konvertibilnost dinarja, kar je bistvenega pomena za ohranitev stabilnosti države« (ZIS sprejel odločne ukrepe zoper srbsko samovoljnost. Delo, 8. 1. 1991: 1).

³¹ Uradni devizni tečaj za januar 1991 je znašal 9 dinarjev za 1 DEM, tržni tečaj na trgu bankovcev v Sloveniji pa je bil takrat 11,27 dinarjev za 1 DEM (http://www.bsi.si/html/financni_podatki/arhiv/sfrj/trzni_tecaji.html). Celoten znesek je torej po uradnem tečaju znašal 1.722.222.222 DEM, hrvaški delež pa 200.000.000 DEM. Če pa bi Hrvaška ta sredstva prodala na trgu bankovcev, bi zanje dobila skoraj 160.000.000 DEM.

Vojvodina in RH. Prva si je vzela 10,4 milijarde,³² druga 3,5 milijarde,³³ tretja pa 1,8 milijarde.

Po besedah bivšega premiera Ante Markovića (2003) so neznano kam poniknila sredstva v protivrednosti ene milijarde in pol DEM. Natančnejši odgovor na vprašanje, kaj se je dogajalo neposredno po vdoru v primarno emisijo, bom poskusil poiskati iz takratnih novinarskih poročil.

Januarja 1991 je Delo postreglo z zanimivimi informacijami o tem, kako so jugoslovanske banke zadnje tri mesece leta 1990 kupovale devize od NBJ. Zvezna centralna banka je takrat prodala pooblaščenim hrvaškim bankam 730,8 milijona USD, slovenskim 952,3 milijona USD, srbskim in vojvodinskim pa 1,23 milijarde USD. Da bi lahko kupile te devize, so banke morale NBJ predati dinarsko protivrednost. Glede na hude finančne probleme, s katerimi se je ubadala Republika Srbija, so v RS domnevali, da so te devize kupovali s fiktivnimi dinarji, ki so bili posledica nezakonitega vdora v primarno emisijo.³⁴ Podatki za obdobje januar-november 1990 kažejo, da je bila vsota občanom prodanih deviz, ki je skupaj dosegala 5 milijard USD, razporejena na sledeči način: slovenske banke so prodale 1,8 milijard USD, hrvaške 1,45 milijarde USD, srbske pa 1,647 milijarde USD (Jager 1991: 1).

Novinar Stojan Žitko (1991: 3) je 16. 1. 1991 pisal o deviznih hranilnih vlogah. Po podatkih NBS, se je v prvi polovici leta 1990 oblikoval trend, da so občani v komercialnih bankah naložili več deviz kot so jih dvignili. Sredi leta je pričakovanje devalvacije dinarja povzročilo povečano povpraševanje po devizah v komercialnih bankah. Ker so komercialnim bankam zunaj RS devize primanjkoval, so se začeli v RS pojavljati kupci deviz iz drugih republik. Takrat je bil delež LB in njenih osnovnih bank pri tej prodaji deviz kar 67 %, kar ni moglo ostati brez posledic za to banko.

Sredi avgusta se je pojavil še dodaten element jugoslovanske krize. Napetosti v predelih RH, kjer je množično živela srbska manjšina, so povzročile naval deviznih varčevalcev na komercialne banke. Ta pojav je takrat komercialne banke dodatno bremenil. Posebej močno ga je občutilo slovensko bančništvo, saj je kar 38 % deviz bilo kupljenih v RS. Posebej kritično je obdobje november-december 1990, ko je bil po Markovićevih besedah neto odliv deviz iz bank v SFRJ vreden kar 2,7 milijarde USD, od česar je največ deviz šlo iz

³² Republika Srbija je izvajala tudi nekatere druge nepravilnosti pri uporabi primarne emisije prek posojil za likvidnost bank. To se je večinoma dogajalo v drugi polovici decembra 1990.

³³ Do poročanja guvernerja NBJ je Vojvodina sicer že vrnila del denarja in je takrat dolgovala 2,8 milijarde dinarjev.

³⁴ Tedanji guverner NBJ Dušan Vlatković je ta srbski vdor imenoval za protiustavnega (Jager 1991: 1).

sistema Ljubljanske banke. Zanimiv je podatek, da je bil neto odliv v LB GP Zagreb v dveh mesecih kar 71 milijonov USD, kar je banko spravilo »na kolena in v brezizhoden likvidnostni položaj« (ibid.). Ostali zanimivi podatki so še:

- konec septembra 1990 je bilo v komercialnih bankah v SFRJ za 13,307 milijarde USD deviznih hranilnih vlog, od tega 12,5 % v RS,³⁵
- oktobra so te devizne vloge v RS znašale 1,510 milijarde USD, kar je bilo 138,4 milijona USD manj kot mesec prej,
- vse banke iz sistema LB so po vsej SFRJ imele zbranih za 2,482 milijarde USD deviznih hranilnih vlog,
- delež deviznih hranilnih vlog občanov v RS, ki so deponirane pri NBJ je 81,8 % ali 1,235 milijarde USD,
- NBJ je komercialnim bankam določala, da del prirasta deviznih hranilnih vlog naložijo pri tujih bankah. To je zahtevala predvsem zaradi zmanjšanja učinka denarnih transakcij na podlagi deviznih vlog,
- delež pri tujih bankah deponiranih deviz je 1990 dosegal različne stopnje in se je gibal v razponu od 10 % do 90 %,
- konec 1990 so imele jugoslovanske komercialne banke pri tujih bankah naloženih okoli 350 milijonov USD. Slovenske banke so k temu znesku prispevale 70 milijonov,
- v primerjavi z letom 1988 pa so devizne hranilne vloge precej večje; v celotni SFRJ za 1,5 milijarde USD, v RS pa za okoli 400 milijonov USD (Žitko 1991: 3).

Ne gre pozabiti, da so terjatve bank in ostalih subjektov iz RS do NBJ ob osamosvojitvi znašale 21.231 milijonov SIT, obveznosti pa le 12.581 milijonov SIT. Če bi se razpad monetarnega sistema zgodil na urejen in dogovorjen način, bi razliko, ki je znašala 8.650 milijonov SIT, morala poplačati v devizah NBJ oziroma njene naslednice (Ribnikar in Košak 2004: 151-152).

³⁵ *Zakon o začasnih ukrepih o spreminjanju tečajnih razlik iz deponiranih deviznih prihrankov pri Narodni banki Jugoslavije v javni dolg federacije*, Ur. l. SFRJ, št. 85/89 (22.12.1989) je v 2. členu stanje redeponiranih deviznih prihrankov na dan 31. 12. 1989 ovrednotil na 9.871.000.000 USD. Razlika med vsotama je 3.436.000.000 USD in predstavlja povečanje deviznih rezerv za sredstva, ki se po 15. 10. 1988 niso več redeponirala pri NBJ.

7. Poslovanje Ljubljanske banke do razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije

Začetki poslovanja LB d. d. na ozemlju RH segajo v leto 1969, ko je bila ustanovljena pod imenom LB OB Zagreb. Zanimivo je, da je že leta 1977 bilo mogoče zaznati nasprotovanje poslovanju LB v RH. Tako je bilo tudi na uradnih sestankih v RH slišati, da LB na Hrvaškem zbira denar, izdaja pa zelo malo posojil hrvaškim podjetjem. LB naj bi v RH opravljala le posle brez tveganja in skrbela le za svoje koristi s tem, da naj bi se potegovala le za dobre stranke, za ostale pa ostajala brezbrizna. In že takrat so iz RS prihajala pojasnila, da o uporabi sredstev ne odločajo v Ljubljani (Jakovljević 1977).

LB je bila preoblikovana v delniško družbo 19. 12. 1989 v skladu z zveznim *Zakonom o bankah in drugih finančnih organizacijah*, Ur. l. SFRJ, št. 10/89 (17. 2. 1989), sprejetim 15. 2. 1989. Do 1. 1. 1990, ko je pravnomočno dobila status delniške družbe, je poslovala kot LB ZB Ljubljana, ki je načelovala skupini osnovnih bank. V RH je poslovala preko LB OB Zagreb, ki je bila samostojna pravna oseba in ni bila ne podružnica ne LB ZB Ljubljana podrejena banka.³⁶ Bančna zakonodaja SFRJ tudi ni določala takšne podrejene vloge tovrstnih bank. To bi bilo mogoče, če bi ti dve banki imeli s pogodbo drugače določen medsebojni odnos, česar pa nista imeli. V primeru deviznih hranilnih vlog, ki so jih varčevalci imeli pri LB OB Zagreb, po slovenskem mnenju LB ZB Ljubljana ni imela nobene zveze z njihovo nadaljnjo uporabo.

RH trdi drugače: v skladu z Markovićevo reformo je NBS postala nadzorna institucija, ki je nadzirala LB GP Zagreb. Ta podružnica je svoja poročila morala poslati v ljubljansko centralo in naprej do NBS. Po hrvaških podatkih je bila večina računov, ki jih je LB GP Zagreb imela pri SDK, zaprtih dne 12. 2. 1990. Terjatve iz naslova redeponiranih deviz so isti dan iz Hrvatske narodne banke (HNB) prešle na NBS. Isto, tako meni RH, se je zgodilo s sredstvi deponiranimi pri HNB, ki so bila prenešena na račune pri NBS. RS to odločno zavrača (ECHR 2004: 15-16).

Zanimiva je tudi razlika med višino deviznih hranilnih vlog na računih pri LB GP Zagreb in višino redeponiranih deviz pri NBJ. Dejstvo, da so bile terjatve do NBJ višje, RS razlaga z dejstvom, da so bile mnoge obveznosti do varčevalcev izplačane v dinarjih ali pa so bile izplačane iz tekočih prilivov deviz, ki se jih od 15. 10. 1988 ni več prenašalo v NBJ.

³⁶ Ustanovitelji osnovnih bank so bila podjetja, ki so sodila med največje stranke banke. V primeru LB OB Zagreb so bili vsi ustanovitelji pravne osebe s sedežem v Republiki Hrvaški. LB ZB Ljubljana ni bila ustanovitelj LB OB Zagreb.

LB je bila izredno pomemben posojilodajalec hrvaškemu gospodarstvu in je po besedah Mirana Herica, nekdanjega predsednika uprave LB d. d., financirala poslovanje pomembnih hrvaških podjetij, kot so NAMA, Gortan, Gavrilović, Podravka, Generalturist, Chromos in Zagrebački velesajam. Svoje naložbe je usmerjala tudi v hrvaško infrastrukturo, ostale banke in seveda kreditirala hrvaško prebivalstvo (Petrović 1997: 34-35).

Poslovno stanje v LB GP Zagreb kažajo naslednji trije dokumenti:

a.) Skupno poročilo SDK in Coopers & Lybrand Deloitte z naslovom »Finančna rehabilitacija in restrukturiranje bank« Narodni banki Jugoslavije z dne 15. 10. 1990

Poročilo sta izvajalca pripravila za 392. in 393. sejo Sveta guvernerjev NBJ, ki sta potekali decembra 1990. Obravnava jugoslovanski bančni sistem in težave bančne reforme iz leta 1989. Glede LB d. d. so pomembne sledeče ugotovitve: 1. ostaja odprto vprašanje ali LB d. d. in z njo povezane banke tvorijo bančno skupino v smislu, kot jo določajo Mednarodni računovodski standardi, in 2. da preoblikovanje osnovnih bank v podružnice LB d. d. ni bilo dokončano v skladu z zakonom iz 1989.³⁷ 3. Posledično so bivše osnovne banke dejansko bolj podobne osnovnim bankam kot pa podružnicam (Cleary in ostali 2003a: 5).

RH si to poročilo razlaga drugače: »Svetovalna družba Coopers Lybrate & Deloitte je po naročilu jugoslovanske SDK opravila celovito analizo stanja solventnosti celotnega bančnega sektorja v SFRJ. Pretirano in pravno irelevantno je razlagati sume svetovalca, ki mu ni poznan pravni sistem bivše države, kot indic ali argument, ki LB d. d. rešuje njene odgovornosti za hranilne vloge zbrane v glavni podružnici v Zagrebu« (Klasić 2003: 17).³⁸

b.) Zaključni račun LB OB Zagreb za leto 1989³⁹

Iz dokumentacije LB OB Zagreb je razvidno, da so največji nerealizirani prihodki nastali zaradi visokih obveznih rezerv banke leta 1989 v vrednosti 166,4 milijarde dinarjev. Če bi banka ta sredstva plasirala na trg, bi zanje lahko dobila 3.156,4 milijarde dinarjev, tako

³⁷ Mišljen je *Zakon o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989).

³⁸ Comment to explanatory notes for defendant Republic of Slovenia. Statement made by Republic of Croatia.

³⁹ Dokument je izvorno naslovljen kot »Prijedlog Odluke o prihvaćanju Završnog računa za 1989. godinu Ljubljanske banke – osnovne banke Zagreb. Zagreb, marec 1990«

pa je od NBJ zanje dobila le 103,5 milijarde dinarjev. Iz tega sledi, da je banka iz tega naslova izgubila 3.052,9 milijarde dinarjev.

Visoko izgubo je banka beležila tudi zaradi nerešenih odnosov z NBJ glede deviznega varčevanja. V letu 1988 je bila razlika med zneskom obresti, ki jih je banka priznala svojim varčevalcem, in zneskom izplačanim s strani NBJ iz tega naslova, kar 77,345 milijarde dinarjev. Po Zaključnem računu iz leta 1988 je bila pokrita le ena petina te izgube, ostala izguba pa naj bi se pokrila v naslednjih štirih letih. Leta 1989 so iz tega naslova ugotovili skupni negativni učinek v vrednosti 2.123 milijard dinarjev. Leta 1989 je NBJ pokrila samo pasivne obresti na devizna sredstva občanov, ni pa pokrila drugih stroškov v vrednosti 500 milijard dinarjev. Banka je leta 1989 ugotovila skupne negativne tečajne razlike v vrednosti 985,4 milijarde dinarjev, od česar je 747,7 milijard dinarjev izviralo iz poslovanja s pravnimi osebami, 243,7 milijard dinarjev pa iz poslovanja z občani. Velik del te izgube banka ni uspela pokriti, ker je sredstva morala usmeriti v obvezne rezerve.

Kot nadalje izhaja iz Zaključnega računa iz leta 1989, negativne tečajne razlike izvirajo iz nepravočasnega deponiranja deviz pri NBJ, na kar pa LB OB Zagreb ni imela nikakršnega vpliva. To dejstvo je povečalo neravnotežje med aktivo in pasivo v devizni podbilanci. Iz naslova izplačila razlik obresti na devizno varčevanje po 41. členu *Samoupravnog sporazuma banaka o politici kamatnih stopa* so v letu 1989 zabeležili razliko v vrednosti 752.000 USD (33,2 milijarde dinarjev).

c.) *Zahteva po rehabilitaciji LB GP Zagreb, podana NBJ dne 23. 11. 1990*

Ta zahteva je bila poslana NBJ v skladu s 25. členom *Zakona o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*. Zahteva je bila utemeljena s podatki, ki so vsekakor spodbujali k sanaciji bivše osnovne banke. LB GP Zagreb je imela 208,9 milijona DEM izgube, lastniški kapital pa je znašal 46,6 milijona DEM. Skupne izgube zagrebške, sarajevske in skopske podružnice LB d. d. so pomenile 40,1 % celotnega vpisanega kapitala LB d. d. Bilanca stanja LB GP Zagreb kaže, da je ta imela za 7.060.058 dinarjev (nad 1 milijardo DEM) deviznih sredstev naloženih pri NBJ, ki pa so bile zanjo v tistem času že nedosegljive. Po že razloženem modelu je LB GP Zagreb, oziroma njena predhodnica LB OB Zagreb, v zameno za deponirane devize dobila brezobrestna dinarska posojila. Ta dinarska sredstva je potem naprej posojala pravnim in fizičnim osebam na ozemlju RH (Cleary in ostali 2003a: 5-6).

V zvezi s to zahtevo je zanimivo uradno mnenje RH, zapisano v izjavi, ki jo je RH dala pred ESČP v primeru Kovačić in ostali proti Sloveniji, da je to »pravno irelevantna špekulacija« (v Klasić 2003a: 16). RS je na hrvaške trditve, da sestanka Sveta guvernerjev, kjer bi se razpravljalo o tej zahtevi LB d. d., sploh ni bilo, odgovorila z razkritjem verbatim sestanka. V njem preberemo, da so na tem sestanku sodelovali dr. Ante Čičin Šajn, znani hrvaški ekonomist in tedanji guverner HNB, mag. Zdravko Rogić, tedanji vice-guverner HNB in Matejka Adolf. Iz verbatim je razvidno, da je Svet guvernerjev NBJ sprejel odločitev, da se LB GP Zagreb rehabilitira (Cleary in ostali 2003b: 1).⁴⁰

LB d. d. je proti koncu leta 1990 doživljala naval deviznih varčevalcev, ki so hoteli dvigniti svoje prihranke. Ker ji je kmalu zmanjkalo likvidnih deviznih sredstev, je od NBJ v decembru 1990 zahtevala 45 milijonov USD avansa (Žitko 1990).

Po besedah takratnega direktorja LB GP Zagreb, Josipa Brkića, je njegova banka na Hrvaškem s posojili pomagala ustvariti 10.000 delovnih mest. LB GP Zagreb je do konca septembra 1990 poslovala na področju deviznega varčevanja pozitivno. Oktobra in novembra 1990 so se začele razmere dramatično zaostrovati. Devizni varčevalci so začeli množično dvigovati svoje devizne prihranke in jih v teh dveh mesecih dvignili v vrednosti 44 milijonov USD. V začetku je LB GP Zagreb devize izplačevala tako, da jih je dvigala iz svojih deviznih računov v tujini, a jih je kmalu izpraznila. LB GP Zagreb je imela tudi izredno visok delež deviznega varčevanja v celotnem varčevanju, saj je le-ta znašal kar 86 %. Druge jugoslovanske banke so imele v povprečju le 25 % deviznega varčevanja (Potočnik 1990).

Naval deviznih varčevalcev je to banko v specifičnem položaju torej spravil v velike težave. Devizno varčevanje je to banko povzdignilo v vrh jugoslovanskega bančnega sistema in jo obenem tudi pahnilo v prepad. Sicer pa v ekonomski znanosti velja, da so komercialne banke občutljivi ekonomski subjekti, ki lahko zaidejo v brezizhoden položaj tudi zaradi naslednjih vzrokov:

1. posojila, ki jih odobravajo komercialne banke, so primarna nelikvidna sredstva banke, ki se jih ne da na hitro prodati brez izgube vrednosti,
2. vlagatelji imajo moč, da kadarkoli dvignejo svoje prihranke (Ketcha 1999: 222).

⁴⁰ Minutes of 393rd meeting of the Board of Governors, Section 8 paragraph 2: »On the basis of a proposal of the Governors' Committee for assessment of the submitted requests, evidence and documentation for issuing permits for bank founding, the Board of Governors hereby passes the following decisions: 1. Decision on the initiation of the procedure for assessment of the financial situation of Ljubljanska banka d. d. Ljubljana, Zagreb, main branch office, and study of the possibilities and economic justifiability of its rehabilitation.« (Cleary in ostali 2003b: 1).

Ta vzroka po Ketchinem mnenju (ibid.) spravita komercialno banko v položaj, ko ne more izpolniti svojih obveznosti. V normalnih razmerah komercialna banka ni postavljena v tak položaj.

V zagrebški podružnici LB d. d. so devizni varčevalci nadpovprečno dvigali svoje vloge, saj je povprečen dvig bil 109 USD na hranilno vlogo, medtem ko je v RS povprečen dvig znašal le 25 USD na hranilno vlogo. Oktobra 1990 so varčevalci dvignili za 26,9 milijona USD deviz, novembra 22 milijonov USD, decembra pa za 21,9 milijona USD. Ker podružnica ni imela dovolj likvidnih sredstev, so ji iz ljubljanske centrale v zadnjem četrtletju poslali za 51,1 milijona USD (Smiljanić 1991).

Zgovoren je primer LB d. d. iz marca 1991. V tistem času so se sicer vrste čakajočih v poslovalnicah komercialnih bank zmanjšale, kar je bilo po mnenju pomočnika generalnega direktorja LB d. d., Staneta Valanta, posledica dejstva, da je LB d. d. sama omejila mesečni dvig deviz na posameznem deviznem računu na 1.000 DEM, in pritok deviz, ki so jih v LB d. d. prinesli občani v zameno za dinarska posojila. Vseeno je LB d. d. morala odtegovati posojila in zmanjševati svoje depozite pri tujih bankah, če je hotela servisirati devizne varčevalce (Jenko 1991: 3).

Do 22. 6. 1990 so bile evidence o stanju redeponiranih deviz za LB GP Zagreb v lasti Narodne banke Hrvatske (NBH). Tedaj je Svet guvernerjev NBJ sprejel *Navodilo o načinu plačevanja realiziranih tečajnih razlik in obresti za znesek javnega dolga*, Ur. l. SFRJ, št. 33/90 (22. 6. 1990), ki je v 9. točki predpisalo prenos evidenc od hrvaške centralne banke na sedež pooblaščenega komercialne banke. Ker je bilo redeponiranje ukinjeno 15. 10. 1988, ko je obstajala še LB OB Zagreb, ki je bila samostojna pravna oseba, so bile na LB ZB Ljubljana prenesene le evidence, medtem ko je pogodbeni odnos ostal neurejen. Prenos obveznosti za posojila, prejeta iz naslova redeponiranih deviz, je prešel od LB OB Zagreb na LB ZB Ljubljana. Zaradi tega je LB d. d. morala to posojilo odplačati slovenski centralni banki tudi za svoje podružnice zunaj RS, torej tudi za LB GP Zagreb. NBS je obveznosti do NBJ, ki so izhajale iz redeponiranja deviz in za katere je bila pooblaščen, v celoti izterjala od slovenskih komercialnih bank in poplačala NBJ. To je storila s kompenzacijo svojih terjatev do NBJ (Banka Slovenije 1996: 6).

8. Poslovanje Ljubljanske banke Glavne podružnice Zagreb po osamosvojitvi Republike Hrvaške

Po podatkih slovenske vlade, je 140.000 varčevalcev ohranilo svoje hranilne vloge na računih LB GP Zagreb. Od teh jih je 96.000 imelo na računih manj kot 30 evrov (ECHR 2004: 14).

TABELA 2: Bilance LB GP Zagreb v tisočih DEM

Aktiva	31.12.1991	31.12.1992	31.12.1993	31.12.1994	31.12.1995	31.12.1996
Obvezne rezerve pri NBJ	7.080	1.265	1.472	779	575	918
Posojila	108.166	6.896	8.003	5.048	4.510	4.469
Depoziti pri NBJ	1.043.535	1.070.210	1.080.262	1.069.847	1.069.839	1.042.515
Fiksna aktiva	117.743	34.595	50.386	50.212	49.687	49.669
Ostala aktiva	60.801	9.078	1.949	2.492	5553	1.844
Aktiva skupaj	1.337.325	1.122.044	1.142.072	1.128.378	1.125.164	1.099.415

Vir: Vlada RS (1998: 5).

Na dan 31. 12. 1997 je bilo stanje deviznih hranilnih vlog sledeče (Vlada RS 1998: 11):

- Znesek deviznih hranilnih vlog, prenesenih na hrvaške banke: 557,5 milijona DEM glavnice in 189,8 milijona DEM obresti. Skupaj 747,3 milijona DEM.
- Znesek vlog, ki so ostale na računih LB GP Zagreb: 307,6 milijona DEM, v kar so vštete tudi obresti.
- Skupaj je bilo deviznih hranilnih vlog LB GP Zagreb 1.054,9 milijona DEM.

TABELA 3: Struktura varčevalcev, ki so ohranili račune pri LB GP Zagreb na dan 31. 12. 1997

Znesek na računu	Število varčevalcev	Skupni znesek
Do 1000 DEM	110.405	16,6 milijona DEM
Od 1.001 do 50.000 DEM	20.783	148,6 milijona DEM
Nad 50.001 DEM	1.187	142,4 milijona DEM

Vir: Vlada RS (1998: 11).

Poslovanje LB GP Zagreb je doživelo zasuk leta 1992, ko ji je HNB izdala ukaz o prenehanju poslovanja in ji 14. 7. 2000 celo zaprla račun, s katerega je do tedaj poplačevala svoje varčevalce na podlagi izgubljenih sodnih odločb. Na njen račun se je stekal tudi denar iz dobljenih sodb in iz oddajanja svojih poslovnih prostorov v najem. LB d. d. je sicer RH večkrat predlagala ureditev svojega poslovanja, a se ta ni nikoli odzvala (Cleary in ostali 2003b: 6). Po mnenju RH, LB GP Zagreb ni dobila dovoljenja za poslovanje, ker ni nikoli uskladila svojega statusa z novo hrvaško zakonodajo in ni dobila dovoljenja za poslovanje kot podružnica tuje banke v skladu s hrvaškim *Zakonom o bankama*, Narodne novine RH, št. 161/98 (18. 12. 1998) (HNB 2001b). Hrvaške denarne oblasti so podružnici LB d. d. na Hrvaškem od leta 1991 izdajale le začasna dovoljenja za zelo omejeno bančno poslovanje in to je povzročilo hud padec bančnega prometa, ki ni zadostoval niti za normalno delovanje ustanove. Zato so 1. 1. 1996 iz Zagreba prenesli v Ljubljano skoraj celotno poslovanje. Podružnici je HNB dovoljevala le menjalniško in kunsko poslovanje, kar je odvrčalo stranke. RS trdi, da RH ni hotela dovoliti normalnega poslovanja LB GP Zagreb, ker ni želela, da bi ta banka za poplačilo deviznih vlog uporabljala hrvaške vire z izterjavo dolgov njenih hrvaških posojilojemalcev, kar je bila sicer njena legitimna in legalna pravica. Svojo trditev RS naslanja na pismo guvernerja HNB z dne 16. 10. 1991 in zatrjuje, da je RH želela to breme prevesti na pleča slovenskega gospodarstva (Cleary in ostali 2003b: 6).

RH je s svojim delovanjem bistveno vplivala na sposobnost LB GP Zagreb, da odplača svoje obveznosti do svojih deviznih varčevalcev. Po mnenju RS (Vlada RS 1998: 6) je imela LB GP Zagreb leta 1997 protiterjatve do RH in subjektov na njenem ozemlju v vrednosti 714 milijonov DEM. Te protiterjatve so sestavljene iz naslednjih postavk:

- protiterjatve na podlagi odločb hrvaških sodišč v vrednosti približno 281 milijonov DEM,
- protiterjatve iz naslova devalvacije hrvaškega dinarja leta 1992, ki je povzročila škodo LB d. d., v vrednosti približno 230 milijonov DEM,
- protiterjatve zaradi tekoče izgube v obdobju 1992-1996, ki je nastala zaradi nepri-
merne obravnavanja LB GP Zagreb v njenih poslovnih aktivnostih s strani RH,
vredne približno 203 milijonov DEM.

II. DEL

9. Republika Slovenija in reševanje problematike deviznega varčevanja

RS je svojo osamosvojitve pričakala v hudih gospodarskih težavah, kar se je odražalo tudi v bančnem sektorju. Za sanacijo svojega bančnega sektorja je porabila 1,9 milijarde DEM, kar je takrat pomenilo 10 % slovenskega BDP. Do leta 1993 je z velikimi napori sanirala svoje banke iz rdečih števil. Tako je leta 1992 celotna izguba komercialnih bank v RS znašala 15,52 milijarde SIT, kar je po takratnem tečaju 105,7 SIT za 1 DEM pomenilo protivrednost 147,71 milijonov DEM. Leta 1993 so komercialne banke imele minimalen skupen dobiček v vrednosti 340 milijonov SIT oziroma 2.570.305 DEM (Štiblar in Voljč 2004: 269).⁴¹

9.1. Zakonodaja v Republiki Sloveniji

1. *Ustavni zakon za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije /UZITUL/, Ur. l. RS, št. 11/91-I (26. 6. 1991), 45/94 (27. 7. 1994).*

S tem ustavnim zakonom (v nadaljevanju UZITUL), ki je bil sprejet 25. 6. 1991 in je razglasil samostojno Slovenijo, je RS prvič posegla v pravno urejanje problematike deviznega varčevanja. Zakonodajalec je problematiko uredil v 19. členu tako, da je RS prevzela tista jamstva glede deviznih vlog, za katere je jamčila federacija.⁴² BS je prevzela dinarske vloge, za katere je jamčila NBJ. Pri tem je problematiko uredila v skladu s teritorialnim načelom, kar je pomenilo, da je občanu jamčila za vloge, če je imel devizna sredstva naložena v poslovalnici na ozemlju RS. Pri tem ni razlikovala med temi varčevalci glede državljanstva, kot je to storila RH, ki je teritorialno načelo omejila samo na imetnike domovnice.

⁴¹ Menjalni tečaj je bil 132,28 SIT za 1 DEM.

⁴² Člen 19: »Za dinarske hranilne vloge in sredstva na tekočih računih občanov, vložena v bankah na ozemlju Republike Slovenije, za katere je do uveljavitve tega zakona jamčila Narodna banka Jugoslavije, prevzame jamstvo Banka Slovenije po stanju na dan uveljavitve tega zakona. Za dinarske hranilne vloge in sredstva na tekočih računih občanov, ki imajo stalno prebivališče na ozemlju Republike Slovenije, vložena v Poštni hranilnici, za katera je do uveljavitve tega zakona jamčila Narodna banka Jugoslavije, prevzame jamstvo Banka Slovenije po stanju na dan uveljavitve tega zakona. Za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah, vložene v bankah na ozemlju Republike Slovenije, za katere je do uveljavitve tega zakona jamčila SFRJ, prevzame jamstvo Republika Slovenija po stanju na dan uveljavitve tega zakona.«

2. *Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti republike Slovenije*, Ur. l. RS, št. 45/I – 1734/I /94 (27. 7. 1994).

S tem ustavnim zakonom, ki je dopolnil UZITUL, sta bili ustanovljeni Nova Ljubljanska banka d. d. (NLB d. d.) in Nova kreditna banka Maribor d. d. (NKBM d. d.). Da bi razumeli vzroke nastanka tega zakona, navajam preambulo zakona:

»Izhajajoč, da je

- zaradi pomanjkanja volje nekaterih drugih držav, nastalih na ozemlju nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljnjem besedilu: nekdanja SFRJ) in bank s sedežem v teh državah,
- zaradi dejanskih in pravnih razlogov, ki jih pogojujejo: vojna na delu ozemlja nekdanje SFRJ, mednarodne sankcije proti takoimenovani ZRJ (Srbija in Črna Gora) in zlom finančnih in gospodarskih sistemov v nekaterih državah, nastalih na ozemlju nekdanje SFRJ, protipravna in goljufiva uporaba skupnih finančnih sredstev nekdanje SFRJ s strani takoimenovane ZRJ, tudi za financiranje agresorske vojne na delu ozemlja nekdanje SFRJ,

sporazum o pravnem nasledstvu in prevzemu obveznosti in terjatev nekdanje SFRJ in pravnih oseb na njenem ozemlju sedaj nemogoč in tudi v bližnji prihodnosti bistveno otežen

in zaradi ugotovitve, da bi uveljavitev terjatev tujih upnikov, kot tudi subjektov iz takoimenovane ZRJ (Srbija in Črna Gora), ki so postali upniki na podlagi nakupov terjatev iz naslova novega finančnega sporazuma – New Financing Agreement (v nadaljnjem besedilu: NFS), po katerem so solidarno zavezane za odplačilo celotnega dolga tudi banke s sedežem v Republiki Sloveniji, pomenila veliko nevarnost za finančni in gospodarski sistem Republike Slovenije

ter z namenom, da se na podlagi pogajanj s tujimi upniki poišče pošteno rešitev za prevzem ustreznega deleža državnih dolgov nekdanje SFRJ, katerih neposredni koristnik ni ugotovljiv,

Državni zbor sprejema Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.«

Zakon je sestavljen iz dveh členov. V 1. členu določa, da se 22. členu UZITUL-a dodajo novi členi od 22.a do 22.h. Člen 2 pa razglasa veljavnost z razglasitvijo.

Posebno pozornost si zasluži 22.b člen, ki je pomemben za razumevanje dejstva, da ta zakon ni moralno sporen, ker naj bi na novi banki prenesel le aktivo, pasivo pa prepustil starim bankam.⁴³ Kot ugotavlja Rudolf Gabrovec (2004: 30-31), je iz tega člena očitno, da »ni šlo le za to, da na obstoječi banki ostanejo le obveznosti do deviznih varčevalcev v drugih republikah nekdanje SFRJ, temveč tudi vse pripadajoče premoženje in nepremično premoženje ter vse pripadajoče terjatve iz poslovnih razmerij.«⁴⁴

3. *Zakon o poravnavanju obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog /ZPONDV/,* Ur. l. RS, št. 7/93 (4. 2. 1993), 13/93 (12. 3. 1993).

Kot izhaja iz 1. člena, ta zakon ureja način poravnavanja obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog občanov, vloženih v bankah na ozemlju RS, ki so jih banke deponirale pri NBJ. Člen 2 določa stanje teh sredstev na dan 31. 12. 1992 v višini 976 milijonov DEM, ki skupaj z obrestmi v višini 6 % za obdobje med 1. 1. 1991 in 31. 12. 1992, postanejo javni dolg RS. Člen 3 pa je terjatve do NBJ prenesel na RS.⁴⁵

4. *Zakon o poravnavanju obveznosti do bank iz neizplačanih deviznih vlog /ZPOBIDV/,* Ur. l. RS, št. 20/95 (7. 4. 1995).

⁴³ Člen 22b: »Ne glede na določbo prejšnjega odstavka Ljubljanska banka d. d. Ljubljana in Kreditna banka Maribor obdržita: celotne potencialne obveznosti iz naslova solidarne odgovornosti po NFS in druge potencialne obveznosti iz razmerij do NBJ in nekdanje SFRJ za tisti del, za katerega so dolžniki v drugih republikah nekdanje SFRJ, ustrezni del potencialnih terjatev iz teh naslovov, celotne obveznosti za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah, za katere Republika Slovenija ni prevzela jamstva po 19. členu tega ustavnega zakona, obveznosti do NBJ in tiste obveznosti do tujih upnikov, za katere je dala jamstvo nekdanja SFRJ, sredstva pa so porabili končni koristniki iz drugih republik nekdanje SFRJ, pripadajoče obveznosti iz teh naslovov.«

⁴⁴ Pismo je napisal v vlogi ministrskega svetnika in visokega predstavnika RS za vprašanja nasledstva.

⁴⁵ Podrejeni predpisi, ki so urejali to področje so: 1. Uredba o uporabi potrdil o stanju devizne vloge, Ur. l. RS, št. 12/93 (5. 3. 1993); 2. Uredba o izdaji in uporabi obveznic Republike Slovenije za poravnavanje obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog, Ur. l. RS, št. 36/93 (3. 7. 1993); 3. Uredba o izdaji obveznic Republike Slovenije za prevzete obveznosti do bank iz neizplačanih deviznih vlog, Ur. l. RS, št. 68/96 (29. 11. 1996); 4. Uredba o listinah iz tretjega odstavka 7. člena zakona o merilih in postopku za dajanje poroštev Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 68/96 (29. 11. 1996).

Zakon v 5. členu določa, da se terjatve do NBJ prenesejo s pogodbo, ki jo skleneta minister za finance in banka. Člen 9 kot vire sredstev za poravnavo dolga imenuje državni proračun in sredstva iz prodaje državnega kapitala.⁴⁶

5. *Zakon o skladu Republike Slovenije za sukcesijo (ZSSuk)*, Ur. l. RS, št. 10/93 (24. 2. 1993).

Z zakonom je država pooblastila Sklad RS za sukcesijo (v nadaljevanju Sklad) za izvajanje dejavnosti za uveljavljanje terjatev in obveznosti RS ter pravnih in fizičnih oseb iz RS v postopku delitve premoženja, pravic in obveznosti SFRJ (1. člen). V 10. členu je določeno, da se na Sklad prenesejo določene terjatve in obveznosti do nekdanje federacije, njenih organov in organizacij, NBJ in drugih pravnih oseb javnopravnega značaja na ravni nekdanje SFRJ. V 11. členu so podrobneje opredeljene terjatve in obveznosti, med katere sodijo:

- terjatve in obveznosti po stanju na dan 31. 12. 1990, ki niso bile poravnane do uveljavitve tega zakona,
- terjatve in obveznosti, nastale po 31. 12. 1990, ki niso bile poravnane do uveljavitve tega zakona, po stanju na dan tega zakona.

Dne 20. 6. 1994 je Državni zbor RS sprejel *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o Skladu Republike Slovenije za sukcesijo*, Ur. l. RS, št. 38 (30. 6. 1994), v katerem je edina pomembnejša določba dopolnitev starega 15. člena s stavkom, da »pravne in fizične osebe ne morejo prenašati terjatev in obveznosti na Sklad po tem zakonu, če so že uveljavljale pravice na podlagi drugih zakonov, ki urejajo vprašanja terjatev in obveznosti do subjektov nekdanje federacije«. Nadalje je Državni zbor RS spremenil zakon še 26. 6. 1997, ko je sprejel *Zakon o dopolnitvah zakona o Skladu Republike Slovenije za sukcesijo (ZSSuk-B)*, Ur. l. RS, št. 40/97 (4. 7. 1997). S to dopolnitvijo je globlje posegel v problematiko deviznega

⁴⁶ Zakonu podrejeni predpis je *Uredba o izdaji obveznic Republike Slovenije obveznosti iz izplačanih deviznih vlog*, Ur. l. RS, št. 16/97 (21. 3. 1997).

varčevanja, saj je 15. členu dodal pet podčlenov, med katerimi sta za RH sporna 15.č⁴⁷ in 15.d člen.⁴⁸

Do uveljavitve dopolnjenega zakona iz leta 1997 so slovenska sodišča priznavala tožbene zahteve varčevalcev, potem pa so po uradni dolžnosti postopke prekinila (Ferluga, 1997). Zakon je ugasnil na dan 6. 8. 2004, ko je Sklad RS za sukcesijo nadomestila Javna agencija za nasledstvo.⁴⁹

9.2. Sodna praksa v Republiki Sloveniji

Preden preučim izbrane primere iz slovenske sodne prakse, bom najprej predstavil zakonski predpis, ki je omogočil prenehanje izplačevanja deviznih hranilnih vlog, kajti komercialne banke so delno proti koncu 1990, v celoti pa spomladi 1991 prenehale izplačevati devize občanom. Pravna osnova tega delovanja je bila zapisana v *Odloku o načinu, kako pooblašene banke izvršujejo naloge domačih fizičnih oseb za plačila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ, št. 28/91 (19. 4. 1991). V skladu s tem odlokom se je omejilo dviganje deviznih prihrankov fizičnih oseb z uvedbo »napovedi uporabe deviz«. Dodatno je dviganje otežal zelo dolg rok, v katerem so banke morale izplačati devize. Odlok je imel zakonsko osnovo v 12. členu *Zakona o začasnih ukrepih o skupni devizni politiki in projekciji plačilne bilance Jugoslavije za leto 1991*, Ur. l. SFRJ, št. 84/90 (29. 12. 1990). V četrti alineji tega člena je bilo določeno, da lahko ZIS v primeru motenj pri izvrševanju proporcev plačilne bilance Jugoslavije v teku leta 1991 sprejme ukrepe za spodbujanje dinarskega in deviznega varčevanja občanov (Dernovšek, 1992: 7). Dernovšek meni, da je bil navedeni odlok dejansko brez zakonske osnove, ker ni v nobenem pogledu spodbujal varčevanja, ampak je imel le za cilj onemogočiti zakonito razpolaganje fizičnih oseb z devizami, ki so jih imeli deponirane pri komercialnih bankah. Za RS je sicer veljal le do razglasitve njene samostojnosti.

⁴⁷ Člen 15.č: »Če zoper osebe, ki imajo sedež ali stalno bivališče v Republiki Sloveniji, teče pravdni ali izvršilni postopek, tožeča stranka ali upnik pa ima sedež ali bivališče v Republiki Sloveniji ali v eni od republik bivše SFRJ ali v drugi državi in je terjatev pridobila s pravnim poslom ali na podlagi pravnomočne sodne odločbe, sodišče po uradni dolžnosti pravdni postopek prekine oziroma izvršbo odloži. Pravdni postopek, začeti po uveljavitvi tega zakona, se prekine z dnem, ko je tožba vročena toženi stranki. Izvršilni postopek, začeti po uveljavitvi tega zakona, se še pred odločitvijo o predlogu za izvršbo prekine z dnem, ko sodišče prejme mnenje iz 15.g člena tega zakona.«

⁴⁸ Člen 15.d: »Po določbah 15.č člena tega zakona sodišče odloča tudi v primeru, ko fizične in pravne osebe niso ravnale ali niso bile upravičene ravnati po 15. členu, tožbeni zahtevek pa je posredno ali neposredno povezan s pravnimi razmerji do subjektov nekdanje federacije, ali s pravnimi razmerji iz naslova statusne odgovornosti do subjektov iz nekdanje SFRJ.«

⁴⁹ Pravno podlago daje *Zakon o preoblikovanju Sklada Republike Slovenije za sukcesijo in ustanovitvi Javne agencije Republike Slovenije za nasledstvo*, Ur. l. RS, št. 86/04 (5. 8. 2004).

Spodaj sledi pet izbranih primerov iz slovenske sodne prakse. Primere sem izbral z namenom, da bi nazorno pokazal razvoj sodne prakse, ki jo lahko razdelimo na dve obdobji – pred in po sprejetju dopolnitev ZSSuk leta 1997.

1. Sodba Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 20/96 z dne 13. 11. 1996.

V tej sodbi je ljubljansko Višje sodišče ugotovilo, da LB d. d. odgovarja za izplačilo devizne vloge, ki je bila vložena v njeno enoto na območju RH, ker RS ni prevzela jamstva zanjo. Primer je pomemben zaradi tolmačenja slovenskega sodišča, da je LB d. d. odgovorna za svoje devizne varčevalce v primeru, da skrb zanje ni prevzela RS. Ljubljansko sodišče je zanemarilo meddržavno razsežnost problematike in se ni oziralo na naravo problematike. Takšne sodbe so postale nemogoče po drugi dopolnitvi ZSSuk leta 1997.

Tožnik je 17. 8. 1990 z LB GP Zagreb, ekspozitura Varaždin, sklenil pogodbo o dolgoročni vezavi deviz v znesku 181.000 DEM za dobo enega leta. Banka mu po preteku tega roka deviz ni vrnila, zato je sodišče prve stopnje razsodilo, da mora banka svojo obveznost izvršiti v skladu z določili Zakona o obligacijskih razmerjih (ZOR), ki urejajo področje bančnih denarnih depozitov. Banka se je na to odločbo pritožila, višje sodišče pa je pritožbo zavrnilo kot neutemeljeno (Višje sodišče 1996).

2. Sodba Višjega sodišča v Ljubljani opr.

št. I Cp 615/92 z dne 6. 5. 1992 v zvezi s sodbo Temeljnega sodišča v Ljubljani opr. št. VIII P 1222/91 z dne 30. 1. 1992.

Sodišče prve stopnje je razsodilo, da mora banka tožniku izplačati na vpogled deponirana devizna sredstva. Banka se je pritožila na višje sodišče, ki pa je pritožbo zavrnilo. Banka je zatrjevala, da svojih obveznosti začasno ne more izpolniti, saj da je NBJ blokirala vse premoženje komercialnih bank iz RS. Pritožnica je argumentirala, da je ta ukrep NBJ nepričakovan izredni dogodek, ki je povzročil njeno nezmožnost izplačati stranki devize. Sodišče je odločilo, da je po 354. in 355. členu ZOR dopustna samo trajna nezmožnost izpolnitve. Poleg tega je razsodilo, da so deponirana devizna sredstva »genus«. Pravila o nezmožnosti izpolnitve pa veljajo le, ko je predmet izpolnitve »species« (Dernovšek 1992: 7). Tudi ta primer kaže na sodno prakso pred spremembami slovenske zakonodaje, ko so varčevalci imeli zaveznika v slovenskih sodiščih, saj ta niso upoštevala vzrokov in posledic problematike.

3. Sklep Vrhovnega sodišča II Ips 395/99 z dne 12. 4. 2000.

Vrhovno sodišče je ugotovilo, da so terjatve proti LB d. d. iz naslova deviznih hranilnih vlog, ki so nastale v času pred osamosvojitvijo in glede katerih RS ni prevzela obveznosti na način javnega dolga, terjatve, na katere se nanaša 15.d člen ZSSuk,⁵⁰ kar pomeni, da morajo slovenska sodišča v primerih tožb deviznih varčevalcev, katerim povrnitev deviz ni jamčila RS, postopke prekiniti ali odložiti izvršbo že dobljenih sodb. Z drugimi besedami to pomeni, da hrvaški varčevalci niso upravičeni do sodnega preganjanja LB d. d. in NLB d. d. (Vrhovno sodišče 2001: 78-87).

4. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 373/2000 z dne 7. 2. 2001.

V tem primeru je sodišče ugotovilo, da je tožbeni zahtev varčevalca iz Banja Luke vsaj posredno povezan s pravnimi razmerji do subjektov nekdanje SFRJ. Zaradi tega je sodišče ugotovilo, da je treba postopati v skladu s 15.g členom ZSSuk in odločiti po 15.č členu v skladu z mnenjem Sklada RS za sukcesijo, zato je razveljavilo odločitev sodišča prve stopnje (Višje sodišče 2001).

Na razplet tega primera so vplivale dopolnitve ZSSuk iz leta 1997. Če tega zakona ne bi bilo, bi najbrž varčevalec prišel do svojih sredstev.

5. Vprašanje neustavnosti Ustavnega zakona o dopolnitvah iz leta 1994.

Božidar Vukasović, hrvaški državljan, je dne 15. 12. 1994 na Ustavnem sodišču RS vložil pobudo za začetek ustavnosti tretje alineje drugega odstavka 22.b člena in drugega odstavka 22.f člena *Ustavnega zakona o dopolnitvah Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*. Ustavno sodišče je dne 11. 4. 1996 izdalo rzsodbo, v kateri se je izreklo za nepristojno. Vukasović je sodišče obvestil, da mu sporna določila onemogočajo dvig deviz, ki jih je imel naložene pri LB d. d. v Zagrebu. Sodniki so rzsodbo sprejeli soglasno in dodali, da je dotična zakonodaja bila sprejeta zaradi uresničevanja izhodišča, ki se glasi: »Odločenost, da Republika Slovenija spoštuje enake pravice drugih jugoslovanskih republik ter z njimi enakopravno, demokratično in po

⁵⁰ Člen je zapisan v opombi št. 42.

mirni poti postopno ureja vsa vprašanja dosedanjega skupnega življenja, spoštuje njihovo suverenost in ozemeljsko celovitost.« Kot ugotavlja Ustavno sodišče, so bile »eden od elementov skupnega življenja tudi devizne hranilne vloge, za katere je jamčila nekdanja Narodna banka Jugoslavije.« Nadalje razglša, da gre pri teh določilih za urejanje enega od vprašanj, ki izvira iz dotedanjšega skupnega življenja, ki je nastalo ob prehodu v novo ustavno ureditev RS (Ustavno sodišče RS 1996).

Slovenska sodna praksa pred letom 1997 v zvezi s hrvaškimi deviznimi varčevalci je po mojem mnenju posledica že večkrat omenjene dediščine jugoslovanskega socialističnega sistema. Kot sem zapisal v poglavju o jugoslovanski politični in gospodarski krizi, je leta 1974 ustvarjena platforma bila namenjena ideološko in politično uniformirani družbi. V drugi polovici osemdesetih let pa se je začela jugoslovanska družba spreminjati, česar jugoslovanski zakonodajalec ni dovolj ažurno upošteval. Slovenski sodniki so torej do leta 1997 razsojali v skladu z načeli, ki so bila ustvarjena v nekih drugih okoliščinah. Šele zakonske spremembe, ki jih je RS izvedla po osamosvojitvi so, sicer s precejšnjo zamudo, prilagajale institucionalno platformo novim okoliščinam. Kot bom pokazal v naslednjem poglavju, je bila RH pri tem prilagajanju veliko bolj prožna in podjetna, a zato tudi manj konsistentna in verodostojna.

10. Republika Hrvaška in reševanje deviznega varčevanja

V nadaljevanju bom podrobneje opisal ravnanje RH na področjih zakonodaje in sodstva ter na nekaterih drugih.

10.1. Zakonodaja v Republiki Hrvaški

RH je vprašanje jamstva za devizne hranilne vloge uredila z *Zakonom o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine, št. 106/93 (25. 11. 1993). Ostali pomembni hrvaški pravni predpisi, ki urejajo to področje so še:

- *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana kod banaka u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine, št. 71/91 (23. 12. 1991)

Člen 1 določa, da ta uredba ureja pogoje in način pretvarjanja deviznega varčevanja občanov pri bankah na ozemlju RH na dan 27. 4. 1991 v javni dolg RH. Posebno poglavje, ki

sestoji iz treh členov (15., 16. in 17. člen), je namenjeno urejanju deviznega varčevanja pri komercialnih bankah s sedežem zunaj ozemlja RH. Člen 15 med ostalim določa tridesetdnevni rok, v katerem lahko varčevalci pri taki komercialni banki prenesejo svoje devizne hranilne vloge na hrvaško banko. To se izvrši tako, da hrvaški banki predajo izjavo o prenosu svoje vloge nanjo in ustrezno dokumentacijo, pri čemer je posebej omenjena hranilna knjižica. Hrvaški banki morajo tudi vročiti izjavo o odstopanju svojih zahtev do banke s sedežem v tujini v korist hrvaške banke, ki je sprejela njihovo zahtevo. Člen 16 pa nalaga hrvaški banki, da o prenosu hranilnih vlog in zahtev nanjo, obvesti varčevalčevo bivšo banko v tujini. Po opravljenem usklajevanju med bankama hrvaška banka odstopi svoje zahteve do tuje banke hrvaški državi.

Na podlagi te uredbe, ki je pozneje postala zakon, in *Pravilnika o uvjetima i načinu naknadnog prijenosa devizne štednje*, ki ga je izdalo Ministrstvo za finance RH, je del varčevalcev izkoristil jamstvo hrvaške države in svoje devizne vloge prenesel na hrvaške banke. Po podatkih HNB je znesek teh prenešenih vlog znašal 545 milijonov DEM (HNB 2001b).

- *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/92 (28. 10. 1992)

Uredba v 2. členu določa, da se zahteve komercialnih bank do NBJ prenesejo v javni dolg RH. Člen 14, ki kot edini ureja problematiko, vezano na komercialne banke s sedežem zunaj ozemlja RH, pa določa, da se predhodni členi nanašajo le na devizne hranilne vloge, ki so bile prenešene na hrvaške banke do 6. 7. 1992.

- *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 58/93 (18. 6. 1993).

Člen 14, ki tako kot v predhodnem predpisu ureja problem deviznih hranilnih vlog v tujih komercialnih bankah, ponovno omenja datum 6. 7. 1992 kot dan prenosa deviznih hranilnih vlog na hrvaške komercialne banke.

10.1.1. Teritorialno načelo

V reviji Pravna praksa je 21. 8. 2003 izšel članek, ki je vnesel novo dinamiko v problematiko deviznih vlog LB d. d. na Hrvaškem. V njem je predstavljeno strokovno mnenje dr.

Mihe Pogačnika iz Inštituta za evropsko pravo, v katerem je razdelal pojem *teritorialno načelo*. V ekspertizi (Pogačnik 2003: 40-41), ki jo bom v nadaljevanju podrobneje razdelal, je argumentirano mnenje, da se v tem primeru uporabi teritorialno načelo. V bistvu gre za to, da je RH, glede na to, da je prevzela monetarno zakonodajo SFRJ, odgovorna za jamstvo deviznih vlog občanov.

Ker se je hrvaška država na novo konstituirala, je bilo potrebno šele zgraditi zakonodajni korpus. Da bi delovanje nemoteno potekalo, je delno prevzela tudi staro jugoslovansko zakonodajo. Tako je bil 26. 6. 1991 sprejet *Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti financija koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni*, Narodne novine RH, št. 53/91 (8. 10. 1991). V skladu s tem predpisom je bilo v hrvaški pravni sistem sprejetih 37 zveznih zakonov.⁵¹

Pogačnik trdi, da je RH s tem zakonom prevzela princip jamstva za devizne hranilne vloge in devizne račune hkrati z nastankom hrvaške državne suverenosti. *Zakon o deviznem poslovanju* iz leta 1990 je razglasil jamstvo za devizne varčevalce, tako domače kot tuje fizične osebe.⁵² Vseboval je tudi določbo, da se bodo pogoji in način izpolnjevanja jamstvenih obveznosti uredili s posebnim zakonom, ki pa zaradi razpada SFRJ ni bil nikoli sprejet. Iz tega sledi, da je ostal v veljavi *Odlok ZIS* z dne 25. 5. 1990, ki je priznaval izplačilo občanom, civilnim pravnim osebam in tujim fizičnim osebam.⁵³ Ker je RH ta odlok sprejela v svoj pravni red, je prevzela tudi jamstvo federacije za devizne vloge občanov.

Ekspertiza opozarja na dejstvo, da je bil *Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti financija koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni* sprejet 26. 6. 1991, veljati pa je začel šele z 8. 10. 1991. To po avtorjevem mnenju ne more vplivati na jamstvo, saj bi sicer lahko sklepali, da v času moratorija ni veljal noben zakon s tega področja. Temu pač ni bilo tako, saj bi bil s tem pravni promet onemogočen, ker bi bila na tem področju pravna praznina.

⁵¹ Pogačnik omenja kot relevantne za problematiko deviznih hranilnih vlog naslednje zvezne zakone in predpise ZIS: 1. *Zakon o Narodni banki Jugoslavije in enotnem monetarnem poslovanju narodnih bank republik in narodnih bank avtonomnih pokrajin*, Ur. l. SFRJ, št. 34/89 (9. 6. 1989), 88/89 (29. 12. 1989) in 61/90 (19. 10. 1990); 2. *Zakon o začasnih ukrepih o ciljih in nalogah skupne monetarne politike v letu 1991*, Ur. l. SFRJ, št. 84/90 (29. 12. 1990); 3. *Zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah*, Ur. l. SFRJ, št. 10/89 (17. 2. 1989), 40/89 (7. 7. 1989), 87/89 (27. 12. 1989), 18/90 (30. 3. 1990), 72/90 (15. 11. 1990); 4. *Zakon o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 66/85 (11. 12. 1985), 71/86 (29. 12. 1986), 3/88 (13. 1. 1988), 82/90 (21. 12. 1990); 5. *Odlok o načinu, kako pooblašene banke izvršujejo naloge domačih fizičnih oseb za plačila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ št. 28/91 (19. 4. 1991), 34/91 (14. 5. 1991); 6. *Odlok o načinu izpolnjevanja obveznosti federacije na podlagi jamstva za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih vlogah občanov, civilnih pravnih oseb in tujih fizičnih oseb*, Ur. l. SFRJ št. 27/90 (25. 5. 1990).

⁵² Ta zakon pa ni več jamčil za civilne pravne osebe.

⁵³ *Odlok o načinu izpolnjevanja obveznosti federacije na podlagi jamstva za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih vlogah občanov, civilnih pravnih oseb in tujih fizičnih oseb*, Ur. l. SFRJ, št. 27/90 (25. 5. 1990).

Naslednji dokument, ki je zbudil pozornost avtorja pravnega mnenja, je *Uredba o Narodnoj banci Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/91 (23. 12. 1991). Zanimivi so naslednji člani:

- Člen 5: za obveznosti NBH jamči RH.
- Člen 88: jamstvo za hranilne vloge občanov pri bankah in drugih finančnih organizacijah bo urejal poseben zakon.
- Člen 89: podzakonski predpisi, ki so bili sprejeti na osnovi Zakona o Narodnoj banci Jugoslavije i jedinstvenom monetarnom poslovanju narodnih banaka republika i narodnih banaka autonomnih pokrajina, se uporabljajo do sprejetja novih predpisov.
- Člen 90: NBH je pravni naslednik predhodne NBH, ki je poslovala v skladu z *Zakonom o Narodnoj banci* in *Zakonom o Narodnoj banci Jugoslavije i jedinstvenom monetarnom poslovanju narodnih banaka republika i autonomnih pokrajina*. Ta člen se uporablja za dokazovanje nasledstva obveznosti narodne banke (Pogačnik 2003: 40-41).

Pogačnik (2003: 41) sintetizira na sledeči način: »Če je torej Republika Hrvaška priznala Narodno banko Hrvaške kot naslednico stare republiške narodne banke in hkrati potrdila veljavnost prejšnje finančne zakonodaje v svojem pravnem redu, lahko upravičeno sklepamo, da je s tem prenesla v svoj pravni red tudi garancijo federacije.«

Istega dne kot *Uredba o narodnoj banci*, Narodne novine RH, št. 71/91 (23. 12. 1991) je bila sprejeta tudi *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana kod banaka u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/91 (23. 12. 1991), ki je pomenila neposredno obravnavo problema deviznega varčevanja. S to uredbo je zakonodajalec določil pogoje in način pretvorbe deviznih depozitov občanov pri bankah, ki so poslovale na ozemlju RH na dan 27. 4. 1991, v hrvaški javni dolg. Določeni so bili tudi način in pogoji uporabe teh deviznih sredstev. Predpis je za ta namen definiral devizne depozite kot: 1. devizne depozite bank s sedežem v RH, ki so deponirani pri NBJ na temelju deviznega varčevanja občanov, in 2. depozite deviznih hranilnih vlog in deviznih računov občanov pri bankah v RH, s sedežem zunaj RH, ki so jih varčevalci prenesli na banke s sedežem v RH. Komercialne banke so po tem zakonu hrvaški centralni banki odstopile svoje terjatve na osnovi redeponiranih deviznih hranilnih vlog, ki so jih imele do NBJ. Komercialnim bankam, ki so zadostile pogojem zakonodajalca, je RH na temelju javnega dolga izdala obveznice, kar je pomenilo, da je za izplačilo teh obveznic jamčila hrvaška država. Tudi s tem aktom je po mnenju dr. Miha

Pogačnika RH nakazala, da se je imela za pristojno urejati problematiko deviznih vlog na svojem ozemlju.

Pomemben del pravnega mnenja tvori tudi del, kjer je govora o teritorialnem načelu pri zamenjavi suverenosti. Avtor argumentira, da se v mednarodnem pravu pri zamenjavi suverenosti nad ozemljem vselej upošteva teritorialno načelo. V obrambo te teze navaja naslednja stališča in dejstva:

1. mednarodno pravo razume nasledstvo držav kot del mednarodnega prava, ki se ukvarja s pravnimi posledicami na nekem ozemlju.
2. Nasledstvo držav nastane, ko se dokončno zamenja neka država glede suverenosti nad danim ozemljem v skladu z mednarodnim pravom.⁵⁴
3. *Dunajska konvencija o nasledstvu držav glede državnega premoženja, arhivov in dolgov* določa, da se v primeru delitve nepremičnin te delijo po teritorialnem načelu (*rei sitae*). V primeru premičnin pa pri premičnem premoženju, ki je povezano z dejavnostjo na ozemlju, ki preide na določeno naslednico, to pripade tej naslednici.
4. Zakonodajata bivše SFRJ je določala, da poslovanje med podružnicami LB d. d. na Hrvaškem in NBJ poteka preko NBH, ki je delovala kot agent NBJ.
5. Brezobrestna dinarska posojila NBJ, ki so jih komercialne banke dobile v zameno za redeponirane devize pri NBJ, so bila nakazana neposredno na račune na ozemlju RH. Računi na ozemlju RS v primeru podružnic LB d. d. zunaj ozemlja RS niso bili uporabljeni.
6. Nadzor narodne banke nad komercialnimi bankami je bil teritorialno pogojen. Nadzor nad poslovanjem komercialnih bank na ozemlju RH je opravljala HNB. To je veljalo tudi za podružnice komercialnih bank s sedežem zunaj ozemlja RH.

10.2. Sodna praksa v Republiki Hrvaški

Kot izhaja iz pisanja Večera iz februarja 1995, je LB d. d. v RH do tedaj izgubila že 212 tožb, ki so povzročile finančne obveznosti v vrednosti 2,3 milijona DEM. V zadnjih nekaj mesecih leta 1994 in prvih mesecih leta 1995 je bilo sproženih 49 novih tožb (De Corti 1995). Do februarja 1996 je po besedah Mirana Herica, predsednika uprave LB d. d., bilo formalno-pravno končanih 306 pravnih postopkov zoper LB GP Zagreb, kar je LB d. d. stalo 3,4

⁵⁴ Tukaj dr. Pogačnik citira Mnenje št. 1 Badinterjeve arbitražne komisije: »State succession means the replacement of one State by another in the responsibility for the international relations of territory. This occurs whenever there is a change of territory.«

milijona DEM. V tistem času je potekalo še 137 postopkov v vrednosti 3,78 milijona DEM (Kovač 1996b: 22). Spodaj sledi niz izbranih primerov, na podlagi katerih lahko zapišem, da ne obstaja neka stalnica v sodni praksi RH. Kot bomo videli, razpon sodb sega od malodane neresnih in spolitiziranih, do strokovno in politično neoporečnih.

1. Primer slovenskega državljana, ki je želel prenesti svoje devizne vloge iz LB GP Zagreb na Podravsko banko d. d. Koprivnica

Slovenski državljan Franc Vrečar je varčevalec LB GP Zagreb in je v skladu s hrvaško zakonodajo želel prenesti svoja devizna sredstva v višini 5.811,15 evrov na Podravsko banko d. d. Koprivnica.⁵⁵ Na občinskem sodišču v Koprivnici je vložil tožbo zoper Podravsko banko d. d., vendar mu jo je sodišče dne 23. 4. 2002 v celoti zavrnilo in mu naložilo povrnitev sodnih stroškov toženi stranki.

Podravska banka d. d. je smatrala, da ni osnove za tožbo, ker da bi moral tožnik eventualno začeti postopek proti RH. Tožnik se je dne 25. 7. 2002 pritožil na drugostopenjsko sodišče.⁵⁶ Sodišče mu je dne 11. 2. 2003 zavrnilo pritožbo. Drugostopenjsko sodišče je v svoji sodbi ugotovilo, da mu je prvostopenjsko sodišče zavrnilo pritožbo. Že takrat je sodišče ugotovilo, da izpolnjuje vse pogoje, razen posedovanja hrvaškega državljanstva. V postopku je bilo ugotovljeno, da je bil tožnik slovenski državljan in kot tak ni izpolnjeval zakonskih pogojev. Zato je tožnik sodišče opozoril na kršitev 3. in 14. člena Ustave RH in na 14. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin⁵⁷ (v nadaljevanju Konvencija), katero je podpisala in ratificirala tudi RH.⁵⁸ Vendar je sodišče ugotovilo, da je tožnik napačno razlagal Konvencijo v povezavi s hrvaško zakonodajo, čeprav je pravilno navajal, da 14. člen Konvencije prepoveduje diskriminacijo na določenih osnovah. Sodišče je ugotovilo, da je zaščita lastnih državljanov osnovni smisel obstoja države in ko se torej ščiti domače državljanke v takšnih premoženjsko-pravnih primerih kot je ta, ni primerno vpletati Konvencije. Sodišče je razsodilo, da v takšnih primerih ne gre enačiti pravic domačih in tujih

⁵⁵ *Zakon o pretvaranju deviznih depozita građana kod banaka u javni dug RH*, Narodne novine, št. 106/93 (25. 11. 1993) in *Pravilnik o utvrđivanju uvjeta i načina pod kojima građani mogu prenijeti svoju deviznu štednju s organizacijske jedinice banke čije je sjedište izvan RH na banke u RH*, Narodne novine, št. 19/94 (11. 3. 1994).

⁵⁶ Županijski sud u Koprivnici.

⁵⁷ 14. člen: »**Prepoved diskriminacije** Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.«

⁵⁸ RH je pogodbo ratificirala z *Zakonom o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., 4., 6., 7. i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Narodne novine – međunarodni ugovori RH, št. 18/97 (28. 10. 1997).

državljanov. Hrvaška predpisa, ki urejata jamstvo hrvaške države za devizne vloge sta po mnenju sodišča »imela za cilj zagotoviti dopustno zaščito hrvaških državljanov in vsi hrvaški državljani se nahajajo v istem pravnem položaju« (Opčinski sud v Koprivnici 2002 in Županijski sud v Koprivnici 2003).

Sodišče je očitno menilo, da se 14. člen Konvencije ne bere kot »uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno **vsem ljudem** brez razlikovanja«, ampak kot »je zagotovljeno **vsem državljanom** brez razlikovanja«.

2. *Primer Privredna banka Zagreb d. d. proti LB d. d. in NLB d. d.*

Privredna banka Zagreb d. d. je ena od hrvaških komercialnih bank, na katero so hrvaški varčevalci v skladu s hrvaško zakonodajo prenesli svoje devizne hranilne vloge, za katere je jamčila hrvaška država. Ta banka je na hrvaških sodiščih sprožila postopke proti LB d. d. in NLB d. d. za povračilo teh sredstev v vrednosti 140 milijonov DEM.⁵⁹ Sporno je, da je hrvaška komercialna banka tožila slovenski komercialni banki, saj so ta sredstva po hrvaški zakonodaji bila del hrvaškega javnega dolga. Posebno pozornost si zasluži argument da tožnik, Privredna banka Zagreb d. d., ni subjekt mednarodnega prava in se torej ne sme ukvarjati z zadevami, ki niso v njegovi pristojnosti. Problem je bil namreč s Sporazumom o vprašanjih nasledstva mednarodnopravno priznan kot meddržavno vprašanje, s katerim se morata ukvarjati RH in RS, ki sta subjekta mednarodnega prava. NLB d. d. je tudi vztrajala, da ob nastanku zapletov ni še obstajala in je zato ni moč povezovati s temi problemi (NLB 2004).⁶⁰

3. *Primer Zagrebačka banka d. d. proti LB d. d. in NLB d. d.*

Tudi Zagrebačka banka d. d. (v nadaljevanju ZABA d. d.) je ena od hrvaških komercialnih bank, na katero so hrvaški varčevalci LB GP Zagreb prenesli svoje devizne hranilne vloge. Do 4. 10. 1995 so varčevalci nanjo prenesli 68,2 milijona evrov deviz in ta sredstva je ZABA d. d. skupaj z obrestmi skušala izterjati od LB d. d., NLB d. d. pa je povezala z deviznim varčevanjem po načelu solidarnostne odgovornosti. V ZABA d. d. so bili prepričani, da so upravičeni terjati sredstva od LB d. d., ker da so s prenosom postali njeni upniki. Zagrebško občinsko sodišče je tožbo zavrnilo z utemeljitvijo, da je RH to področje zakonsko

⁵⁹ V znesek, ki je veljal za leto 1998, so vštete obresti. Glavnica znaša 110,5 milijonov DEM.

⁶⁰ Primer še čaka na sodni epilog.

uredila na način, da za prenesene vloge jamči RH in da postanejo del javnega dolga RH. To pomeni, da ZABA d. d. ne more biti upnik LB d. d., ker je to v skladu z zakonodajo RH. Občinsko sodišče v Zagrebu je tudi ugotovilo, da mora biti to vprašanje rešeno v sklopu premoženjsko-pravnega sporazuma med RS in RH. Sodišče je zavrnilo tudi tožbo zoper NLB d. d. rekoč, da za razsojanje ni pristojno. Do junija 2003 so sodišča v Zagrebu obravnavala še pet podobnih tožb, od tega je tri sprožila Privredna banka Zagreb d. d. in dve ZABA d. d. (Humar-Dekleva 2003).

4. *Primer LB GP Zagreb proti INA d. d. Zagreb*

V tem primeru sta dve različni hrvaški sodišči, Trgovsko sodišče v Zagrebu in Visoko trgovsko sodišče RH dvakrat razsodili o isti zadevi. Po mnenju Vlade RS je to nerazumljivo za resen pravni sistem.

Okrožno sodišče v Zagrebu je dne 9. 9. 1993 s sodbo št. P – 2969/87 potrdilo obveznosti družbe INA d. d. Zagreb do LB GP Zagreb. Na podlagi tega sklepa je Trgovsko sodišče v Zagrebu z odločbo št. I n3421/93 z dne 25. 11. 1993 dovolilo izvršbo zoper družbo INA d. d. v vrednosti 60.539.955 hrvaških kun, kar je znašalo približno 17,5 milijona DEM. INA se je na to odločbo pritožila na Visoko trgovsko sodišče, a je to pritožbo zavrnilo z odločbo P – 1076/94 z dne 29. 3. 1994 in obenem potrdilo odločbo o izvršbi. Primer se je zapletel, ker je INA d. d. na istem sodišču (Visoko trgovsko sodišče RH) sprožila postopek, s katerim je izpodbijala obstoj terjatev in dokazovala nedopustnost izvršbe. Dne 28. 6. 1994 je Trgovsko sodišče v Zagrebu s sodbo P – 20434/93 razsodilo v prid INA d. d. v tem drugem procesu. LB GP Zagreb se je na to sodbo pritožila, a jo je Visoko trgovsko sodišče RH zavrnilo z utemeljitvijo, da terjatev LB GP Zagreb do INA d. d. Zagreb ne obstaja in je zatorej izvršba nedopustna. Dne 3. 12. 1996 se je LB GP Zagreb pritožila na Vrhovno sodišče RH (Vlada RS 1998: 16-17).

10.3. Stališča hrvaških varčevalcev LB GP Zagreb

Zagrebski odvetnik Milivoje Žugić, ki sodeluje v procesu pred ESČP kot zagovornik dveh tožnikov, je avtor krajšega pregleda problematike. Iz njegovega dela bom povzel najbolj zanimive elemente.⁶¹

V memorandumu zasledimo trditev, da je bilo v obdobju med letom 1978 in 31. 12. 1990 efektivno deponiranih le 1,7 milijarde USD, kar je pomenilo 13,8 % celotne vsote redeponiranih deviznih hranilnih vlog. Ostala sredstva so bila prenesena pro-forma (Žugić 2001: 3-4).

Posebno mesto je namenjeno odnosu RH, ki ga avtor ponazarja z besedami tedanjega hrvaškega finančnega ministra z dne 10. 4. 1995: »Ključ je najden: slovenska stran je pripravljena priznati svoj dolg tistim državljanom, ki svojih hranilnih vlog niso prenesli na Republiko Hrvaško. Slovenija sedaj nesporno priznava ta del dolga in pravi, da ga bo vsekakor poravnala. Beseda je dana – čaka se podpis« (Žugić 2001: 6-7). Dne 8. 10. 1999 pa je prišlo do relativiziranja položaja. Ministrstvo za finance RH je tedaj sporočilo, da so tisti varčevalci, ki svojih vlog niso prenesli na hrvaške banke, pač »slabo ocenili« položaj. Hkrati je dodal, da slovenska stran nedopustno ignorira te hrvaške varčevalce. Je pa zato hrvaško ministrstvo za zunanje zadeve istega dne mnenje finančnega ministrstva uravnotežilo z ugotovitvijo, da je NLB d. d. dolžna prevzeti obveznosti LB d. d. in da je Ustavni zakon iz leta 1994 enostranska poteza RS, kar je z noto sporočilo slovenski strani že ob sprejemu tega zakona (Žugić 2001: 7).⁶²

Memorandum vključuje tudi razlago pravnega položaja hrvaških varčevalcev, ki je po mnenju avtorja sledeči:

- varčevalci imajo pravico zahtevati poplačilo tako od NLB d. d. kot LB d. d.
- Varčevalcem se ne sme omejevati pravice do poplačila s sklicevanjem na še nerešena nasledstvena vprašanja in vprašanja terjatev do NBJ, ker komercialne banke niso imele obveze, marveč pravico do redeponiranja deviz pri NBJ.

⁶¹ Avtor trdi, da bančni posli LB niso bili vedno čisti. Zanimiv je primer LBS iz New Yorka, kjer je leta 1988 prišlo do afere pranja denarja. Prišlo je do aretacije treh ameriških državljanov, direktorja banke in jugoslovanskega konzula v Chicagu. FBI je izvedel tajno akcijo, v kateri je njen agent uslužbenca banke prosil, da ne zabeleži njegovega pologa v vrednosti 126.000 USD. Revizija, ki je sledila, je pokazala, da tega resnično niso storili. Leta 1989 so izvedli sodni proces, v katerem je bil direktor banke oproščen, banka pa spoznana za krivo. Do pritožbe na sodbo ni prišlo, jugoslovanski konzul pa je bil odpoklican iz ZDA.

⁶² Gre za *Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*.

- V primeru, da poplačila ne morejo izvršiti komercialne banke, imajo varčevalci pravico to zahtevati od katerekoli naslednice bivše SFRJ, pri čemer bi bilo upravičeno tožiti RS za povračilo teh sredstev, ker je LB d. d. njena banka.
- Jamstvo federacije ne pride v poštev, ker je iz predpisov jasno, da pride do jamstva le v primeru, ko gre banka v stečaj (Žugić 2001: 7).

Na koncu avtor navede možnosti, ki jih ima RS za vračilo deviz hrvaškim varčevalcem:

- hrvaškim varčevalcem bi dodelili lastniške deleže v slovenskih podjetjih in bankah, RS bi izdala obveznice v višini hranilnih vlog,
- RS bi sprejela zakon, ki bi BS omogočil, da z dolgoročnim posojilom omogoči LB poplačilo obveznosti,
- RS bi se zadolžila v tujini in s tem denarjem izplačala hrvaške varčevalce (Žugić 2001: 8).

10.4. Ravnanje hrvaških oblasti v primeru Jugobanke d. d.

Za boljše in celovitejše razumevanje problematike je nujno osvetliti še en zelo zanimiv vidik celotne problematike, ki zelo simbolično ponazarja določene značilnosti spora. Ta vidik kaže, da bi se ta problem po razpadu nekdanje SFRJ drugače razvijal, če bi obstajala politična volja. Sistem LB d. d. ni bil edini, ki se je raztezal tudi zunaj meja matične republike in vendar se na celotnem ozemlju bivše SFRJ edini pojavlja kot eminentno politično vprašanje. RH je na svojem ozemlju gostila banke tudi iz drugih republik, o katerih pa danes ni več govora. V nadaljevanju si bom podrobneje pogledal primer beograjske Jugobanke d. d. in skušal ugotoviti, zakaj vprašanje neizplačanih deviznih varčevalcev te banke ne obremenjuje hrvaško-srbskih odnosov.

V bistvu gre za zelo enostaven vzrok in zelo enostavno odločitev hrvaških oblasti. Kot rečeno, je bila LB OB Zagreb zelo uspešna pri zbiranju deviznih hranilnih vlog, Jugobanka d. d. pa v tem ni bila nikoli zelo uspešna. Nasprotno pa je bila Jugobanka d. d. zelo pomemben investitor, ki je ogromno vlagal v uspešne hrvaške gospodarske dejavnosti, npr. v ladjedelništvo. Jugobanka d. d. je torej imela malo hrvaških hranilnih vlog in veliko terjatev do hrvaških podjetij. LB d. d. je hranila ogromno hrvaških deviz, razmerje med posojili hrvaškimi pravnimi in fizičnim osebam ter deviznim varčevanjem je bilo zanjo ugodnejše od tistega, ki ga je imela Jugobanka d. d. To je eden od možnih vzrokov.

V primeru Jugobanke d. d. ni prišlo do konsolidacije poslovnih bilanc podružnic v RH in matične banke v Srbiji. Hrvaška vlada je z *Uredbo o načinu likvidacije poslovanja filijala Jugobanke d. d. Beograd koje su poslovale na teritoriju Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 84/92 (4. 12. 1992) prenesla aktivo na izbrane hrvaške komercialne banke, hrvaška SDK pa je zaprla račune podružnic v Zagrebu, Reki in Splitu ter njihove poslovne bilance prenesla na te hrvaške komercialne banke.⁶³ Udejanjanje teh odločitev je nadzirala HNB.⁶⁴ Če bi RH na enak način obravnavala tudi podružnico LB d. d. na Hrvaškem, bi se problem ne razvil v eno glavnih meddržavnih odprtih vprašanj. RH je v primeru LB GP Zagreb, ki je bila v velikih finančnih težavah, vztrajala, da se gleda LB d.d v celoti. Slovenski del je hrvaško podružnico statistično povlekel iz rdečih števil (Vlada RS 1998: 4-5).

RH je poslovanje Jugobanke d. d. zakonsko uredila z *Zakonom o načinu likvidacije poslovanja glavnih filijala Jugobanke d. d. Beograd koje su poslovale na teritoriju Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 106/93 (25. 11. 1993), ki je nadomestil prej omenjeno uredbo. Posebno pozornost si zasluži 2. člen, ki je enak v obeh predpisih in predpisuje, da hrvaške komercialne banke, ki so prevzele poslovanje Jugobanke d. d., izterjajo terjatve Jugobanke d. d. do njenih hrvaških dolžnikov in do višine izterjanih sredstev izplačajo dolgove do hrvaških upnikov Jugobanke d. d.⁶⁵ Gre torej za urejanje skladno s teritorialnim načelom, čemur se RH v večini drugih primerov krčevito upira.

Različno obravnavanje LB d. d. in Jugobanke d. d. s strani hrvaških oblasti je eden najmočnejših adutov, ki jih ima v rokah RS. Zdi se nepojmljivo, kako je do tega sploh moglo priti. Razlaga, da se je to zgodilo v razmerah oboroženih spopadov na področju nekdanje SFRJ, ne more vzdržati kritike. Če ta primer ni sporen za Srbijo in Črno Goro, bi vsekakor moral biti za RS. Kaže na velik pomen finančno-političnih preračunavanj s strani RH.

10.5. IPK Osijek in Istraturist

Ogledal si bom primera dveh hrvaških podjetij, ki sta dolžnika LB GP Zagreb v primeru IPK Osijek in NLB d. d. v primeru Istraturist. IPK Osijek je pomemben zaradi vpletanja hrvaške vlade v sodno vejo oblasti RH, Istraturist pa pozornost pritegne, ker je

⁶³ Te banke so bile Hrvatska gospodarska banka d. d. iz Zagreba, Zagrebačka banka – Pomorska banka d. d. iz Splita in Adria banka d. d. iz Reke.

⁶⁴ V besedilu uporabljam dve kratlici za hrvaško narodno banko. Bivša Narodna banka Hrvatske (NBH) se je namreč prelevila v Hrvatsko narodno banko (HNB).

⁶⁵ Člen 2: »U likvidaciji poslovanja glavnih filijala obavljat će se naplata potraživanja glavnih filijala od pravnih i fizičkih osoba sa teritorija Republike Hrvatske te do visine naplaćenih potraživanja, izmirivati dugovi glavnih filijala prema pravnim i fizičkim osobama sa teritorija Republike Hrvatske.«

hrvaška komercialna banka želela samovoljno kompenzirati dolgove družbe v svoji lasti z obveznostmi iz naslova deviznega varčevanja, za katerega skrb je prevzela hrvaška država.

10.5.1. IPK Osijek

IPK Osijek je bil do leta 1991 med največjimi živilskimi podjetji v vzhodni Hrvaški in največji posamični dolžnik LB GP Zagreb. Ker podjetje posluje na območju, ki je bilo med vojno v RH v še posebej težkem položaju, sta se vodstvu IPK Osijek in LB GP Zagreb dogovorili, da bodo postopke izterjave dolgov začasno odložili. Dne 30. 3. 2001 je Državna agencija za zavarovanje deviznih vlog in sanacijo bank Republike Hrvaške na podlagi sklepa hrvaške vlade podpisala z IPK Osijek pogodbo, da bo prevzela nad 72 milijonov kun dolga LB GP Zagreb. To se je zgodilo potem, ko se je začela privatizacija IPK Osijek. LB GP Zagreb je trdila, da ji IPK Osijek dolguje precej več kot 72 milijonov kun. Vodstvo LB GP Zagreb se je sestalo z vodstvom agencije, vendar ni prejelo odgovora, zato je banka začela sodno uveljavljati zaščitito svojih interesov. Ker je LB GP Zagreb že dobila nekaj pravnomočnih sodb v potrditev svojih trditev v tem primeru, je pričela z izvršilnim postopkom. Od izvršilnega sodišča v Osijeku so dobili štiri sklepe, s katerimi se izvršilni postopek prekinja z utemeljitvijo, da je najprej potreben meddržavni dogovor o statusu LB GP Zagreb. Pozneje je Višje trgovsko sodišče iz Zagreba zavrnilo pritožbe IPK Osijek (Kos 2004: 8).

Ta primer je zanimiv tudi zaradi trditev, da so se v sodne procese vtaknili visoki hrvaški politiki. V tem primeru naj bi šlo za tedanjega podpredsednika hrvaške vlade Slavka Linića, ki je po pisanju hrvaškega dnevnika *Novi list* blokiral sodne postopke, v katerih so hrvaška sodišča razsodila v korist LB GP Zagreb. Časnik je tudi pisal, da so v vladi bili preseñeni nad odločitvijo sodišča, ki je razsodilo v prid neobstoječe pravne osebe – LB GP Zagreb (*Hrvatski sudovi presuđivali u korist Ljubljanske banke*. *Novi list*, 17. 5. 2003).

10.5.2. Istraturist

Primer Istraturista sicer ni neposredno povezan z LB GP Zagreb, je pa vseeno močno vpet v problematiko deviznih hranilnih vlog. Istraturist iz Umaga je uspešno turistično podjetje, ki naj bi NLB d. d. dolgovalo okoli 100 milijonov evrov. Posojilo je bilo sklenjeno z banko iz RS, ločeno od njene podružnice v Zagrebu in torej ne temelji na deviznih ali dinarskih prihrankih hrvaških državljanov. Poslovno razmerje med slovensko banko in

hrvaškim posojilojemalcem je leta 1994 postalo sporno, zato je NLB d. d. vložila tožbo zoper Istraturist na pristojnem sodišču v Ljubljani in jo marca 2000 tudi dobilo. Na sodbo se je Istraturist pritožil na višjem sodišču, ki je januarja 2003 potrdilo sodbo nižjega sodišča. Zaradi vztrajanja Istraturista se je spor nadaljeval na Vrhovnem sodišču RS.

Primer naredi zanimiv vpletanje deviznih vlog, ki so bile iz LB d. d. prenešene na ZABA d. d.⁶⁶ Ta hrvaška banka je lastnica 71,8 % delnic Istraturista in je leta 1994 naredila sporno potezo, ki je primeru dala nove razsežnosti. V ZABA d. d. in Istraturistu so razvili precej inovativno rešitev za več težav hkrati. Devizne hranilne vloge, ki so bile prenešene iz LB GP Zagreb v ZABA d. d. in so bile del hrvaškega javnega dolga, so enostavno videli kot protiterjatev do NLB d. d. ZABA d. d. ne more biti subjekt, ki iz tega naslova lahko terjaja NLB d. d., saj bi to lahko bila le hrvaška država. Vseeno je Istraturist aprila 1993 poslal LB d. d. pisno izjavo o pobotu celotne obveznosti do LB d. d., takrat vredne 31 milijonov DEM. Obveznosti iz posojila naj bi pobotal s terjatvami, ki izvirajo iz depozitov hrvaških deviznih varčevalcev, ki mu jih je prodala ZABA d. d. Primer je dobil sodni epilog tudi na občinskem sodišču v Bujah, kjer je NLB d. d. leta 2000 vložila zahtevo po izvršbi plačila dolga v vrednosti 63.000 kun. Istraturist je vložil tožbo, s katero je zahteval razglasitev zahtevka NLB d. d. za nedopustnega. Bujsko sodišče je Istraturistovo tožbo zavrnilo, ker da bi ZABA d. d. morala tistih 31 milijonov DEM deviznih vlog prenesti v hrvaški javni dolg. Sporazum med ZABA d. d. in Istraturistom o odstopu terjatev je v tem delu po mnenju bujskega sodišča ničn. Primer se seveda ni končal in se bo nadaljeval na županijskem sodišču v Pulju (Humar Dekleva Bojana 2004a in 2004b).

11. Posebna vprašanja

To poglavje je posvečeno problemom, ki niso ozemeljsko povezani z obravnavano problematiko, vendar so zaradi vsebinske vpetosti in prepletenosti nujen del naloge. Opisal bom sodno prakso v ZRN, Avstriji in Italiji, saj so hrvaški varčevalci tudi v teh državah sprožili sodne postopke zoper LB d. d., NLB d. d. in RS ter mešane banke v tujini, okoli katerih je še vedno tančica skrivnosti.

⁶⁶ Za RH je seveda veliko bolj odmevna možnost propada uspešnega Istraturista, če NLB d. d. dejansko izterja dolgove.

11.1. Sodna praksa v Zvezni republiki Nemčiji, Avstriji in Italiji

Leta 1997 je poleg tedaj aktivnih 583 sodnih postopkov, večinoma v RS in RH, stekel še proces v Frankfurtu. Tamkajšnje prvostopenjsko sodišče je najprej razsodilo v prid varčevalcev, nakar je višje deželno sodišče dalo prav RS. Višje sodišče je svojo odločitev takole argumentiralo: »Vsa vprašanja, ki izhajajo iz razpada jugoslovanske federacije in enotnega monetarnega sistema, je treba reševati z meddržavnimi sporazumi med udeleženi državami, torej med Slovenijo, Hrvaško in preostankom Jugoslavije. Dokler ti niso sklenjeni, veljajo predpisi o plačilnem prometu, še posebej o deviznih omejitvah, ki sta jih Slovenija in Hrvaška izdali za svoje državno ozemlje.« Spor se je nadaljeval pred »najvišjo instanco nemškega sodišča«, ki je razsodilo, da so nemška sodišča pristojna, če so bile pogodbe o varčevanju podpisane v ZRN. V tem primeru sodišče priporoča, da se razsoja v skladu s slovensko zakonodajo (Biščak 1997: 26-28). V ZRN je sicer bilo še več podobnih sodnih procesov.

V januarju 2003 se je zgodil še zanimiv sodni primer v Avstriji. Na Trgovskem sodišču na Dunaju je varčevalec LB d. d. vložil tožbo zoper LB d. d. in NLB d. d. Sodišče je ugotovilo, da avstrijsko sodišče ni pristojno za odločanje v tem sporu, ker niso bili izpolnjeni procesni pogoji za izvedbo postopka, zato se ni vmešalo v vsebinsko odločanje (Delo, 15. 1. 2003).

Varčevalci so tožbe vlagali tudi v Italiji. Tako je tržaško sodišče 16. 3. 2002 ugotovilo, da sta NLB d. d. in LB d. d. ločeni pravni osebi, ki medsebojno ne odgovarjata za svoje obveznosti, zato je zavrnilo predlog tožnikov naj sodišče zamrzne 1,65 milijona evrov na računu NLB d. d. (Jenko 2002).

11.2 Problematika mešanih bank v tujini

Nerazčiščena ostaja vloga komercialnih bank v tujini, v katerih so imele lastniške deleže tudi komercialne banke iz SFRJ. Te banke so se začele ustanavljati v evropskih finančnih središčih, na začetku kot komercialne banke z mešanim lastniškim kapitalom. Sčasoma je delež nejugoslovanskih investitorjev začel padati, obratno-sorazmerno sta svoj delež krepili predvsem UBB in LB ZB Ljubljana (Klasić 2003b). Zaradi nejasnosti v eni od teh bank (LHB Frankfurt), je RH tudi odlašala z ratifikacijo Sporazuma o vprašanih nasledstva.

V RH se je 2003 pojavila špekulacija o izginotju hrvaških deviz na račune LB d. d. v teh mešanih bankah (Klasić 2003a). V članku je zavrnjena formula »devize so bile prodane NBJ, dinarji posojeni hrvaškemu podjetjem in državljanom, nakar jih je inflacija izničila«. V njem Mladen Klasić, ki je v članku predstavljen kot znani ladjedelničar, ki sodeluje s strokovnjaki HNB pri vprašanjih nasledstva, zatrjuje, da devize niso šle v Beograd. Šle naj bi bodisi na devizne račune v tujini ali pa kar v off-shore banke, ki jih je LB imela v tujini.⁶⁷ Devize na računih teh mešanih bank naj bi nesporno bile porabljene za financiranje slovenskega uvoza.

Klasić (2003b) trdi, da je bilo samo na računih LHB v protivrednosti ene milijarde DEM denarnih sredstev, ki so izvirale iz deviznega varčevanja, večinoma seveda iz hrvaškega. Kljub temu naj bi si RS ves ta denar prisvojila. RH je zaradi nepripravljenosti LHB razkriti podatke o domnevno izginulih 76,5 milijonov USD zadnja ratificirala Sporazum o vprašanjih nasledstva. Na računu, kjer bi moral biti ta znesek, je bilo leta 2004 le še 3.500 USD (Sovdat 2004: 5).

Erik Jurgens je v svojem poročilu Parlamentarni skupščini Sveta Evrope omenil naslednje možne kanale morebitnega izginotja deviz:

- sredstva so končala na računih NBJ kot devizne rezerve; gre za de facto redeponirane devize, ki so bile porabljene za odplačevanje tujih dolgov države.
- Porabljena so bila za financiranje uvoza in storitev v tujini komitentov komercialnih bank.
- Dinarska sredstva, dobljena v zameno za devize, so bila posojena naprej in so v kratkem času bila razvrednotena zaradi visoke inflacije.
- Devize so bile poslane v ljubljansko centralo; za to trditev od neslovenskih sogovornikov poročevalec Jurgens, kot izhaja iz 19. točke poročila, ni dobil nobenega dokaza (Jurgens 2004).

⁶⁷ Omenjene so LHB iz Frankfurta, Adria Bank iz Dunaja in LBS iz New Yorka.

12. Pogajanja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško

Problematika deviznega varčevanja v nekdanji SFRJ je šolski primer delovanja držav v skladu z dognanji zagovornikov realistične teorije mednarodnih odnosov. Za potrebe svoje naloge sicer štejem za mednarodno skupnost tudi bivšo državo, čeprav je to po obliki bila še celovita država. Sploh pa, ker so njene federalne enote še pred njenim razpadom pridobile vse glavne attribute suverenosti. Nekdanja SFRJ je bila proti koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let anarhična politična skupnost, kjer je bilo kršenje pravil nekakšno nepisano pravilo. V takem okolju so države (republike z vedno več državotvornimi elementi) začutile, da morajo same poskrbeti zase, saj zvezne institucije niso več nadzorovale dogajanja. Začeli so se krepiti trije veliki S-ji, ki so temelj realistične teorije; »Statism« (središčna vloga držav v mednarodni skupnosti), »Self-help« (samopomoč) in vedno bolj tudi »Survival« (preživetje) (Dunne 1997: 114-118). Ti trije koncepti so se v državah naslednicah nekdanje SFRJ krepili vse do srede devetdesetih let. V času konfliktnih in postkonfliktnih razmer so se izrisale temeljne smernice pri reševanju problematike deviznega varčevanja. Ker je RS sorazmerno hitro prešla v stabilno zunanje okolje, je tudi ravnala veliko bolj organizirano in premišljeno. Edino navidez ekscesno dejanje, ustanovitev NLB d. d., se je zgodilo zaradi nevarnosti, ki je prežala iz Miloševićeve Srbije. V drugačnem položaju se je znašla RH, ki je obenem imela večletni oboroženi konflikt na lastnem ozemlju. Njeno dojetje »samopomoči« in »preživetja« je bilo temu primerno zelo izrazito. Ena milijarda DEM, ki bi vojskujoči se državi prav prišla, je v tistih in v razmerah povojne obnove, zanjo postala nekaj, kar ji je druga država nesporno odtujila.

Problem hrvaških varčevalcev LB d. d. je v veliki meri postal domena tako slovenske kot tudi hrvaške javnosti. Kot piše Benko (1997: 276-277), stališče teorije zunanje politike pravi, da javnost in javno mnenje ne moreta biti izločena iz zunanjepolitičnih tem in da morajo odločevalci upoštevati javno mnenje. Med pomembnimi faktorji vidi tudi kolektivne vrednote, samorefleksijo nacije, stereotipe in podobo o drugi naciji ter zgodovinski spomin. Ravno ti »mehki« faktorji, ki so težko izmerljivi, imajo po mojem mnenju velik pomen pri dojetanju problematike v obeh državah. Benko (1997: 277) ugotavlja, da »zakoreninjenost kolektivnih vrednot, predsodkov, vplivanj iz zunanjega okolja itd. ustvarjajo položaj, da stališča, ki prihajajo iz obče jasnosti s poenostavljanji in posploševanji, niso zadostno strukturirana in diferencirana«. Ali kot poenostavljeno zapiše Kissinger, »imajo Američani močno nagnjenje k izboru tistih interpretacij tekočih trendov v zunanji politiki, ki zahtevajo

najmanj navora« (Benko 1997: 277-278). Tudi v primeru vprašanj deviznega varčevanja v bivši SFRJ se tega modela poslužujeta tudi slovenska in hrvaška javnost.

Prvi politični odzivi RH segajo še v čas izpred osamosvojitve. Tako je Hrvoje Šarinić, tedanji šef kabineta bivšega hrvaškega predsednika Tuđmana, že na začetku leta 1991 dejal, da na sicer odlične slovensko-hrvaške odnose slabo luč mečejo zamrznjeni prihranki LB d. d. na Hrvaškem. Takrat je hrvaški časopis Slobodni tjednik tudi pisal o kraji Hrvaške (*Slovensko-hrvaške odnose kalijo gospodarske zadrege*. Delo, 8. 1. 1991: 2). Pogajanja so vedno potekala za zaprtimi vrati in v javnost ni nikoli pricurljalo preveč informacij.

Uradno so vse strani vztrajale pri svojih stališčih. RS je želela vprašanje rešiti v okviru pogajanj o nasledstvu, RH je trdila, da se nje to ne tiče, ker da je to spor med varčevalci in komercialno banko.⁶⁸ Devizni varčevalci so vlagali tožbe in pritiskali na obe državi. NLB d. d. pa je vedno trdila, da se to nje sploh ne tiče, zato tudi nima izdelanega stališča, s katerim bi operirala v javnosti.

Do konkretnih medvladnih pogajanj o tem je prišlo na sestanku finančnih delegacij obeh držav na Otočcu dne 29. 9. 1992. Pogajalske skupine so sestavljali predstavniki finančnih ministrstev in centralnih bank iz obeh držav. Osnovni temi pogovorov sta bili problem deviznih depozitov in delovanje LB d. d. v Zagrebu. Sestanek se je zgodil en dan preden naj bi LB GP Zagreb ugasnila status in dovoljenje za poslovanje. Slovenska delegacija je predlagala, da naj bi se LB GP Zagreb še naprej dovolilo poslovati, ker da bi tako vsaj del deviznih depozitov bil vrnjen. RS je tudi poudarila svoje stališče, da je problematika stvar pogajanj o nasledstvu. Hrvaškim sogovornikom so povedali, da v RH ni delovala le LB d. d., ampak tudi nekatere druge banke (npr. Jugobanka d. d.) in da bi morala RH vse obravnavati enako. Po besedah guvernerja BS dr. Franceta Arharja, so hrvaški pogajalci povedali, da razumejo nas-tale razmere in da bodo o tem obvestili svojo vlado (Jenko 1992: 1).

Sledila so medvladna pogajanja v Zagrebu dne 1. 10. 1992. V teh pogovorih sta strani med drugim razpravljali tudi o deviznem varčevanju. Po besedah takratnega finančnega ministra Mitje Gasparija glede tega vprašanja takrat niso dosegli nobenega dogovora. RH je sicer predlagala, da LB GP Zagreb podaljšajo dovoljenje za en mesec, kar je HNB pozneje tudi storila (Potočnik 1993:3). RH je imela dve zahtevi:

- neprenesene devizne vloge naj bi LB d. d. servisirala na enak način, kot se servisirajo vloge njenih varčevalcev v RS.

⁶⁸ Pri tehtanju različnih rešitev vprašanja ne moremo mimo vprašanja, zakaj ni prišlo do stečaja LB d. d. Problem je sicer zelo širok in večplasten, bi si pa zaslužil dodatno preučevanje.

- Devizne vloge, ki so postale del hrvaškega javnega dolga in so bile prenesene na hrvaške banke, postanejo predmet meddržavnega sporazuma, v katerem bi ta sredstva bila priznana kot hrvaška terjatev do RS (Potočnik, 1993: 3).

RS je oba predloga označila za nesprejemljiva, ker da je to stvar pogajanj o nasledstvu SFRJ.⁶⁹ Na tem sestanku je bilo jasno poudarjeno, da problem tako imenovanega Markovičevega deviznega varčevanja ni tako enostaven, kot ga predstavljajo v javnosti. Tako je leta 1993 hrvaški premier Hrvoje Šarinić izjavil, »da je stare devizne vloge tako rekoč požrl Beograd oziroma nekdanja NBJ in da bo ta problem mogoče rešiti prek delitvene bilance vseh dedičev nekdanje enotne države na Balkanu«. Potočnik (ibid.) tudi piše, da na težave LB d. d. na Hrvaškem vpliva tudi vsesplošno pomanjkanje deviz v RH, saj je ta do začetka 1993 uspela zbrati le 200 milijonov DEM deviznih rezerv.⁷⁰

Dne 25. 8. 1998 sta RS in RH na sestanku v Mokricah v posebni izjavi, t. i. Mokriški listini, prvič določili izvajalca mednarodne arbitraže. Takrat sta se dogovorili, da bosta v dvajsetih dneh poiskali rešitev, v nasprotnem »bo to vprašanje zaupano v presojo izvedencem MDS oziroma Svetovne banke«. RH si je to razlagala drugače in sicer, da je svetovalska vloga mednarodnih izvedencev sicer dobrodošla, a da to ni arbitraža. Kot nadalje piše Potočnik (1999: 8) v članku z začetka marca 1999, je tedanji hrvaški zunanji minister Mate Granić v »nedavno saborski razpravi o hrvaško-slovenskih odnosih [...] izjavil, da se bo spor o prenesenih hranilnih vlogah iz nekdanje LB v Zagrebu na hrvaške banke – gre za okoli 500 milijonov DEM – rešil z mednarodno arbitražo, ker Zagreb vztrajno dokazuje, da mora ta del javnega dolga pokriti naša država, Ljubljana pa, da gre za sestavni del nasledstvenega vprašanja po razpadu skupne države« (Potočnik 1999: 8). Državi sta se dogovorili za mednarodno arbitražo, zato je RS leta 1998 pripravila predlog za arbitražo in ga poslala RH v presojo (MZZ 1998: 272-273).⁷¹ RH je v zagovoru pred Evropskim sodiščem za človekove pravice v primeru Kovačić in ostali proti Sloveniji izjavila, da so leta 1998 sicer potekala pogajanja z RS o arbitraži, a da ni bil dosežen noben dogovor (ECHR 2004: 17).

Dne 8. 10. 1999 je bila v Ljubljani podpisana *Pogodba med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o ureditvi premoženjskopravnih razmerij*, ki je v 1. členu določila, da se bo vprašanje LB GP Zagreb razrešilo s posebno pogodbo.⁷²

⁶⁹ Slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel je takrat za Delo izjavil, da obstaja med RS in RH več problemov. »No, točka, na kateri je največ nesoglasja, pa je problem Ljubljanske banke.« (Drobnikar-Šeruga 1992).

⁷⁰ V RS so se vsa devizna sredstva občanov pri komercialnih bankah povečala od 18,3 milijarde SIT dne 8. 10. 1991 na 64,7 milijarde SIT na koncu oktobra 1992 (Slovenci spet pridno varčujejo. Delo, 7.1.1993: 3).

⁷¹ Podrobneje so pogajanja s posredovanjem MDS opisana v poglavju 13.1.1.

⁷² RS je pogodbo v svoj pravni red sprejela z *Zakonom o ratifikaciji Pogodbe med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o ureditvi premoženjskopravnih razmerij /BHRUPR/*, Ur. l. RS – mednarodne pogodbe, št.

Hrvaški poslanec Damir Kajin je septembra leta 2000 presenetil z izjavo, da je »od visokih predstavnikov slovenske vlade dobil zagotovilo, da bi se dalo delno rešiti problem varčevalcev«. Varčevalci, ki so imeli na računih do 1.000 DEM sredstev in jih je bilo okoli 100.000, naj bi dobili devize nazaj. V zameno bi RH dovolila dokapitalizirati Istarsko banko s strani NLB d. d. S tem bi upoštevali socialni vidik, saj naj bi prihranke imovitejših varčevalcev reševali v okviru pogajanj o nasledstvu (Žerjavič 2000: 20).

Leta 2003 je guvernerju HNB Željku Rohatinskemu ušlo, da centralni banki vodita pogajanja o rešitvi problema LB GP Zagreb. V BS so te pogovore zanikali, v NLB d. d. jih niso komentirali, v LB d. d. o njih niso vedeli nič, Ministrstvo za finance RS pa po lastnih besedah v pogovorih ni sodelovalo (Ferluga 2003). Pomembno popuščanje RH je bilo zaznati s predlogom o ustanovitvi komisij za vprašanje deviznih vlog hrvaških varčevalcev LB GP Zagreb (Žerjavič 2004: 1).

Svojevrsten zaplet je nastal marca 2004, ko je znani hrvaški politik Slaven Letica izjavil, da je s pomočjo bivšega predsednika RS Milana Kučana prišel do svojih deviznih prihrankov, ki jih je imel pri LB GP Zagreb. Da bi izjava imela večjo težo, je Letica svoj primer predstavil na zasedanju Odbora za pravne zadeve in človekove pravice Parlamentarne Skupščine Sveta Evrope. Ob tej priložnosti je Letica izjavil, da je v pogovoru Milanu Kučanu omenil, da ne more dvigniti svojih deviznih prihrankov. Ko se je po pogovoru s Kučanom vrnil v Zagreb, so mu devize brez težav izplačali. Očitno je Kučan težave Slavena Letice posredoval Cirilu Ribičiču, nakar je ta po telefonu poklical nekdanjega člana uprave NLB d. d. Borisa Zakrajška, ki je predstavnika LB d. d. Boruta Ožuro prepričal, da je Slaven Letica upravičen do svojih prihrankov. Po podatkih LB d. d. je bil Letica izplačan leta 1999, torej preden je RH LB GP Zagreb ukinila njen račun, čeprav se je šele čez pet let odločil primer predstaviti javnosti, in sicer je dobil povrnjenih 3.000 DEM (Kos 2004a: 3). Kljub veliki odmevnosti ta primer ni imel pravnih posledic pri urejanju celotne problematike hrvaških deviznih varčevalcev, saj je LB GP Zagreb tudi nekaterim drugim varčevalcem izplačevala njihove devizne vloge, pri čemer se je upošteval socialni vidik.

31/99 (30.12.1999). Člen 1 v tretjem odstavku določa: »Razreševanje rezmerij v zvezi z Jedrsko elektrarno Krško in Ljubljansko banko – Glavno filialo Zagreb ni predmet te pogodbe in se bo uredila s posebnimi pogodbami.«

12.1. Pogajanja o nasledstvu

Države naslednice so pogajanja o razdelitvi dolgov in premoženja nekdanje SFRJ zaključile dne 29. 6. 2001 s podpisom *Sporazuma o vprašanih nasledstva*.⁷³ Vprašanje deviznih hranilnih vlog s tem sporazumom sicer ni urejeno, vseeno pa lahko iz pogajanj o vprašanih nasledstva izluščimo nekaj pomembnih elementov, ki so nam lahko v pomoč pri preučevanju problematike, s katero se ukvarja ta naloga.

Pogajanja o nasledstvu med naslednicami SFRJ so edinstvena in zanimiva iz naslednjih razlogov:

- skoraj ves dolg in del premoženja je bil razdeljen z neposrednim pogajanjem s tretjimi strankami; naslednice so z mednarodnimi posojilodajalci sklepale ločene sporazume.
- Mednarodne organizacije, posebej MDS, so bistveno vplivale na način razdelitve in na naravo in domet pogajanj o nasledstvu (Stanič 2001: 752).

Pogajanja o nasledstvu so se začela že 27. 8. 1991 s sprejetjem *Deklaracije o Jugoslaviji* na izrednem ministrskem srečanju v Bruslju in so potekala pod pokroviteljstvom Evropske skupnosti. Prva konkretna pogajanja o državnem nasledstvu so se začela 25. 3. 1992. Avgusta 1992 je bila ustanovljena Mednarodna konferenca o nekdanji Jugoslaviji (ICFY), ki je bila skupen projekt EU in OZN. Dne 25. 3. 1998 je bil dosežen preboj pri pogajanjih, saj je Sir Arthur Watts uspel prepričati pogajalske strani o načinu razdelitve zveznih arhivov, zlata v vrednosti 600 milijonov USD, naloženega pri BIS, in osmih veleposlaništev. ZRJ je tudi bila pripravljena zagotoviti dostop do nekaterih podatkov, vključno s podatki NBJ. Žal si je ZRJ premislila preden so lahko podpisali ustrezen dogovor o tem (Stanič 2001: 752-753).

Posebno vprašanje, ki je vplivalo na vprašanja nasledstva, je bil datum razpada SFRJ. Odgovor na to vprašanje je bilo treba še poiskati.

⁷³ RS je *Sporazum o vprašanih nasledstva*, ki je začel veljati dne 2. 6. 2004, v svoj pravni red sprejela z *Zakonom o ratifikaciji Sporazuma o vprašanih nasledstva /MSVN/*, Ur. l. RS-mednarodne pogodbe, št. 20/2002 (8. 8. 2002).

TABELA 4: Datumi osamosvojitve posameznih držav naslednic nekdanje SFRJ

Država	Datum osamosvojitve
Slovenija	25. 6. 1991 ⁷⁴
Hrvaška	8. 10. 1991
Makedonija	17. 11. 1991
Bosna in Hercegovina	6. 3. 1992
ZRJ (Srbija in Črna Gora)	27. 4. 1992

Vir: Stanič (2001: 756).

Arbitražna komisija ICFY je obdobje razdružitve razmejila na med 25. 6. 1991 in 27. 4. 1992, s tem da SFRJ ni razpadla pred 29. 11. 1991 (Stanič 2001: 756-758).

Po mnenju slovenske vlade (Vlada RS 1998: 1) so pogajanja o nasledstvu nekdanje SFRJ označevali trije elementi:

1. datum razpada dolgo časa ni bil identificiran, ker je to bil proces, ki se je odvijal približno eno leto.
2. Države naslednice so vsaka zase urejale vprašanja posebnega pomena, ki so izhajala iz nasledstva.
3. Finančno premoženje je bilo v rokah le ene naslednice.

Datum razpada nekdanje SFRJ je pomemben, ker se na ta datum preverja poslovne bilance. Pomemben del slovensko-hrvaških naporov so tudi pogajanja v režiji BIS v Baslu. Pravna podlaga za ta pogajanja se nahaja v 7. členu Priloge C k Sporazumu o vprašanih nasledstva, ki je bil podpisan dne 29. 6. 2001.⁷⁵ Ta člen določa, da RS in RH poiščeta sprejemljivo rešitev s predložitvijo spora v posredovanje BIS. RH zagovarja stališče, da obveznost za devizne vloge pri LB GP Zagreb ni vprašanje nasledstva in da zato poravnava na podlagi posredovanja BIS ne bi ustrezno rešila problemov tožnikov (Cleary in ostali 2001: 6).⁷⁶

Člen 7 Priloge C po mnenju RS izraža stališča naslednic:

- jamstva nekdanje SFRJ ali nekdanje NBJ za devizne hranilne vloge v komercialnih bankah nekdanje SFRJ in njihovih podružnicah so nasledstvene obveznosti, ki jih je treba razdeliti med države naslednice.

⁷⁴ Arbitražna komisija je za datum sukcesije potrdila 8. 10. 1991.

⁷⁵ Pravna podlaga je po mnenju Slovenije tudi v zadevi M. Stanković-Dordević in S. Dordević vs. Zagrebačka banka – Pomorska banka d. d. Split in Republika Hrvaška pred občinskim sodiščem v Splitu. Tam Hrvaška navaja, da so »devizni depoziti, tj. hranilne vloge povezane z nasledstvom« (Cleary in ostali avgust 2001: 6-7).

⁷⁶ Pogajanja v režiji BIS so podrobneje opisana v poglavju 13.1.1.

- Razdelitev teh obveznosti je bistvena za zaščito posameznih varčevalcev (Cleary in ostali 2001: 7).⁷⁷

RS priznava prizadetost deviznih varčevalcev LB GP Zagreb in poudarja, da teh zahtev ni zavrnila ne razveljavila. Ne gre prezreti dejstva, da je zaradi propada nekdanjega jugoslovanskega monetarnega sistema LB GP Zagreb ostala brez virov, iz katerih bi lahko poplačala devizne varčevalce. Poleg tega so se devizne rezerve SFRJ drastično zmanjšale in ne dosegajo niti polovice redeponiranih deviznih hranilnih vlog. RS vidi rešitev v razdelitvi:

- deviznih sredstev nekdanje NBJ, ki so nasledstvena sredstva,⁷⁸ in
- zakonskih obveznosti nekdanje SFRJ za devizne vloge vlagateljev pritožbe (Cleary in ostali 2001: 7).

Pomembno je tudi dejstvo, da je v *Sporazumu o vprašanjih nasledstva* določeno, da se sredstva nekdanje NBJ razdelijo med države naslednice in ne med jugoslovanske komercialne banke. Po logiki, ki jo zagovarja RH, bi torej morale sredstva dobiti komercialne banke, saj so jih one redeponirale v NBJ. V zvezi s tem je RS predlagala, da bi ta sredstva povrnili komercialnim bankam, a so ostale države ta predlog zavrnilo. S to določbo je LB GP Zagreb formalno-pravno izgubila svoje terjatve do NBJ kot redepoziter deviznih hranilnih vlog pri NBJ. Iz tega seveda sledi, da se ta naslov ureja med državami naslednicami in torej ne more biti predmet urejanja med komercialnimi bankami in njenimi varčevalci (Cleary in ostali 2001: 7-8).

Mnenje hrvaške strani o tem lahko razberemo iz dokumenta, ki ga je HNB pripravila za Ministrstvo za zunanje zadeve RH.⁷⁹ V njem je HNB razdelala svoje stališče o nasledstvenem sporazumu. Po njenem mnenju *Sporazum o vprašanjih nasledstva* na zadovoljiv način obravnava problematiko nasledstva in zato ni ovir za hrvaško podporo sporazumu. Opozarja pa na tri pereče pomanjkljivosti, ki so neposredno vezane tudi na devizne hranilne vloge, ki so bile redeponirane pri NBJ:

1. Člen 3 zakona in 12. člen sporazuma določata, da je mogoče delovati v skladu s Prilogo 1 k Aneksa C Sporazuma. To pomeni, da se državam naslednicam omogoča

⁷⁷ Člen 7 Priloge C: »O prevzemu jamstev SFRJ ali NBJ za devizne hranilne vloge v poslovni banki in katerikoli njeni podružnici v katerikoli državi naslednici pred dnem njene razglasitve neodvisnosti se (države naslednice) nemudoma pogajajo, pri čemer zlasti upoštevajo, da je treba zaščititi devizne hranilne vloge posameznikov. Ta pogajanja bodo potekala pod pokroviteljstvom Banke za mednarodne poravnave.«

⁷⁸ V tem smislu velja omeniti tudi odločbo avstrijskega vrhovnega sodišča z dne 17.12.1996, v zadevi Republika Hrvaška et al. v. GiroCredit Bank AG der Sparkassen, 36 ILM 1520 (1997) at 1527: »Vse te določbe kažejo, da so bila sredstva Narodne banke SFRJ – čeprav je ta imela svojo pravno osebnost kot »družbeno podjetje« – po mednarodnem pravu del državnega premoženja SFRJ, ki ga je v primeru razdružitve (»dismembratio«) treba razdeliti med države naslednice.«

⁷⁹ Mišljenje za Nacrt prijedloga Zakona o potvrdivanju Ugovora o pitanjima sukcesije, Urad guvernerja. Ur. št. 4963-020/11-10-01/TP z dne 11. 10. 2001. Avtor dokumenta je viceguverner HNB Tomislav Presečan.

razpolaganje s podatki o računih, ki so bili zamrznjeni v skladu z Resolucijo VS OZN št. 1022 ter o stanju na računih NBJ pri tujih komercialnih in mešanih bankah v tujini⁸⁰ že z 31. 5. 2001. V skladu s temi določili so bile državam naslednicam dane informacije o računih na sestanku v Beogradu dne 25. in 26. 9. 2001. Ugotovljeno je bilo, da se stanje na računih bistveno razlikuje od ocen z dne 31. 3. 2001, ki so zapisana v 5. členu Priloge C Sporazuma. HNB opozarja, da je na nekaterih računih stanje tudi desetkrat manjše od predhodnih ocen.⁸¹

2. Sporazum je vpeljal dva nova ključa za razdelitev premoženja bivše SFRJ. Glede premoženja pri BIS je bil potrjen ključ MDS,⁸² medtem ko sta Priloga B Sporazuma,⁸³ ki govori o diplomatskem in konzularnem premoženju, in Priloga C Sporazuma,⁸⁴ kjer se deli finančno aktivo in pasivo, vpeljala vsak svoj ključ. Ključ iz Priloge C se je razvil na podlagi deviznih računov pooblaščenih bank pri NBJ in deležev držav naslednic v deviznih depozitih občanov pri NBJ. Podatki so bili vzeti iz bilance deviznih rezerv na dan 31. 12. 1990.
3. Glede 7. člena Priloge C Sporazuma pa HNB meni, da na sprejemljiv način ureja problematiko jamstva federacije ali NBJ za devizne hranilne vloge, čeprav je RH uradno menila, da vprašanje ne sodi v pogajanja o nasledstvu. Pozdravlja določilo, da se naslednice začnejo nemudoma pogajati o vprašanju pod pokroviteljstvom BIS in da se posebna pozornost nameni zaščiti premoženja varčevalcev. HNB meni, da se s temi pogajanja zagotavlja večja preglednost problematike starega deviznega varčevanja, ki vključuje tudi obveznosti komercialnih bank do varčevalcev. Pogajanja bodo »omogočila, da se središče pogajalcev od razdeljevanja jamstva bivše države deviznega varčevanja, ki je z razpadom SFRJ postalo brezpredmetno kot obveza federacije in kot tako neizpeljivo, premakne k institutu bančne varnosti, v skladu s katerim je dolžnost banke, da izvršuje obveznosti do svojih strank, vse dokler posluje kot banka«.

Iz navedenega izhaja, da hrvaška centralna banka podpira, oziroma vsaj je podpirala, reševanje problematike z meddržavnimi pogajanja in da podpira poslovanje LB d. d. v RH.

⁸⁰ Mešane banke v tujini, v katerih je imela NBJ deponirana devizna sredstva: Adria Bank AG, Dunaj; AY Bank, London; Banque franco-yougoslave, Pariz; Beogradska banka IBU, Nikozija; Beogradska banka New York Agency, New York; Yugobanka New York Agency, New York; LBS Bank, New York; LHB Internationale Handelsbank, Frankfurt.

⁸¹ Vrednosti depozitov NBJ pri mešanih bankah v tujini so v Prilogi C Sporazuma ocenjene na 645,55 milijonov USD, NBJ pa je na sestanku v Beogradu razkrila, da je na računih le še 56,68 milijonov USD.

⁸² Po tem ključu so deleži sledeči: Bosna in Hercegovina 13,20 %, Hrvaška 28,49 %, Makedonija 5,40 %, Slovenija 16,39 %, ZRJ 36,52 %.

⁸³ Deleži držav naslednic so: BiH 15 %, Makedonija 8 %, Slovenija 14 %, ZRJ 39,5 %, Hrvaška 23,5 %.

⁸⁴ Deleži držav naslednic so: BiH 15,5 %, Makedonija 7,5 %, Slovenija 16 %, ZRJ 38 %, Hrvaška 23 %.

12.2. Premično premoženje

SFRJ je na dan 31. 12. 1990 imela za 6 milijard USD deviznih rezerv. O načinu njihove razdelitve obstaja več mnenj. Shaw zagovarja teritorialno načelo, v skladu s katerim vse premično premoženje postane last tiste države, v kateri se nahaja. Vseeno pa praksa držav (primer Češkoslovaške) kaže, da se premoženje razdeli sporazumno (Stanič 2001: 770). To zagovarja tudi *Dunajska konvencija o sukcesiji držav glede državnega premoženja, arhivov in dolgov* (v nadaljevanju Konvencija iz 1983). Konvencija iz 1983 je pomembna ne samo, ker vključuje mnoga pravila občega mednarodnega prava, ampak tudi zato, ker so se pogajalske strani v okviru ICFY dogovorile, da bodo pogajanja potekala v skladu s to konvencijo (Oblak-Čarni in Bohte v Mrak 1999: 175).

Konvencija iz 1983 je bila sicer podpisana, a do danes ni stopila v veljavo. Je pa pomemben dokument, saj vsebuje jasna pravila. Člena 17(1)(c) in 18(1)(d) predpisujeta »pravično razdelitev v primeru premičnin, ne glede na njihovo lokacijo« (Stanič 2001: 770). To ne velja za premično premoženje, ki je povezano z dejavnostjo na ozemlju države naslednice. V tem primeru to premično premoženje preide na to naslednico (Škrk 1996: 65).

Glede državnih dolgov obstajajo po mnenju Degana (2000: 262-263) naslednja pravila:

- dolgovi države predhodnice se delijo na *alocirane* in *nealocirane*.
- Dolg, ki je obveznost bivše federalne enote, občine ali podjetja z njenega ozemlja, se prenese v celoti na to naslednico. Isto velja v primeru dolga, ki ga je najela ali zanj jamčila država predhodnica in je bil v celoti potrošen na ozemlju države naslednice. V dogovoru s posojilodajalci se morajo jamstva države predhodnice glede plačila dolga končati.
- Splošni nealocirani dolg države predhodnice (po Deganovem mnenju je to npr. dolg, ki je nastal zaradi ohranjanja monetarne stabilnosti ali zaradi skupnih stroškov) se deli na države naslednice po ključu, ki velja za razdelitev premoženja države naslednice.

Kot piše Degan, lastniške pravice niso del vprašanj o nasledstvu.⁸⁵ »To premoženje (zasebna lastnina fizičnih in pravnih oseb, op. A. Z.) ni predmet sukcesije in ne podlega razdelitvi med državami naslednicami« (Degan 2000: 258).

⁸⁵ Vladimir Đuro Degan je hrvaški strokovnjak mednarodnega prava in je tudi neposredno udeležen v pogajanja o deviznih vlogah hrvaških državljanov pri LB d. d.

13. Tožba pred Evropskim sodiščem za človekove pravice

Pred Evropskim sodiščem za človekove pravice (ESČP) poteka sodni proces, znan kot primer Kovačić in ostali proti Sloveniji.⁸⁶ Tožbe so bile na ESČP vložene 17. 7. 1998, 2. 6. 1998 in 24. 12. 1998. Sodni proces se vsebinsko ne razlikuje od mnogih drugih na nacionalnih sodiščih, vendar ponuja izčrpno bazo podatkov in uživa veliko zanimanje tako slovenske kot hrvaške javnosti, saj bi sodba ESČP pomembno vplivala na nadaljno reševanje problema, zato ga bom v nadaljevanju podrobneje opisal. V procesu sodeluje tudi RH, ki nudi pomoč tožnikom. Čeprav Vlada RH ni stranka v sporu, ji je ESČP dovolilo udeležiti se postopka dne 21. 5. 2001.⁸⁷

Tožniki so prijavili domnevno kršitev 1. člena Protokola št. 1 k *Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin* (v nadaljevanju Konvencija). To se je zgodilo, ker niso imeli možnosti dvigniti svojih deviznih prihrankov s pripadajočimi obrestmi v LB GP Zagreb. Ivo Kovačić očita RS tudi kršitev člena 14 Konvencije zaradi diskriminacije na podlagi narodnosti, ker naj bi bilo varčevalcem LB GP na Hrvaškem, ki so bili slovenski državljani, omogočeno izplačilo hranilnih vlog.

Senat ESČP se je dne 8. 4. 2004 razglasil za pristojnega v primeru Kovačić in ostali proti Sloveniji. S to odločitvijo je zavrnil trditve RS, da je tožbe potrebno zavrniti kot očitno neutemeljene (STA 9. 4. 2004).

Slovenska vlada je trditve o nedopustnosti tožb gradila na naslednjih elementih:

1. Sodišče ni imelo pristojnosti *ratione temporis*, da bi odločalo o pritožbah vlagateljev. Pritožbe se nanašajo na dogodke pred 28. 6. 1994, ko je Konvencija postala pravno obvezujoča za Republiko Slovenijo.

ESČP je ugotovilo, da se je zakonodaja s tega področja sprejemala tudi po 28. 6. 1994, ko sta Konvencija in Protokol št. 1 stopila v veljavo za RS. Posebej pomembno je dejstvo, da je po tem datumu RS sprejela dopolnitve Ustavnega zakona iz 1991. S tem aktom je nastala NLB d. d. in prevzela poslovanje in obveznosti LB d. d. na slovenskem ozemlju. Pomembna je tudi odločba Ustavnega sodišča RS, da ohrani zakon nespremenjen, ko je presojala o pobudi (Tajništvo ECHR 2004).

⁸⁶ Tožniki so Ivo Kovačić, Marjan Mrkonjić in Dolores Golubović.

⁸⁷ ESČP je RH dovolil udeležbo na podlagi člena 36 § 2 Konvencije in pravila 61 § 3 Poslovnika.

2. *Vlagatelji niso izčrpali domačih pravnih sredstev, kar zahteva člen 35 § 1 Konvencije.*

ESČP je ugotovilo, da se je Ustavno sodišče RS dne 11. 4. 1996 izreklo za nepristojno za presojo skladnosti tega zakona s slovensko ustavo, ker je zaradi njegovega ustavnega značaja ni bilo mogoče izpodbijati pred slovenskimi sodišči (ibid.).

3. *Vlada RS je trdila, da vloge niso bile podane v roku šestih mesecev.*

ESČP je menilo, da je treba vprašanje ali so tožniki vložili vlogo v roku šestih mesecev, ki je predpisan v členu 35, obravnavati skupaj z vsebinskimi navedbami pritožbe po 1. členu Protokola št. 1 h Konvenciji. To je potrebno, da bi se izognili prejudiciranju zadeve. Sodišče je sporočilo, da bo vprašanji pravočasnosti in vsebinske utemeljenosti obravnavalo sočasno (ibid.).

4. *Vlada RS je ugovarjala krajevno pristojnost sodišča (**ratione loci**), ker naj bi se domnevne kršitve zgodile zunaj ozemlja RS.*

ESČP je navedlo, da je v *Ustavnem zakonu o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* (v nadaljevanju Ustavni zakon iz leta 1994) določeno, da LB d. d. obdrži celotne obveznosti za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah zunaj ozemlja RS, za katere pa RS ni prevzela jamstva. Ker je obdržala ustrežni delež terjatev do NBJ iz naslova deviznih vlog, je obdržala tudi odnos do sedanjih podružnic in hčere LB d. d. s sedeži v ostalih naslednicah nekdanje SFRJ. ESČP je ugotovilo, da se je torej Ustavni zakon iz leta 1994 nanašal tudi na devizne račune vseh treh tožnikov, ki so imeli račune odprte pri podružnici zunaj ozemlja RS.⁸⁸ Ugovor o nepristojnosti je zato ESČP zavrnilo in dodalo, da s tem ne prejudicira končne vsebinske odločitve (ibid.).

⁸⁸ Mišljen je *Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, Ur. l. RS, št. 45/I – 1734/I/94 (27.7.1994), s katerim je bila ustanovljena NLB d. d.

5. *Vlada RS je utemeljevala nedopustnost tožbe iz razloga **ratione personae**,⁸⁹ ker njeni organi niso odgovorni za morebitne kršitve ter da tožniki ne morejo trditi, da so žrtve domnevnih kršitev.*

Na ta ugovor RS je ESČP odgovorilo, da je Ustavni zakon iz leta 1994 povzročil posledice za tožnike (ibid.)

6. *Vlada RS je trdila, da so tožbe v bistvu enake zadevam, ki so bile predložene v arbitražo MDS in v postopek mediacije pri BIS.*

ESČP je ugotovilo, da so stranke v postopku različne, zato se ta argument zavrže, četudi se predpostavlja, da so zadeve vsebinsko iste (ibid.).

13.1. Razlaga slovenskih argumentov

RS je svoje stališče predstavila v dveh delih. V prvem je dokazovala, da vlagatelji niso vložili sprejemljive zahteve, zato je predlagala, da se ESČP razglasi za nepristojno, v drugem pa je zavrnila obtožbe tožnikov. V svoji argumentaciji je posebno pozornost posvetila dvo-boju svojih argumentov z argumenti RH.

13.1.1. Argumenti RS, da se razglasijo pritožbe vlagateljev za nesprejemljive

1. vlagatelji niso izčrpali vseh pravnih sredstev, ki so jih imeli na voljo;
 - niso vložili zahtevkov za vrnitev svojih prihrankov na slovenskih sodiščih, niti
 - niso izpodbijali slovenske zakonodaje, za katero menijo, da jim krši njihove pravice po Konvenciji, na slovenskem Ustavnem sodišču.

RS je ugotovila, da je slovenski pravni sistem tožnikom nedvomno dajal možnost, da bi izpodbijali zakonodajo, ki je v njihovem primeru relevantna. RS je tudi razložila, kako bi lahko tožniki bili ravnali, a niso. Obenem je opozorila, da bi lahko vprašanje skladnosti

⁸⁹*Ratione personae*: države delujejo preko množice državnih organov in posebnih teles, zato se njihova dejanja smatra kot dejanja države. Po mnenju Komisije za mednarodno pravo pri OZN pojem država vključuje: 1. državo in različne vladne organe; 2. konstitutivne dele neka države; 3. politične enote države, ki so pooblašene z akti izvrševati suvereno oblast države; 4. državne organe in druga telesa v obsegu, v katerem so pooblašeni izvrševati suvereno oblast države (Degan, 2000: 356-357).

Zakona o skladu za sukcesijo s prvim odstavkom 6. člena in 13. členom Konvencije ter s 23. in 25. členom Ustave sprožili na Ustavnem sodišču. To bi potem lahko sporne člene *Zakona o skladu za sukcesijo* razveljavilo. Lahko bi tudi zahtevali odpravo kakršnekoli domnevne kršitve njihove pravice dostopa do učinkovitih pravnih sredstev. Slovenska stran je ponudila celo še več: tožniki bi lahko vse zahtevke, ki naj bi jih imeli do LB GP Zagreb ali LB d. d., uveljavljali pred slovenskimi sodišči in v primeru izdanih odločb o začasni prekinitvi ali odložitvi na podlagi člena 15.č in 15.d bi se lahko pritožili na drugostopenjsko sodišče. Na koncu bi na tak način prišli do Ustavnega sodišča. Če bi Ustavno sodišče odločilo, da so z odločbo o začasni prekinitvi ali odložitvi kršene njihove pravice dostopa do sodišča ali učinkovitega pravnega sredstva, bi seveda sledila razveljavitev take odločbe. Ravno tako naj bi Ustavno sodišče razveljavilo člena 15.č in 15.d ZSSuk in zadevo odstopilo pristojnemu sodišču. V tem primeru bi tožniki lahko tožili RS za škodo, ki je bila povzročena s tako odločbo o začasni prekinitvi ali odložitvi. Nihče od tožnikov ni izpodbijal členov 15.č in 15.d ZSSuk niti s pobudo za oceno ustavnosti niti z ustavno pritožbo (Cleary in ostali 2001: 5).

2. tožbe vlagateljev so nesprejemljive na podlagi točke b) drugega odstavka 35. člena Konvencije, ker reševanje vsebinsko enakih zadev že poteka na MDS.⁹⁰ Ravno tako o tem tečejo meddržavna pogajanja s pomočjo BIS,

RH je zagovarjala stališče, da spor ni pred nobenim drugim mednarodnim sodiščem ali organom, razen pred Parlamentarno skupščino Sveta Evrope. RS pa je poudarila, da pogajanja potekajo še na dveh mestih:

1. *Mednarodni denarni sklad (MDS)*

Dne 25. 8. 1998 sta se sestali slovenska in hrvaška delegacija, v katerih sta bila zunanji minister Boris Frlec in minister za gospodarske zadeve Metod Dragonja na slovenski strani, in namestnik predsednika vlade RH Mate Granić in hrvaški minister za gospodarske zadeve Nenad Porges.⁹¹ Takrat sta delegaciji ugotovili, da je treba spor rešiti najpozneje v treh mesecih. Če se to ne bi zgodilo, bi bilo potrebno vprašanje razdelitve obveznosti nekdanje SFRJ za devizne vloge predložiti MDS ali Svetovni banki.

⁹⁰ Slovenija in Hrvaška sta se dogovorili, da bo MDS arbiter o zadevi. Slovenija je dokumentacijo poslala v Washington na MDS, Hrvaška pa ne.

⁹¹ Ideja o mednarodni arbitraži se je prvič pojavila v volivni kampaniji za predsedniške volitve leta 1992 in sicer kot rešitev za vse spore z RH (Potočnik, 1999).

Naslednji korak se je zgodil 3. 3. 1999, ko sta se na neformalnem srečanju sestala Janez Drnovšek, predsednik slovenske vlade, in Zlatko Mateša, predsednik hrvaške vlade. Sestanka so se udeležili še Mitja Gaspari, Metod Dragonja in Nenad Porges. Takrat sta se sogovornika dogovorila, da se nerešena vprašanja nasledstva, vključno z razdelitvijo obveznosti nekdanje SFRJ za devizne vloge, predložijo MDS v arbitražo. Junija 1999 je RS v skladu s temi dogovori poslala poslovodnemu direktorju MDS prošnjo za svetovalno arbitražo skupaj z izčrpno dokumentacijo. Ta je potrdil, da bo MDS pomagal pri pripravi arbitraže, v okviru katere bi poiskali rešitev za spor med RS in RH glede delitve obveznosti, ki jih je bivša SFRJ imela iz naslova jamstva deviznih hranilnih vlog. Do postopka pred MDS zaradi naknadnega nezanimanja RH ni prišlo (Cleary in ostali 2001: 6-7).

2. *Bank for International Settlements (BIS)*

Formalni dogovor o tem, da se poišče rešitev v pogajanjih pod pokroviteljstvom BIS, je bil dosežen pri pogajanjih o nasledstvu. Člen 7 Priloge C *Sporazuma o nasledstvu* določa, da naj se naslednice nekdanje SFRJ o tem vprašanju pogodijo v Baslu. Pogajanja je vodil švicarski bančnik G. Meyer, ki je tudi predlagal svoj kompromisni predlog, ki pa ga pogajalci, med njimi tudi slovenski, niso sprejeli.

3. pritožbe vlagateljev so nesprejemljive *ratione personae*: da vlagatelji ne morejo dvigniti svojih deviznih vlog je bolj kriva organiziranost hrvaškega bančnega sistema kot pa RS.
4. stališče vlagateljev, češ da RS z omejevanjem svojega jamstva za devizne vloge samo za ozemlje RS krši Protokol št. 1 je očitno neutemeljeno. Vlagatelji namreč trdijo, da pravila nasledstva predvidevajo samodejno nasledstvo držav naslednic do finančnih obveznosti bivše SFRJ. RS se s tem ne strinja.

13.1.2. **Argumenti Republike Slovenije za zavračanje domnevnih kršitev Konvencije in odgovori Republike Hrvaške nanje**

1. *Predhodne navedbe*

S sanacijo LB d. d. ni bil kršen 1. člen Protokola št. 1. Sanacijski ukrepi niso posegali v zahtevke vlagateljev pritožbe do LB GP Zagreb ali v kakršne koli zahtevke, ki naj bi jih ti po svojem mnenju imeli do LB d. d. Ne glede na vse to bi bilo poseganje v pravico vlagateljev pritožbe do razpolaganja z njihovimi vlogami utemeljeno v splošnem interesu in sorazmerno. Začasna prekinitev uveljavljanja zahtevkov, povezanih z nasledstvom, podpira splošni interes in pošteno izravnava sporne zapletene in obsežne javne in zasebne koristi. V omejevanju jamstva RS za devizne vloge samo na domače vloge, v sanacijskih ukrepih in v začasni prekinitvi uveljavljanja zahtevkov, povezanih z nasledstvom, ni nikakršnega razlikovalnega obravnavanja v smislu 14. člena Konvencije. Po mnenju RS večini teh ugotovitev RH niti ni ugovarjala. Vseeno pa je RH zagovarjala stališče, da naj bi RS s členom 22.f Ustavnega zakona iz leta 1994 kršila prvi odstavek 6. člena in 13. člen Konvencije. Poleg tega naj bi RS, po mnenju RH, z omejevanjem svojega jamstva samo na domače devizne vloge, kršila 1. člen Protokola št. 1 in 14. člen Konvencije (Cleary in ostali 2001: 1).

Sicer pa so hrvaška stališča v sodnem procesu po slovenskem mnenju nesprejemljiva. RS je trdila, da RH ni stranka v sporu in da je dala preširoka stališča za zadevo vlagateljev, zato ne bi smela biti upoštevana v tem primeru. RH je namreč veliko pozornost posvetila členu 22.f Ustavnega zakona iz leta 1994,⁹² ki se glasi: »Republika Slovenija in novi banki ne priznavajo dolga tujim upnikom, za katere veljajo sankcije Organizacije Združenih narodov v skladu z Resolucijo Varnostnega sveta OZN št. 757/1992 in 820/1993. Tudi v primeru ukinitve sankcij OZN iz prejšnjega odstavka oziroma do sklenitve in ratifikacije celovitega ali delnega sporazuma o pravnem nasledstvu nekdanje SFRJ, oziroma sporazuma s tujimi upniki, nobeno uveljavljanje terjatev in noben pravni ali drug začetni postopek, usmerjen na zaseg premoženja bank, ne more imeti nobenih pravnih posledic in ga sodišča Republike Slovenije ne bodo priznavala.« Trdila je namreč, da naj bi člen 22.f Ustavnega zakona iz leta 1994 vlagateljem pritožbe onemogočil uporabo vseh pravnih sredstev v RS za rešitev svojega problema. Člen 22.f naj bi kršil prvi odstavek 6. člena in 13. člen Konvencije. RS je pomen tega člena relativizirala, češ da je iz samega besedila jasno, da se nanaša samo na pravne in fizične osebe, zoper katere so bile naperjene sankcije iz resolucij VS OZN št. 757 in št. 820. Ker nobena od dveh resolucij ne nalaga sankcij zoper osebe iz RH, je obtožba brezpredmetna. Člen 22.f je bil napisan, da bi se RS in njeni banki ubranili pred subjekti pod nadzorom takratnega srbskega predsednika Slobodana Miloševića, ki so imeli v rokah terjatve po Novem finančnem sporazumu. RS je imela občutne terjatve do ZRJ, ker je slednja zasegla več

⁹² Obenem pa je pozabila na člen 22b, ki je podrobneje razdelan v poglavju 10.1.

milijard dolarjev vredno finančno premoženje nekdanje SFRJ v času, ko je federacija razpadala. Osebe v srbski vplivni sferi so na sekundarnem trgu dolgov kupovale terjatve iz Novega finančnega sporazuma in za to uporabile tudi nekdanje finančno premoženje SFRJ, katerega lastništvo je bilo sporno (Cleary in ostali 2001: 2-4).

2. RS je trdila, da ni kršila 1. člena Protokola št. 1, niti 14. člena v povezavi s 1. členom Protokola št. 1

RH je pred ESČP zagovarjala mnenje, da naj bi bil slovenski prevzem jamstva nekdanje SFRJ po teritorialnem načelu diskriminatoren. RS je menila drugače. Če se trdi, da je nek ukrep v nasprotju s 1. členom Protokola št. 1, mora posegati v premoženje ali lastnino. RS je opozorila, da celo RH priznava, da tožniki ne uveljavljajo svojih pravic na podlagi zakonskega jamstva nekdanje SFRJ, saj naj bi bile njihove pravice izključno zasebni zahtevki do LB GP Zagreb in LB d. d. Iz tega sledi, tako je menila RS, da slovenski prevzem jamstva le za domače devizne hranilne vloge na zahteve tožnikov sploh ni vplival. Da bi lahko uveljavljali to zahtevo, bi morali zahtevati izplačilo deviznih vlog neposredno od RS in ne od komercialnih bank. Ta možnost po slovenskem pravu obstaja, a je tožniki niso izkoristili (Cleary in ostali 2001: 8).

Druga sporna točka je 14. člen Konvencije. RS je argumentirala, da je načelo nediskriminacije v 14. členu v zvezi s pravicami in svoboščinami zajamčeno samo za tiste pravice, ki so določene v Konvenciji. Poleg tega je ugotavljala, da slovenska ureditev vprašanja ni diskriminatorna, saj ni razlikovala med osebami. Kdor je imel hranilne vloge vložene v bančni poslovalnici na ozemlju RS, je imel s strani RS ta sredstva zajamčena. Ni se razlikovalo med varčevalci v smislu državljanstva in podobno. Nasprotno pa je RH uveljavila diskriminatoren princip, saj je jamčila le hrvaškimi državljanom (Cleary in ostali 2001: 8-9).

3. Kršitev prvega odstavka 6. člena Konvencije

RH je trdila, da naj bi tožniki ne imeli možnosti uveljavljanja svojih terjatev do LB GP Zagreb in LB d. d. pred slovenskimi sodišči v skladu s tem členom. RS je odgovorila, da se tožniki sploh niso pritožili zaradi onemogočanja dostopa do slovenskih sodišč in je torej RH odpirala probleme, ki se tega primera sploh ne tičejo (Cleary in ostali 2001: 10).

4. Člena 15.č in 15.d ZSSuk in prvi odstavek 6. člena Konvencije

Dne 26. 6. 1997 je RS sprejela *Zakon o dopolnitvah zakona o skladu Republike Slovenije za sukcesijo (ZSSuk-B)*, Ur. l. RS, št. 40 (4. 7. 1997), ki vsebuje za RH sporna podčlena –15.č in 15.d. V nadaljevanju predstavljam mnenje obeh držav o teh dveh določilih, kot sta ga predstavili ESČP.

Prvi odstavek 6. člena Konvencije zagotavlja vsakomur pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih odloča sodišče. Ta pravica velja za vse spore v zvezi s civilno-pravnimi pravicami in obveznostmi, za katere bi vsaj v razpravi lahko rekli, da morajo biti priznane po notranjem pravu. RH je trdila, da pravica do pravičnega sojenja v civilnih zadevah iz prvega odstavka ne pozna nobenih izjem (Cleary in ostali 2001: 10).

RS je na to odgovorila s sodno prakso ESČP, ki je, kot navaja RS, do sedaj dosledno odločalo, da pravica do sodišča, vključno s pravico do dostopa do sodišča ni absolutna, ampak da jo omejujejo implicitno dovoljene ovire. RS je navedla primer *Pérez de rada v. Španija* z dne 28. 10. 1998.⁹³ RS je menila, da so take omejitve združljive s prvim odstavkom 6. člena Konvencije:

- če ne omejujejo ali zmanjšujejo dostopa, ki ga posameznik še ima, do take mere, da je ogroženo samo bistvo te pravice,
- če so namenjene zakonitemu cilju in
- če obstaja razumno sorazmerno razmerje med uporabljenimi sredstvi in ciljem, ki se skuša doseči (Cleary in ostali 2001: 11).

Nadalje je RS utemeljevala, da je pri presojanju ali je nek zakonodajni ukrep, ki omejuje pravico dostopa do sodišča, tudi kršitev prvega odstavka 6. člena Konvencije, potrebno upoštevati vse okoliščine primera.⁹⁴ RS je navedla sodbo ESČP v zadevi *Zielinski in Pradal & Gonzales in drugi v Francija* z dne 28. 10. 1999: »Sodišče ponovno potrjuje, da načeloma v civilnih zadevah sicer ni ovir, da z zakonodajo ne bi sprejemala novih retroaktivnih določb za urejanje pravic, iz obstoječih zakonov, vendar načelo pravne države in pojem pravičnega sojenja, ki sta vsebovana v 6. členu, zakonodaji preprečujeta, da bi – razen zaradi nujnih razlogov splošnega interesa – posegala v sojenje z namenom, da vpliva na sodne odločitve o sporu« (Cleary in ostali 2001: 11).

⁹³ V tem primeru je ESČP v sodbi zapisalo: »Nadalje je iz sodne prakse sodišča očitno, da pravica do sodišča, katere en vidik je tudi pravica dostopa do sodišča, ni absolutna; zanjo veljajo implicitno dovoljene omejitve, [...] ker je že njena narava taka, da zahteva ureditev s strani države, ki ji je pri tem dovoljen določen razpon presoje.«

⁹⁴ RS je navedla primer *Building Societies*, kjer je ESČP ugotovilo, da so po prvem odstavku 6. člena upravičene celo zelo moteče omejitve pravice do ESČP. V skladu s tem lahko država poseže v še nerazrešene postopke z retroaktivno zakonodajo, ki potem tudi vpliva na sodno odločitev v sporu, kar lahko učinkuje celo tako, da nerešene tožbe ni mogoče dobiti.

Ravno tako je zanimivo mnenje ESČP, ki ga je omenila RS, da gledečasne prekinitve uveljavljanja zahtevkov država lahko izkoristi svoj razpon presoje za nadzor nad uporabo lastnine in začasno prekine uveljavljanje zahtevkov za čas, ki je potreben, da se omogoči najti zadovoljivo rešitev težav javnega reda (Cleary in ostali 2001: 11-12).⁹⁵

Edini, ki je začel postopke pred slovenskimi sodišči, je bil g. Kovačić, ko je iskal priznanje odločbe občinskega sodišča v Zagrebu z dne 2. 12. 1997 pred okrožnim sodiščem v Ljubljani. Od slovenskega sodišča je prejel sodno odločbo o eksekvaturi, s katero mu je bila priznana odločba zagrebškega sodišča kot izvršljiva v RS. Kot navaja RS, pa g. Kovačić potem ni zaprosil za izvršitev sodne odločbe, čeprav odločitev slovenskega zakonodajalca, da začasno prekine uveljavljanje zahtevkov, povezanih z nasledstvom, ni posegala v še nerešene ali izvršilne postopke. RS je menila, da je začasna prekinitve uveljavljanja zahtevkov, povezanih z nasledstvom, pač veliko manj moteča kot retroaktivno zakonsko poseganje v še nerešene sodne postopke (Cleary in ostali 2001: 12).⁹⁶

Razloge, zakaj je RS sploh sprejela za RH sporne člene ZSSuk, lahko razberemo iz obrazložitve k dopolnitvam tega zakona leta 1997: »Problematika sukcesije bivše SFRJ predstavlja poseben interes države, saj je rešitev teh vprašanj vezana na akt, ki bo urejal pravno nasledstvo celovito kot problematiko, ki spada v sfero javnega prava. Zato delne rešitve sukcesijskega vprašanja niso sprejemljive. S tem zakonom zato predlagamo prekinitve oziroma odložitve sodnih postopkov, ki bi sicer prejudicirali rešitve sukcesijskega vprašanja« (Cleary in ostali 2001: 13).

RS je trdila, da bi enostranska uveljavitev ukrepov na slovenskih sodiščih preprečila celovit ali vsaj delen sporazum o nasledstvu, ki je za državo naslednico bistven pri zagotavljanju javnega reda na svojem ozemlju. Nadalje je ugotovila, da je potrebno začasno odložitve ukrepov izvršbe ocenjevati v povezavi z izjemnimi okoliščinami pred nasilnim razpadom nekdanje SFRJ in po njem. Začasna prekinitve uveljavljanja zahtevkov, ki so povezani z nasledstvom, je po mnenju RS tudi odpravila očitna neravnovesja v zasebnopravnih razmerjih, ki so nastala zaradi nerešenih vprašanj nasledstva. RS ni imela na voljo nobenega manj omejitvenega sredstva, poleg tega se devizne vloge varčevalcev nemoteno obrestujejo naprej. RS je opozorila, da varčevalci tudi niso izkoristili vseh možnosti pravne zaščite, ki jim jih zagotavlja zakonodaja RH (Cleary in ostali 2001: 13).

⁹⁵ Sodba Immobiliare Saffi v. Italija z dne 28. 7. 1999: »Sodišče dopušča, da je v izjemnih okoliščinah lahko upravičena odložitve izvršitve sodne odločbe za čas, ki je nujno potreben, da se najde zadovoljiva rešitev za težave javnega reda.«

⁹⁶ Tukaj stališče RS ni povsem nedvoumno, kajti ZSSuk je po dopolnitvah iz leta 1997 predpisal odložitve tudi še nerešenih tožb.

5. RH trdi, da je RS kršila 13. člen Konvencije

RS navaja primer *Young James Webster v. Združeno kraljestvo*, kjer je prvič ugotovljeno, da se 13. člen⁹⁷ ne uporablja, če je domnevna kršitev konvencijskih pravic v neki zakonski določbi in ni posledica posameznega dejanja. »Iz 13. člena ni mogoče izvajati trditve, da mora biti zajamčeno pravno sredstvo proti sami zakonodaji, ki naj bi ne bila v skladu s konvencijo. Tako pravno sredstvo bi dejansko bilo neke vrste zahteva za presojo ustavnosti zakonodaje, ker bi bila vsaka druga revizija zadeve – ki običajno zadošča za 13. člen, ki zahteva samo pravno sredstvo pred domačimi oblastmi – komajda lahko učinkovita za zakonodajo. Brez jasne navedbe v besedilu pa 13. člena ni mogoče tako zelo razširiti.« RS je trdila, da je postalo že ustaljena pravna praksa, da 13. člen ne zahteva pravnega sredstva, s pomočjo katerega bi se lahko pred domačimi oblastmi izpodbijalo zakonodajo pogodbenice Konvencije z argumentom, da so določeni zakoni sami po sebi v nasprotju s Konvencijo (Cleary in ostali 2001: 14).

14. Svet Evrope in Ljubljanska banka d. d.

Erik Jurgens, nizozemski socialistični poslanec, je dne 14. 4. 2004 Parlamentarni skupščini Sveta Evrope predstavil poročilo svoje raziskave problema. Poročilo z naslovom »Repayment of the deposits of foreign exchange made in offices of the Ljubljanska banka not on the territory of Slovenia, 1977-1991« je povzročilo burne odzive tako v RS kot v RH, kjer je označeno kot nesprejemljiva, RS naklonjena razlaga problema.⁹⁸ Poročilo ugotavlja, da ima vprašanje, ki je prizadelo veliko število varčevalcev, številne ekonomske in pravne vidike. Nikakor da pa ni primerno, da bi se Svet Evrope postavil na katerokoli stran v sporu.

⁹⁷ Člen 13: »**Pravica do učinkovitega pravnega sredstva** Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, ki jih priznava ta Konvencija, so kršene, ima pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti.«

⁹⁸ Za razpravo v Parlamentarni skupščini Sveta Evrope pa je bila 24. 11. 1998 pripravljena tudi resolucija, ki jo je podpisala skupina poslancev s prvopodpisanim Rudolfom Bingdigom z naslovom »Compensation for Croatian and Bosnian investors in the former Ljubljanska Banka AG, Slovenia«. Ta resolucija, ki je imela namen razglasiti zahteve varčevalcev do LB d. d. za pravične in označiti ravnanje slovenske vlade za neprimerno, ni dobila zadostne podpore in ni prerasla v razpravo.

Eden najbolj odmevnih predlogov iz poročila je poziv naslednicam nekdanje SFRJ in EU, naj ustanovijo poseben sklad, iz katerega bi potem poplačali varčevalce.⁹⁹ Omenja pripravljenost RS prispevati sredstva v sklad v zameno za dovoljenje za ponovno poslovanje svojih komercialnih bank v ostalih državah.

Dokument podaja še nekaj zelo zanimivih in poučnih ugotovitev. Poročevalec je opozoril na izredno težko vlogo, ki jo je moral odigrati pri ugotavljanju dejstev. Najprej se je potrebno zavedati, da so se ključni dogodki odvijali pred deset in več leti, pa tudi Jurgensovi so-govorniki iz držav naslednic so »podajali popolnoma izključujoče se informacije, kar pa ni bilo vedno podprto objektivnimi dokazi. Ravno tako je očitno, da tisti akterji v tej drami, ki bi zelo radi dobili potrditev svojih specifičnih pozicij, niso vedno zainteresirani dajati informacije, ki bi oslabile njihov položaj. Zato zaključki tega poročila nujno temeljijo na subjektivnih ocenah informacij«.

Poročilo ugotavlja, da obstajata dve ključni razliki med stališči RS na eni strani in RH, BiH in Makedonije ter varčevalci iz teh treh držav na drugi strani. Tabora zagovarjata naslednja stališča:

1. problem deviznih hranilnih vlog naj se reši po *teritorialnem načelu*, kar pomeni, da obveznosti poplačajo komercialne banke iz držav, kjer so devizne hranilne knjižice bile izdane, oziroma države kot garanti,
2. problem naj se reši v skladu s *civilno-pravnimi načeli*, s tem, da obveznosti poplača LB d. d. Ljubljana, ker je matična banka podružnic.

S prvo trditvijo se strinja RS, z drugo pa ostali. V besedilu se omenja tudi krivda RH, ker ni dovolila LB GP Zagreb poslovanja, kar seveda ni pomagalo banki, da bi poplačala svoje obveznosti. Po drugi strani pa je RS z ustanovitvijo NLB d. d., LB d. d. prikrajšala za sredstva, s katerimi bi lahko poplačala varčevalce.

Posebno pozornost poročevalec namenja ekonomski nevzdržnosti jugoslovanskega sistema deviznega varčevanja. Opozarja na neverjetno visoke obresti, ki so jih komercialne banke priznavale varčevalcem. Tem so priznavale obresti v višini 12 %, kar je bilo precej več kot npr. v ZRN in Jurgensu sploh ni jasno, kako naj bi sploh lahko zagotovili normalno vračanje deviznih vlog. Poleg tega v 47. točki imenuje obrestne mere za nepravilne.

Za slovensko stran zelo ohrabrujoča ugotovitev je izražena v 20. točki, kjer je zapisano, da so »varčevalci zaradi visokih obresti sprejeli tvegano odločitev varčevati v SFRJ.

⁹⁹ Brez Srbije in Črne Gore, ki sta problem uredili podobno kot Slovenija in zato nimata problemov z LB d. d. Makedonija je podružnico LB d. d. v svoji državi priznala za svojo banko, a si je pozneje iz (ne)razumljivih razlogov premislila.

Ko je bilo to tveganje priznano, jim je bilo zagotovljeno jamstvo jugoslovanske vlade, da jim bodo vloge skupaj z obrestmi vrnjene. Toda to jamstvo je izhlapelo tisti trenutek, ko je razpadla Jugoslavija, razen če in do kolikor so bile naslednice pripravljene prevzeti jamstvo.«

Jurgens v 23. točki pravilno ugotavlja različno obravnavo Jugobanke d. d. in LB d. d. Za devizne hranilne vloge prve je RH jamčila, za drugo pa ne, ker je želela poplačilo neposredno iz Ljubljane.

Zanimivo je stališče, izraženo v 26. točki, da ni mogoče primerjati pravnega statusa podružnic v zahodni Evropi s statusom, ki so ga te imele v nekdanji SFRJ. Jugoslovanski politični, pravni in posledično tudi bančni sistem, je bil preveč različen od zahodno-evropskega.

Politično izredno pomembna je ugotovitev, da je RH prevzela jamstvo le za svoje državljane, kar je takrat pomenilo, da to ni vključevalo srbske manjšine iz Krajine, ki je bila »nasilno izgnana« (Točka 35). To dejstvo je po mojem mnenju izredno problematično in je potencialna politična bomba v RH. Najmanj, kar si RH lahko obeta, je tožba varčevalcev srbske narodnosti. To je druga plat zgodbe o kršenju človekovih pravic, še posebej načela o nediskriminaciji na nacionalni osnovi, ki jo je do sedaj razvijala RH.

V 37. točki Jurgens opredeli varčevalce kot žrtev in našteje krivce:

1. jugoslovanski bančni sistem.
2. Iluzija, da je mogoče poplačati visoke obresti na devizne hranilne vloge, ki jo je ustvarila SFRJ.
3. Različna mnenja o tem, katera vlada naj prevzame jamstvo nekdanje SFRJ.

Na trditev, da naj ljubljanska centrala LB d. d. in s tem RS prevzame jamstvo, Jurgens odgovarja, da je argumentov v prid tej tezi ravno toliko, kolikor jih je proti njej (Točka 38).¹⁰⁰ Nadalje Jurgens opominja na trditve, da so bila sredstva prenešena iz zagrebške podružnice v ljubljansko centralo in zaključuje, da bi v tem primeru RS morala denar vrniti, vendar obenem opozarja, da tega ni mogel ugotoviti (Točka 43).

Odbor za pravne zadeve in človekove pravice Parlamentarne skupščine Sveta Evrope je 23. 11. 2004 na podlagi poročila sprejel resolucijo št. 1410 (2004). Dokument je sestavljen iz sedmih točk, v katerih je zapisano, da Parlamentarna skupščina Sveta Evrope ni primeren forum za reševanje tega problema, zato naj o tem razsodi ESČP. Poudarja pa, da je položaj deviznih varčevalcev nevzdržen, zato predlaga, da se ustanovi poseben sklad za poplačilo

¹⁰⁰ Obstajajo celo določeni odtenki, ki razločujejo ocene posledic Markovičevih reform iz leta 1989.

varčevalcev. Sredstva vanj naj bi vplačale RS, RH, BiH in Makedonija, obenem pa resolucija poziva EU naj premisli o svojem prispevku (Svet Evrope 2004).

Zaključek

Na začetku naloge sem postavil dve hipotezi. Prva je bila, da je potrebno doseči meddržavni dogovor o reševanju problema, druga pa je prvo dopolnila s tem, da je pripisala večji del krivde ravnanju RH, kar naj se upošteva pri meddržavnih pogajanjih. Ti dve hipotezi lahko gledamo na dva načina. Prvič, da je to predrzna ugotovitev, ki favorizira le eno stran, in drugič, da je preveč splošna, saj ne dovolj odločno zahteva od domnevnega krivca, naj poravna svoje obveznosti. Vseeno se mi zdi, da je kar pravšnja za cilje te naloge, saj navkljub trudu, da bi zajel vse relevantne podatke, ne morem trditi, da sem vse te tudi dobil. Preveč je skrivnosti, ki javnosti niso dostopne. Pa tudi podatke ene strani druga takoj relativizira, čeprav ne vedno dovolj kredibilno.

Če poskusim celotno dogajanje strniti, lahko ugotovim naslednje. Nekdanja SFRJ je nujno potrebovala devizna sredstva in eden glavnih virov je bilo devizno varčevanje njenih državljanov, ki pa ji niso radi zaupali svojih prihrankov. Da bi jih prepričala, je nekdanja država razvila zanje zelo ugoden mehanizem z visokimi obrestmi in v tistih razmerah najvišjo možno stopnjo varnosti teh vlog, saj je zanje jamčila federacija. V osemdesetih letih je ta drugi steber, jamstvo federacije, prišel v resno krizo. Takrat se je namreč začela huda gospodarska kriza, ki je bila posledica tako zunanjih kot notranjih dejavnikov in se je zaostrovala vse do začetka devetdesetih let. Ta trikotnik zaupanja, ki so ga tvorili varčevalci, komercialne banke in federacija, je začel slabeti. Varčevalec je svoja devizna sredstva zaupal komercialni banki, ki jih je predala državi in zanje dobila dinarje, oziroma jih je preusmerila v gospodarski sektor. Dinarje je potem preko posojil plasirala v gospodarstvo in med prebivalstvo, in tako bila posrednik, ki je za državo zbiral devize. Obenem je komercialna banka imela možnost zaslužka iz naslova dinarskih posojil. Ta sistem bi najbrž dovolj dobro deloval v stabilnem makroekonomskem okolju, kar pa SFRJ v osemdesetih ni bila. Tako se je zgodilo, da komercialne banke niso več razpolagale z dinarji, ki so jih bile posodile svojim komitentom, obenem pa so te dinarje potrebovale, da bi nazaj dobile devize, če so jih želele vrniti varčevalcem. Čeprav so ves čas večji del deviz redeponirale pri NBJ le pro-forma, dejansko pa so jih naložile na devizne račune pri komercialnih bankah v tujini ali jih dale v uporabo ostalim gospodarskim subjektom, jih to ni rešilo, ko so varčevalci zaradi politične in

gospodarske krize želeli dvigniti svoje devizne prihranke. Takrat so udeleženci deviznega varčevanja zabredli v spiralo, ki jih je pripeljala do finančnega zloma. Jugoslovanska kriza je v začetku devetdesetih let naredila kvalitativen premik, saj je takrat prišlo do vdora treh federalnih enot v primarno emisijo dinarjev, ki je še poslabšal razmere. Med udeleženci je bila tudi RH. Trdim, da sta narava jugoslovanskega gospodarskega sistema in njegova kriza privedla bančni sektor do zloma. Še posebej so krizo občutile tiste komercialne banke, ki so, dejansko za potrebe jugoslovanske države, zbrale največ deviznih prihrankov, saj jim je kriza poleg razvrednotenih terjatev do posojilojemalcev, preprečila tudi dostop do deviz, ki so ostale na računih NBJ in bile pozneje porabljene brez njihovega privoljenja in privoljenja matičnih držav naslednic. Devizne rezerve federacije, ki so konec leta 1990 znašale okoli 6 milijard USD, sta porabili Srbija in Črna Gora, med drugim tudi za financiranje vojne. Ena milijarda in pol DEM pa je poniknila kot posledica vdora v primarno emisijo. LB d. d. je bila najuspešnejša pri zbiranju deviznih sredstev, zato je tudi najostreje doživljala krizo.

Ključni dogodek za današnje razumevanje problematike se je zgodil ob preoblikovanju bivše osnovne banke, ki je bila samostojna pravna oseba, v podružnico LB d. d. Pri razumevanju tega dogodka ne gre prezreti 25. člena Zakona o sanaciji, stečajju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij iz decembra 1989, ki je dovoljeval posebno sanacijo novih podružnic. Menim, da se je tudi zaradi tega izredno pomembnega dejavnika LB d. d. odločila sprejeti pod svoje okrilje zagrebško LB OB. Pomoč države pri sanaciji zagrebške podružnice je zaradi razpada SFRJ izostala in tako je matični LB d. d. ostala le šibka banka (od leta 1990 podružnica), pripojitev pa ni prinesla pozitivnega rezultata.

Po monetarnem razpadu nekdanje SFRJ so se v vseh njenih naslednicah srečevali s problemom starega deviznega varčevanja in nikjer njegovo reševanje ni bilo poceni. Najmanj težav je imela RS, ki se je usmerila na evropska tržišča in uspela hitro povečevati izvoz, s čimer si je zagotovila dovolj deviznih rezerv za dokaj normalno poplačevanje varčevalcev. V ostalih državah so imeli s tem veliko večje težave. V svoji nalogi sem se iz razumljivih razlogov posebej posvetil RH, ki se je očitno odločila, da se bo kar najbolj umno spoprijela s temi težavami. Od zveznih institucij je sicer prevzela jamstvo za devizne hranilne vloge na svojem ozemlju, a je ta princip omejila z zahtevo po izpolnitvi dveh pogojev. Prvi je bil, da ima varčevalec hrvaško državljanstvo in drugi, da je ta hrvaški državljan imel odprt devizni račun pri komercialni banki, ki je imela sedež na ozemlju RH. S tem je seveda, poleg ostalih kategorij, izločil tako slovenske državljane, ki so delali in varčevali pri komercialnih bankah na ozemlju RH, kot tudi pripadnike srbske manjšine, ki v času vojne seveda niso bili hrvaški državljani. Vseeno je za večino svojih prebivalcev zagotovila jamstvo, tako da sedaj obstajata

dve skupini deviznih varčevalcev LB d. d. Eno skupino sestavljajo varčevalci, ki svojih hranilnih vlog iz različnih vzrokov niso prenašali iz LB GP Zagreb, drugo pa varčevalci, ki so vloge prenesli na druge hrvaške komercialne banke in dobili kritje v hrvaškem javnem dolgu. Glede prve skupine RH trdi, da zanjo ni neposredno odgovorna in gre torej za civilno-pravno razmerje med komercialno banko in varčevalci. Z drugo skupino se RH čuti bolj neposredno povezana in meni, da je to dolg, ki ga mora poravnati RS. Za to drugo skupino deviznih prihrankov je bila RH večkrat bila pripravljena pogoditi se z RS, čeprav ni nikoli vodila zelo konsistentne politike na tem področju. RS po drugi strani vidi vse varčevalce enako, kar v tem primeru pomeni, da se zanje čuti enako neodgovorna. Vso krivdo pripisuje RH, ki je z neodgovornim ravnanjem potencirala to vprašanje, tudi na škodo medsebojnih gospodarskih odnosov.

RH je namenoma ovirala poslovanje LB GP Zagreb, da bi dosegla slovensko sodelovanje pri sanaciji hrvaškega gospodarstva, kar bi poplačilo deviznih varčevalcev z denarjem iz slovenskih deviznih rezerv dejansko bilo. V času najhujše krize v RH so po eni strani želeli devize iz RS za hrvaške varčevalce, po drugi strani pa so preprečevali izvršitev terjatev, ki jih LB GP Zagreb ima do hrvaških podjetij. RS je to zavrnila in svojo odločenost zapisala v svojo ustavo. Ker pravna pravila niso zajela celotne problematike, so se posamični problemi še naprej reševali po sodni poti. Vzporedno s tem so se zadeve v zvezi s finančno zapuščino nekdanje SFRJ zapletale na drugih področjih. Določeni krogi okoli tedanjega srbskega predsednika Slobodana Miloševića so na mednarodnem finančnem trgu kupovali terjatve tujih oseb do subjektov iz nekdanje SFRJ. V skladu s tedaj veljavnimi pravili, ki so vključevali solidarnostno klavzulo, bi lahko zahtevali plačilo terjatev tudi od subjektov iz RS, med njimi prvenstveno od LB d. d. Da bi RS onemogočila to absurdno situacijo, je leta 1994 z ustavnim zakonom ustanovila dve novi banki. Tako je tedaj nastala NLB d. d., ki je od LB d. d. prevzela terjatve in obveznosti iz poslovanja na ozemlju RS. LB d. d. je sicer še vedno ohranila terjatve in obveznosti na ozemlju RH, a to ni preprečilo zameglevanja celotne problematike deviznega varčevanja LB d. d. na ozemlju RH, ki je v tem dejanju videla diskriminacijo svojih državljanov, čeprav se je sama posluževala diskriminatornih dejanj. RS je, da bi zavarovala svoje interese in preprečila nadaljnjo zapletanje vprašanja, leta 1997 z dopolnjenim zakonom o Agenciji RS za sukcesijo preprečila reševanje tega meddržavnega vprašanja po sodni poti. RH je dejansko počela isto, le da se je posluževala bolj prikritih prijemov, kot je na primer ustavitev izterjave dolga, ki ga ima IPK Osijek do LB d. d.

Državi sta sicer ves čas z medsebojnim dogovarjanjem poskusili najti rešitev, a pri tem nista bili uspešni. V nekaj primerih so se z zadevo ukvarjale tudi tretje osebe, kar se je pri

ostalih finančnih zapletih v zvezi z zapuščino nekdanje SFRJ izkazalo za edino primerno in produktivno. V nobenem primeru ni bila najdena ustrezna rešitev in domnevati smemo, da se niti v aktualnem procesu pred ESČP ne bo.

Glede na predstavljena dejstva lahko zaključim, da se bo problematika rešila le z odločitvijo RH, da za svoje varčevalce poskrbi sama, kar bi bilo najbolj pravično. Vse naslednice so v nekem smislu podedovale razsute bančne sektorje, ki so jih morale sanirati. RS je za usposobljenje svojih komercialnih bank potrošila 10 % svojega BDP. Če bi vlagala še v sanacijo hrvaškega monetarnega sistema, bi to pomembno zaviralo njeno tranzicijsko reformiranje v tržno gospodarstvo. Če RH ne bo sama prevzela obveznosti za poplačevanje svojih varčevalcev, sme upati na sodelovanje RS samo v primeru, da z njo sklene ustrezen meddržavni sporazum, ali še bolje, da vse naslednice nekdanje SFRJ priznajo, da so v nekdanji SFRJ s skupnimi močmi ustvarile krivičen in dolgoročno nevzdržen sistem, ki ga morajo sedaj s skupnimi močmi tudi rešiti. Obenem pa se morajo zavedati, da solidarnostne klavzule že nekaj časa ni več, saj so jo skupno, najprej de facto, zatem pa še de iure, ukinile. Nekatere so v to vložile več navora, druge manj. Državi bosta v nekaj letih delili prednosti in slabosti članstva EU, kar bo zanju pomenilo kvalitativen preskok. Da bi lahko uspešno in produktivno sodelovali v novih vlogah, morata razčistiti medsebojne odnose, ki so nastali v času najhujše agonije nekdanje skupne države.

Obenem ima problematika še eno dimenzijo. Nekdanja SFRJ je bila državna skupnost, ki je delovala v skladu s komunistično ideologijo. Vse ravni družbenega življenja in delovanja so se odvijale v skladu z njo. Leta 1974 je država poglobila federalizacijo svoje institucionalne ureditve. Do osemdesetih let je to dejansko pomenilo le spremembo institucionalne platforme, ki z vsebinskega vidika ni prinesla velikih sprememb. V drugi polovici osemdesetih, še posebej izrazito pa proti koncu desetletja, se je začela spreminjati tudi vsebina, ki se je spretno prilagodila novim institucionalnim možnostim in jih začela izrabljati v svoj prid. Nenehne krize so spodbujale zaostrovanje antagonizmov med federalnimi enotami. Med glavnimi akterji – RS, RH in Republika Srbija – je prišlo do nesoglasij, ki so privedle do neformalnih in formalnih institucionalnih sprememb. Pripravljati so se začeli na novo dobo, nekateri bolj prefinjeno, drugi manj. RS je proti koncu osemdesetih let prenehala plačevati prispevke v zvezno blagajno, Republika Srbija pa si je, dokler so bile še dane možnosti, z grobimi ukrepi prisvajala skupno premoženje. Najbolj pompozno je to izvedla z vdorom v primarno emisijo dinarjev in si s tem prisvojila znatna sredstva, ki so bila skupna. V vsem tem kaosu, ko se je vsak skušal najbolj okoristiti (Republika Srbija) ali oditi na svojo pot s čim manjšo izgubo lastnega premoženja (RS), se je seveda moralo zgoditi, da je ostalo marsikaj

nedorečenega. RH je iz vsega tega prišla z občutkom, da je najbolj izropana. Zavaljo tega je seveda na področju finančnega sektorja ravnala temu primerno. Podružnico velike in pomembne srbske banke (Jugobanka d. d.), ki je bila pomemben kreditor hrvaškega gospodarstva, je enostavno izbrisala, jamstvo za devizne vloge pa je dala samo svojim državljanom in svojim bankam. S tem se je rešila velikega upnika, kaznovala uporniške hrvaške Srbe in obenem izstavila račun RS, ki se je prva izločila iz kaotičnega okolja. RS je ravnala v skladu s svojo tradicijo in je hrvaške zahteve ignorirala, dokler je lahko. Ko je ugotovila, da drugače ne gre, je z zakonskimi posegi zarezala v popkovino, ki jo je še vedno povezovala z RH in skozi katero so preko dobljenih tožb varčevalcev počasi odtekale devize. RS je v tem primeru zelo malo prispevala k polomu LB d.d. Zelo veliko pa je k temu prispevala RH. Najprej je bila eno glavnih žarišč politične krize (krajinski Srbi), sledilo je nepravilno obravnavanje LB d. d. v primerjavi z Jugobanko d. d. in blokiranje poslovanja LB GP Zagreb. Ob vsem tem ne smemo pozabiti, da so se sredstva zbirala in porabljala na ozemlju RH in ne RS.

Nekdanja SFRJ je v drugi polovici osemdesetih letih prišla v spiralo dramatičnih sprememb, ki ji institucionalna platforma ni mogla dovolj hitro slediti. Zakoni, ki so uspevali urejati probleme v stabilni državi, niso več ustrezno igrali svoje vloge. Ko se je sistem sesul, se je vsak skušal znajti, kot je vedel in znal. Kdor je imel denar, ga je ljubosumno varoval, kdor ga ni imel, si ga je skušal priboriti od drugega. Temu iracionalnemu antagonizmu pripisujem glavno krivdo, da se je o problemu deviznih varčevalcev LB d. d. veliko govorilo in malo naredilo. Pri vsem gre enostavno za to, da se je zgodilo nekaj, kar dotedanja zakonodaja ni urejala, niti ni mogla predvideti, saj je izjemnost in razsežnost dogajanja presegla pravno ureditev države in njenih naslednic. Če želimo rešiti nastale probleme, moramo najprej razumeti vzroke in naravo problematike, zatem pa pravno urediti vprašanje. Upanje daje čas, ki je preminil od burnih let jugoslovanske krize in prepričanje, da je zadevo potrebno končno urediti z novo institucionalno platformo in tako zapreti vrzel med pravnim redom in politično realnostjo, ki je nastala v burnih letih razpadanja nekdanje skupne države.

VIRI

Sekundarni viri

Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV.

Bošković, Ratko (2003) *Hrvatske devize iz Ljubljanske banke još su na slovenskim računima*. Zagreb: Magazin, 22. 2. 2003: 42-43.

Biščak, Jože (1997) *Devize s trikom*. Ljubljana: Mag, 9. 7. 1997: 26-28.

Biščak, Jože in Drakulič, Igor (1998) *Denarna vojna ali pakt?* Ljubljana: Mag, 3. 6. 1998: 34-36.

Buvač, Drago (1991) *Zablode Manolićeve vlade*. Ljubljana: Delo – SP, 16. 3. 1991: 23.

Cleary in ostali (2001) *Obrazložitev za obrambo Republike Slovenije*. Pariz: Cleary, Gottlieb, Steen & Hamilton, avgust 2001.

Cleary in ostali (2003a) *Explanatory notes for defendant Republic of Slovenia*. Pariz: Cleary, Gottlieb, Steen & Hamilton, 12. 2. 2003.

Cleary in ostali (2003b) *Comments on Croatian May 7, 2003 Submission. Second Draft June 30, 2003*. Pariz: Cleary, Gottlieb, Steen & Hamilton, julij 2003.

De Corti, Borko (1995) *Stari devizni prihranki v slovenski javni dolg?* Maribor: Večer, 14. 2. 1995.

Degan, V.Đ. (2000) *Međunarodno pravo*. Reka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Degan, V.Đ. (2001) *Foreign Currency savings of the citizens of the former SFRY deposited especially in Ljubljanska banka*. Simpozij »Succession of Bosnia-Herzegovina, Croatia, Macedonia, Slovenia and Yugoslavia (the Federal Republic) to the Socialist Federative

Republic of Yugoslavia«, Italian Society of International law. Trst: Trieste University, 12. 12. 2001.

Dernovšek, Jože (1992) *Razpolaganje bank z devizami občanov*. Ljubljana: Pravna praksa, letnik 1992, št. 252: 7.

Drobnikar-Šeruga, Romana (1992) *Intervju z Dimitrijem Ruplom*. Ljubljana: Delo – SP, 3.11.1992: 20.

Dunne, Timothy (1997) *Realism*. V: Baylis, John in Smith, Steve (ur.) *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, 109-124. Oxford: Oxford University Press.

ECHR (2004) *Decision as to the admissibility of Application nos 44574/98, 45133/98 and 48316/98 by Ivo KOVACIC, Marjan MRKONJIC and Dolores GOLUBOVIC against Slovenia*. Strassbourg: ECHR, 1. 4. 2004.

Ferluga, Irena (1997) *Na Hrvaškem že dve tožbi*. Maribor: Večer, 22. 10. 1997.

Ferluga, Irena (2003) *Kako vrniti zamrznjene devize?* Maribor: Večer, 7. 2. 2003.

Gabrovec, Rudi (2004) *Zaskrbljena Slovenija in neprijazna Hrvaška?* Ljubljana: Delo – SP, 3. 1. 2004: 30-31.

Gajski, Zvonko (1990) *Zatvoreni devizni šalteri*. Zagreb: Vjesnik, 20. 12. 1990.

Gligorov, Vladimir (2004) *Socialism and the Disintegration of SFR Yugoslavia*. V: Mrak, Mojmir; Rojec, Matija; Silva-Jauregui, Carlos (ur.) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, 15-31. Washington: The International Bank for Reconstruction / The World Bank.

Humar Dekleva, Bojana (2003) *Vrsta zmag NLB pred zagrebškim sodiščem*. Ljubljana: Finance, 5. 6. 2003: 4.

Humar Dekleva, Bojana (2004) *NLB lahko sesuje Istraturist*. Ljubljana: Finance, 3. 2. 2004: 9.

Humar Dekleva, Bojana (2004) *Prva zmaga NLB nad Istraturistom na Hrvaškem*. Ljubljana: Finance, 16. 2. 2004: 5.

Jager, Bojana (1991) *Srbski denarni udar je zašel v mline zvezne skupščine*. Ljubljana: Delo, 16. 1. 1991: 1.

Jakovljević, Ivo (1977) *Kam denar?* Ljubljana: Delo, 20. 4. 1977.

Jenko, Miha (1991) *Navidezno oblike deviz krajša vrste v bankah*. Ljubljana: Delo, 16. 3. 1991: 3.

Jenko, Miha (1992) *Pogovori in dogovori finančnih delegacij*. Ljubljana: Delo, 30. 9. 1992: 1

Jenko, Miha (1997) *Trgovsko sodišče v Zagrebu sprejelo slovenske ugovore*. Ljubljana: Delo, 20. 11. 1997: 1

Jenko, Miha (2002) *NLB v Trstu pravnomočno rešena*. Ljubljana: Delo, 6. 4. 2002. URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=225c88f96b0832f5e4ff05a3f661ff4304&source=Delo (5. 12. 2004)

Jurgens, Erik (2004) *Repayment of the deposits of foreign exchange made in offices of the Ljubljanska banka not on the territory of Slovenia, 1977-1991*. Poročilo Parlamentarni skupščini Sveta Evrope. Strassbourg: Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, 14. 4. 2004. URL: <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10135.htm>

Ketcha Jr., Nicholas J. (1999) *Deposit insurance system design and considerations*. BIS Working paper (str.221-239). Basel: BIS. URL: <http://www.bis.org/publ/plcy07o.pdf> (15. 10. 2004)

Klasić, Mladen (2003a) *Intervju: Slovenci se i dalje bogate na naš račun*. Zagreb: Magazin, 22. 2. 2003: 42-43.

Klasić, Mladen (2003b) *Ljubljanska banka*. 23. 4. 2003.
<http://www.hrz.hr/aktiv/klasic216.htm> (5. 12. 2004)

Korošić, Marijan (1988) *Jugoslavenska kriza*. Zagreb: ITRO Naprijed in Ekonomski institut Zagreb.

Kos, Suzana (2004) *Devizni varčevalci v javni dolg BiH*. Intervju z Borutom Ožuro, predsednikom uprave LB. Ljubljana: Finance, 16. 3. 2004: 8.

Kos, Suzana (2004a) *Milan Kučan je pomagal Slavenu Letici do deviz iz LB*. Ljubljana: Finance, 24. 3. 2004: 3.

Kovač, Stanislav (1995) *Slovenac, vrati novčiče*. Ljubljana: Mladina, 21. 2. 1995: 11.

Kovač, Stanislav (1996a) *Somrak Ljubljanske banke*. Ljubljana: Mladina, 20. 2. 1996: 19-21.

Kovač, Stanislav (1996b) »Smo banka brez blagajne« *Intervju z Miranom Hericem, predsednikom uprave Ljubljanske banke d. d.* Ljubljana: Mladina, 20. 2. 1996: 22.

Kranjec, Samo (1995) *Začelo se je z varčevalci LB*. Ljubljana: Finance, 15. 2. 1995: 2.

Marković, Ante (2003) *Pričanje pred ICTY dne 23. 10. 2003 v procesu zoper Slobodana Miloševića*. Haag: ICTY.

URL: <http://www.un.org/icty/transe54/031023ED.htm> (10. 10. 2004)

MZZ RS (1998) *Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 1998*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve RS.

Mrak, Mojmir (1999) *Succession of States*. Haag: Kluwer Law International.

Mrak, Mojmir (2002) *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.

NLB (2004) *Stališča NLB v zadevi Privredna banka Zagreb d. d. proti LB d. d. in NLB d. d.* Odvjetničko društvo Sučević i partneri, Zagreb, 6. 5. 2004.

Petranović, Branko (1980) *Istorija Jugoslavije 1918-1978*. Beograd: Nolit.

Petranović, Branko; Zečević, Momčilo (1988) *Jugoslavija 1918/1988. Tematska zbirka dokumenata*. Beograd: Izdavačka radna organizacija »RAD«.

Petrovčič, Vida (2001) *Dunajski »blef«*. Ljubljana: Ampak, oktober 2001: 39.

Petrović, Zorislav Antun (1997) *Ovako gube i Slovenija i Hrvatska – intervju z Miranom Hericem*. Zagreb: Tjednik, 12. 12. 1997: 34-35.

Pogačnik, Miha (2003) *Devizne vloge varčevalcev podružnice LB*. Ljubljana: Pravna praksa, št. 29, 21. 8. 2003, str. 40-41.

Potočnik, Peter (1990) *Deviz niso pobrali Slovenci*. Ljubljana: Delo, 14. 12. 1990: 3.

Potočnik, Peter (1993) *Zagrebske devizne igre z Ljubljansko banko*. Ljubljana: Delo, 6. 1. 1993: 3.

Potočnik, Peter (1997) *Bo Zagreb zaradi bančnega dolga izsiljeval?* Ljubljana: Delo, 12. 7. 1997: 1.

Potočnik, Peter (1999) *Zdravilo ali strup za pogajalsko nemoč?* Ljubljana: Delo, 3. 3. 1999: 8.

Rant, Andrej (2004) *Establishing Monetary Sovereignty*. V: Mrak, Mojmir; Rojec, Matija; Silva-Jauregui, Carlos (ur) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, 83-98. Washington: The International Bank for Reconstruction / The World Bank.

Ribnikar, Ivan (1989) *Uvod v finančno ekonomijo*. Ljubljana: Pegaz.

Ribnikar, Ivan; Košak, Tomaž (2004) *Monetary System and Monetary Policy*. V: Mrak, Mojmir; Rojec, Matija; Silva-Jauregui, Carlos (ur.) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, 150-169. Washington: The International Bank for Reconstruction / The World Bank.

Silva-Jauregui, Carlos (2004) *Macroeconomic Stabilization and Sustainable Growth*. V: Mrak, Mojmir; Rojec, Matija; Silva-Jauregui, Carlos (ur.) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, 115-131. Washington: The International Bank for Reconstruction / The World Bank.

Smiljanić, Goran (2000) *Privatizacija Nove ljubljanske banke zabrinjava hrvatske štediške*. Zagreb: Vjesnik, 20. 1. 2000.

Smiljanić, Sanja (1991) *Nema odlivanja kapitala iz Hrvatske u Sloveniju*. Zagreb: Vjesnik, 29. 1. 1991.

Sovdat, Petra (2004) *Hrvaška vlaga tožbo proti banki LHB*. Ljubljana: Finance, 5. 1. 2004: 5.

STA (2004) *Hrvaška: Rzsodba sodišča v Strasbourgu izredno pomembna*. Ljubljana: STA, 8. 4. 2004.

Stanič, Ana (2001) *Financial Aspects of State Succession: The Case of Yugoslavia*. Firenze: European Journal of International Law, letnik 12, št. 4: 751-779.

Škrk, Mirjam (1996) *Slovenski pogledi na nasledstvo držav*. Ljubljana: Pravniki, letnik 51, št. 1-3: 45-71.

Štiblar, Franjo; Voljč, Marko (2004) *The Banking Sector*. V: Mrak, Mojmir; Rojec, Matija; Silva-Jauregui, Carlos (ur.) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, 263-275. Washington: The International Bank for Reconstruction / The World Bank.

Tajništvo ECHR (2004) *Odločitev o dopustnosti primerov Kovačić in ostali proti Sloveniji*. Strasbourg, 8. 4. 2004. Strasbourg: ECHR.

Vlada RS (1998) *LB d.d branch Zagreb and succession issues*. Ljubljana: Vlada RS, 10. 4. 1998.

Vuk, Janez (2002) *Devizna balkanska vojna*. Ljubljana: Ampak, december 2002: 26-28.

Weiss, Monika (2004) *Devizni trgovec Nodilo je bil knjigovodski ekspert*. Ljubljana: Finance, 4. 11. 2004: 12.

Žerjavič, Peter (2000) *Banski dvori zavračajo NLB*. Ljubljana: Delo, 7. 9. 2000: 20.

Žerjavič, Peter (2001) *Dolgovi LB niso stvar nasledstva*. Ljubljana: Delo, 6. 2. 2001: 1.

Žerjavič, Peter (2004) *Popuščanje Zagreba, nevednost v Rimu*. Ljubljana: Delo, 2. 2. 2004: 1.

Žitko, Stojan (1990) *Suša v zagrebški podružnici LB, ker ji NBJ ne poravnava dolgov*. Ljubljana: Delo, 14. 12. 1990: 3.

Žitko, Stojan (1991) *Devizni prihranki še premalo upoštevani v ekonomski politiki*. Ljubljana: Delo, 16. 1. 1991: 3.

Žugić, Milivoje (2001) *Memorandum o problemima vezanim za štednjo hrvatskih štediša kod Ljubljanske banke d. d. Ljubljana Glavna filijala Zagreb*. Zagreb: Intellectio Iuris – Centar za pravna istraživanja i dokumentaciju, 8. 3. 2001.

Primarni viri

Banka Slovenije (1996) *Informacija o načinu deponiranja deviznih sredstev občanov pri Narodni banki Jugoslavije*. Ljubljana: BS.

Compensation for Croatian and Bosnian investors in the former Ljubljanska banka AG, Slovenia. Osnutek resolucije za Parlamentarno skupščino Sveta Evrope. Strassbourg: Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, 24. 1. 1998.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (URL: <http://www.echr.coe.int/Convention/webConvenSLO.pdf>) (30. 11. 2004)

HNB (2001a) *Mišljenje za Nacrt prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije, Ured guvernerja*. Ur. št. 4963-020/11-10-01/TP z dne 11. 10. 2001. Zagreb: HNB.

HNB (2001b) *Odgovor na vprašanja novinarja Petra Žerjaviča*. Zagreb: HNB, 29. 8. 2001.

LB Osnovna banka Zagreb (1990) *Prijedlog Odluke o prihvaćanju Završnog računa za 1989. godinu Ljubljanske banke – osnovne banke Zagreb*. Zagreb: LB Osnovna banka Zagreb.

Lukina Karjković, Lidija (2001) *Mišljenje o Nacrtu prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije*. Zagreb: Uprava za međunarodnu pravnu pomoć, suradnju i ljudska prava – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, 5. 10. 2001.

Marendić, Božo (2001) *Mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije*. Zagreb: Vlada RH, Ured za provođenje projekta sukcesije, 9. 10. 2001.

Mimica, Neven (2001) *Nacrt prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije (op. A.Z. – gre za komentar osnutka zakona v skladu s pristojnostmi ministrstva za evropske integracije)*. Zagreb: Ministarstvo za evropske integracije, 8. 10. 2001.

NBJ (1991) *Informacija o nastanku, stanju i aktuelnih problemima deponovane devizne štednje gradjana kod Narodne banke Jugoslavije*. Beograd: NBJ.

NBS (1981) *Sklep o zadevi »Deponiranje deviznih sredstev pri NB Slovenije po členu 51. Zakona o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*. Ljubljana: NBS, 14. 12. 1981.

Općinski sud v Koprivnici (2002) *Presuda IV.P.88/2002-7 Koprivnica*: Općinski sud, 23. 4. 2002.

Svet Evrope (2004) *Repayment of the deposits of foreign exchange made in the offices of the Ljubljanska Banka not on the territory of Slovenia, 1977-1991*. Strassbourg: Committee on Legal Affairs and Human Rights, Parliamentary Assembly Council of Europe.

(URL: http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/ERES1410.htm#_ftn1)

(1. 2. 2005)

Ustavno sodišče RS (1996) *Ugotovitev nepristojnosti za odločanje o zadevi. Akt: Ustavni zakon o dopolnitvi Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, 3. al. 2. odst. 22.b čl. in 2. odst. 22.f čl.*

Opravična št. U-I-332/94, evidenčna št. US17795 z dne 11. 4. 1996

(URL: <http://www.ius-software.si/BAZE/USTA/B/USTA66650149.htm>) (15. 11. 2004)

Višje sodišče (1996) *VSL sodba I Cp 20/96*. Ljubljana: Višje sodišče.

(URL: <http://ius-software.si/baze/iesp/b/71548.htm>) (20. 11. 2004)

Višje sodišče (2001) *VSL sklep I Cp 373/2000*. Ljubljana: Višje sodišče.

(URL: <http://www.ius-software.si/baze/iesp/b/88638.htm>) (20. 11. 2004)

Vlada RH (2001) *Mišljenje za Nacrt prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije*. Zagreb: Ured za provođenje projekta sukcesije Vlade RH, 9. 10. 2001.

Vrhovno sodišče RS (2001) *Zbirka odločb 2000*. Ljubljana: GV Založba.

Vujić, Ante (2001) *Mišljenje o Nacrtu prijedloga Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije*. Zagreb: Ministarstvo kulture RH, 3. 10. 2001.

Županijski sud v Koprivnici (2003) *Presuda Gž.1000/02-2* Koprivnica: Županijski sud, 11. 2. 2003.

Žužul, Miomir (2004) *Prijedlog Zakona o potvrđivanju Ugovora o pitanjima sukcesije, s Konačnim prijedlogom zakona*. Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova RH, 17. 2. 2004.

Pogodbe

- Pogodba o deponiranju deviz, ki jih imajo občani na računih bank, in o dajanju kratkoročnega kredita, ki sta jo sklenili: Narodna banka Slovenije, Ljubljana, Titova 11 in Ljubljanska banka, Združena banka Ljubljana, Trg revolucije 2. (Št. 26/86, 13. 4. 1986)
- Pogodba o deponiranju deviz, ki jih imajo občani na računih pooblaščenih bank za devio poslovanje v državi in o dajanju kratkoročnega breobresnega kredita m bankam, ki sta jo sklenili Narodna banka Slovenije, Ljubljana, Titova 11 in Ljubljanska banka – Združena banka Ljubljana, Trg revolucije 2. (Št. 83/82)
- Pogodba o deponiranju deviz, ki jih imajo občani na računih bank, in o dajanju kratkoročnega kredita, ki sta jo sklenili Narodna banka Slovenije, Ljubljana, Titova 11 in Ljubljanska banka Združena banka Ljubljana, Trg revolucije 2 (Št. 95/84, 28. 9. 1984)
- Pogodba o pravicah in obveznostih na podlagi deponiranih deviz pri Narodni banki Jugoslavije v obdobju do 31. decembra 1983. leta, ki sta jo sklenili Narodna banka Slovenije, Ljubljana, Titova 11 in Ljubljanska banka Združena banka Ljubljana, Trg revolucije 2 (Št. 96/84, 28. 9. 1984)
- Pogodba o deponiranju deviz, ki jih imajo občani na računih pooblaščenih bank za devizno poslovanje v državi in o dajanju kratkoročnega brezobrestnega kredita tem bankam, ki sta jo sklenili: Narodna banka Slovenije, Ljubljana, Titova 11 in Ljubljanska banka, Združena banka Ljubljana, Ljubljana, Trg revolucije 2 (Št. 66/81)

Zakoni in podzakonski akti

1. *Navodilo o načinu plačevanja realiziranih tečajnih razlik in obresti za znesek javnega dolga*, Ur. l. SFRJ, št. 33/90 (22. 6. 1990)
2. *Odlok o načinu in pogojih za deponiranje in vračanje deviz občanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 73/ 85 (30. 12. 1985)
3. *Odlok o načinu izpolnjevanja obveznosti federacije na podlagi jamstva za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih vlogah občanov, civilnih pravnih oseb in tujih fizičnih oseb*, Ur. l. SFRJ, št. 27/90 (25. 5. 1990)

4. *Odlok o načinu, kako pooblašćene banke izvršuju naloge domaćih fizićnih oseb za plaćila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ, št. 28/91 (19. 4. 1991)
5. *Odlok o načinu, kako pooblašćene banke izvršuju naloge domaćih fizićnih oseb za plaćila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ, št. 28/91 (19. 4. 1991)
6. *Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o načinu in pogojih za deponiranje in vraćanje deviz obćanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 13/87 (27. 2. 1987)
7. *Odlok o spremembah odloka o načinu, kako pooblašćene banke izvršuju naloge domaćih fizićnih oseb za plaćila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ, št. 34/91 (14. 5. 1991)
8. *Odlok o spremembah odloka o načinu, kako pooblašćene banke izvršuju naloge domaćih fizićnih oseb za plaćila z devizami z njihovih deviznih računov in deviznih hranilnih vlog*, Ur. l. SFRJ, št. 34/91 (14. 5. 1991)
9. *Odlok o spremembi odloka o načinu in pogojih za deponiranje in vraćanje deviz obćanov iz depozita pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 21/87
10. *Pravilnik o utvrćivanju uvjeta i načina pod kojima graćani mogu prenijeti svoju deviznu štednju s organizacijske jedinice banke ćije je sjedište izvan Republike Hrvatske na banke u Republici Hrvatskoj*, Narodne novine RH, št. 19/94 (11. 3. 1994)
11. *Sklep o dopolnitvi Sklepa o načinu sprejemanja deviz, ki jih imajo obćani na računih pooblašćene banke, v depozit in odobravanju brezobrestnega kredita pooblašćeni banki, ki deponira devize*, Ur. l. SFRJ, št. 26/78, (19. 5. 1978)
12. *Sklep o dopolnitvi sklepa o pogojih in načinu davanja kreditov bankam in drugim finanćnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. SFRJ, št. 72/91 (4. 10. 1991)
13. *Sklep o načinu sprejemanja deviz, ki jih imajo obćani na računih pooblašćene banke, v depozit in odobravanju brezobrestnega kredita pooblašćeni banki, ki deponira devize*, Ur. l. SFRJ, št. 13/78 (17. 3. 1978)
14. *Sklep o pogojih in načinu davanja kreditov bankam in drugim finanćnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. SFRJ, št. 8/91 (1. 2. 1991)
15. *Sklep o prenehanju veljavnosti sklepa o pogojih in načinu davanja kreditov bankam in drugim finanćnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. RS, št. 21/91-I (28. 10. 1991)

16. *Sklep o prenehanju veljavnosti sklepa o pogojih in načinu dajanja kreditov bankam in drugim finančnim organizacijam za ohranjanje dnevne likvidnosti*, Ur. l. RS, št. 21/91-I (28. 10. 1991)
17. *Uredba o izdaji in uporabi obveznic Republike Slovenije za poravnavanje obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog*, Ur. l. RS, št. 36/93 (3. 7. 1993)
18. *Uredba o izdaji obveznic republike Slovenije obveznosti iz izplačanih deviznih vlog*, Ur. l. RS, št. 16/97 (21. 3. 1997)
19. *Uredba o izdaji obveznic Republike Slovenije za prevzete obveznosti do bank iz neizplačanih deviznih vlog*, Ur. l. RS, št. 68/96 (29. 11. 1996)
20. *Uredba o listinah iz tretjega odstavka 7. člena zakona o merilih in postopku za dajanje poroštva Republike Slovenije*, Ur. l. RS, št. 68/96 (29. 11. 1996)
21. *Uredba o načinu likvidacije poslovanja glavnih filijala Jugobanke d. d. Beograd koje su poslovale na teritoriju Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 84/92 (4. 12. 1992)
22. *Uredba o Narodnoj banci Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/91 (23. 12. 1991)
23. *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana kod banaka u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/91 (23. 12. 1991)
24. *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 71/92 (28. 10. 1992)
25. *Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 58/93 (18. 6. 1993)
26. *Uredba o uporabi potrdil o stanju devizne vloge*, Ur. l. RS, št. 12/93 (5. 3. 1993)
27. *Ustava socialistične federativne republike Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 9/74 (21. 2. 1974)
28. *Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti republike Slovenije*, Ur. l. RS, št. 45/I – 1734/I /94 (27. 7. 1994)
29. *Ustavni zakon za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije /UZITUL/*, Ur. l. RS, št. 11/91-I (26. 6. 1991), 45/94 (27. 7. 1994)
30. *Zakon o Agenciji federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989)
31. *Zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah*, Ur. l. SFRJ, št. 10/89 (17. 2. 1989), 40/89 (7. 7. 1989), 87/89 (27. 12. 1989), 18/90 (30. 3. 1990), 72/90 (15. 11. 1990)

32. *Zakon o bankama*, Narodne novine RH, št. 161/98 (18. 12. 1998)
33. *Zakon o deviznem poslovanju in kreditnih odnosih s tujino*, Ur. l. SFRJ, št. 15/77 (11. 3. 1977)
34. *Zakon o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 66/85 (11. 12. 1985), 71/86 (29. 12. 1986), 3/88 (13. 1. 1988), 82/90 (21. 12. 1990)
35. *Zakon o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 66/85 (11. 12. 1985)
36. *Zakon o dopolnitvah zakona o Skladu Republike Slovenije za sukcesijo (ZSSuk-B)*, Ur. l. RS, št. 40 (4. 7. 1997)
37. *Zakon o načinu likvidacije poslovanja glavnih filijala Jugobanke d. d. Beograd koje su poslovale na teritoriju Republike Hrvatske*, Narodne novine RH, št. 106/93 (25. 11. 1993)
38. *Zakon o Narodni banki Jugoslavije in enotnem monetarnem poslovanju narodnih bank republik in narodnih bank avtonomnih pokrajin*, Ur. l. SFRJ, št. 23/72 (4. 5. 1972), št. 34/89 (9. 6. 1989), 88/89 (29. 12. 1989), 61/90 (19. 10. 1990)
39. *Zakon o poravnavanju obveznosti do bank iz neizplačanih deviznih vlog /ZPOBIDV/*, Ur. l. RS, št. 20/95 (7. 4. 1995)
40. *Zakon o poravnavanju obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog /ZPONDV/*, Ur. l. RS, št. 7/93 (4. 2. 1993), 13/93 (12. 3. 1993)
41. *Zakon o potrditvi Konvencije za zaščito ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., 4., 6., 7. i 11. uz Konvenciju za zaščito ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Narodne novine – međunarodni ugovori RH, št. 18/97 (28. 10. 1997)
42. *Zakon o preoblikovanju Sklada Republike Slovenije za sukcesijo in ustanovitvi Javne agencije Republike Slovenije za nasledstvo*, Ur. l. RS, št. 86/04 (5. 8. 2004)
43. *Zakon o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug RH*, Narodne novine RH, št. 106/93 (25. 11. 1993)
44. *Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti financija koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni*, Narodne novine RH, št. 53/91 (8. 10. 1991)
45. *Zakon o ratifikaciji Pogodbe med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o ureditvi premoženjskopравnih razmerij /BHRUPR/*, Ur. l. RS – mednarodne pogodbe, št. 31/99 (30. 12. 1999)
46. *Zakon o ratifikaciji Sporazuma o vprašanih nasledstva /MSVN/*, Ur. l. RS – mednarodne pogodbe, št. 20/2002 (8. 8. 2002)
47. *Zakon o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989)

48. *Zakon o skladu Republike Slovenije za sukcesijo (ZSSuk)*, Ur. l. RS, št. 10/93 (24. 2. 1993)
49. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 71/86 (29. 12. 1986)
50. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 3/88 (13. 1. 1988)
51. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 59/88 (7. 10. 1988)
52. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij*, Ur. l. SFRJ, št. 63/90 (26. 10. 1990)
53. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o Skladu Republike Slovenije za sukcesijo*, Ur. l. RS, št. 38 (30. 6. 1994)
54. *Zakon o temeljih bančnega in kreditnega sistema*, Ur. l. SFRJ, št. 70/85 (20. 12. 1985), 9/86 (28. 2. 1986), 34/86 (24. 6. 1986), 72/86 (31. 12. 1986) in 65/87 (5. 10. 1987)
55. *Zakon o ureditvi obveznosti federacije za tečajne razlike*, Ur. l. SFRJ, št. 39/72 (27. 7. 1972)
56. *Zakon o začasnih ukrepih o ciljih in nalogah skupne monetarne politike v letu 1991*, Ur. l. SFRJ, št. 84/90 (29. 12. 1990)
57. *Zakon o začasnih ukrepih o skupni devizni politiki in projekciji plačilne bilance Jugoslavije za leto 1991*, Ur. l. SFRJ, št. 84/90 (29. 12. 1990)
58. *Zakon o začasnih ukrepih o spremembah in dopolnitvah zakona o deviznem poslovanju*, Ur. l. SFRJ, št. 85/89 (22. 12. 1989)
59. *Zakon o začasnih ukrepih o spreminjanju tečajnih razlik iz deponiranih deviznih prihrankov pri Narodni banki Jugoslavije v javni dolg federacije*, Ur. l. SFRJ, št. 85/89 (22. 12. 1989)
60. *Zakon o začasnih ukrepih o urejanju tečajnih razlik in obresti iz naslova deviznih obveznosti pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 16/89 (10. 3. 1989)
61. *Zakon o začasnih ukrepih za kritje tečajnih razlik pri Narodni banki Jugoslavije in o prenosu na federacijo dela terjatev po bilanci deviznih rezerv pri Narodni banki Jugoslavije*, Ur. l. SFRJ, št. 64/88 (30. 10. 1988)
62. *Zakon o zagotavljanju sredstev za ustanovitev in delo Agencije federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank*, Ur. l. SFRJ, št. 84/89 (22. 12. 1989)